

František Horák a kolektiv

TEXEL

významné masné plemeno ovcí

Svaz chovatelů ovcí a koz v ČR
Klub chovatelů ovcí plemene Texel

Brno 2005

TEXEL

významné masné plemeno ovcí

Svaz chovatelů ovcí a koz v ČR
Klub chovatelů ovcí plemene Texel

Brno 2005

TEXEL – významné masné plemeno ovčí

Autoři:

Prof. Ing. František HORÁK, CSc. – vedoucí kolektivu

Ing. Igor DOBEŠ

Ing. Radko LOUČKA, CSc.

Ing. Vít MAREŠ

Dr. Ing. Michal MILERSKI

Václav NOVÁK

MVDr. Luděk NOVOTNÝ

Ing. Alois PINďÁK, CSc.

Technická spolupráce:

Kamila TREZNEROVÁ

Mgr. Eva LOUČKOVÁ

Ing. Miroslava MAREŠOVÁ

Autoři fotografií:

Prof. Ing. František HORÁK, CSc.

Ing. Radko LOUČKA, CSc.

Ing. Vít MAREŠ

+ archiv SCHOK v ČR

Poděkování:

Autoři děkují za účinnou pomoc při získávání podkladů a spolupráci Ing. Zdeňku ŠTĚPÁNKOVI a Lukáši NEUGEBAUEROVI.

© HORÁK František 2005

ISBN 80-239-6505-0

OBSAH

ÚVOD	5
1. Původ plemene (<i>F. Horák</i>)	5
2. Charakteristika plemene (<i>F. Horák, V. Mareš, R. Loučka</i>)	8
2.1. Standard plemene Texel	8
2.2. Chovný cíl	10
2.3. Charakteristika užitkových vlastností	10
3. Rozšíření plemene (<i>F. Horák, R. Loučka</i>)	12
3.1. Holandsko	12
3.2. Česká republika	15
3.3. Ostatní státy	18
4. Užitkové vlastnosti (<i>F. Horák, I. Dobeš, R. Loučka</i>)	22
4.1. Růst a vývin	22
4.2. Pohlavní dospělost	31
4.3. Plodnost	31
4.4. Výkrmnost a jatečná hodnota	33
5. Šlechtitelské postupy v chovu ovcí plemene Texel používané v zahraničí (<i>F. Horák, R. Loučka</i>)	36
5.1. Holandsko	36
5.2. Belgie	37
5.3. Francie	37
5.4. Německo	37
5.5. Velká Británie	37
6. Výsledky kontroly užitkovosti a dědičnosti ovcí Texel v ČR (<i>F. Horák, V. Mareš, M. Milerski</i>)	39
6.1. První etapa (1947–1960)	39
6.2. Druhá etapa (1965–1990)	40
6.3. Třetí etapa (po roce 1992)	42
7. Šlechtitelská práce s plemenem Texel (<i>A. Pindák, M. Milerski</i>)	53
7.1. Obecné základy šlechtění ovcí	53
7.2. Výsledky šlechtění plemene Texel	55
7.3. Plemenitba	59
7.4. Výběr matek a otců pro produkci plemeníků	59
7.5. Evidence, hodnocení reprodukčních ukazatelů, výkrmnosti, jatečné hodnoty a Plemenná kniha	61
8. Požadavky ovcí plemene Texel na chovatelské podmínky a veter. prevenci (<i>R. Loučka, L. Novotný</i>)	63
8.1. Zaměření chovu a stanovení dílčích konkrétních cílů	63
8.2. Obecné požadavky vycházející zejména z vlastností plemene	64
8.3. Obecné požadavky vycházející zejména ze zaměření chovu	65
8.4. Požadavky ovcí plemene Texel na veterinární prevenci	66

9. Praktická doporučení a zásady chovu (<i>R. Loučka</i>)	74
9.1. Uspořádání vstupů do hospodaření	74
9.2. Metody a postupy práce	75
9.3. Stanovení kritických mezí	83
10. Výhody a nevýhody plemene (<i>R. Loučka</i>)	84
10.1. Výhody plemene	84
10.2. Nevýhody plemene	86
11. Klubová činnost (<i>R. Loučka, V. Novák</i>)	87
11.1. Stručná historie	87
11.2. Jak pracuje klub chovatelů Texel?	87
11.3. Některé doplňující statistické údaje	89
12. Odkazy na potřebné a zajímavé internetové stránky (<i>R. Loučka, V. Novák</i>)	90
13. Rejstřík (<i>F. Horák</i>)	92
14. Literatura (<i>F. Horák, R. Loučka</i>)	95
15. Přílohy (<i>fotografie F. Horák, R. Loučka, V. Mareš a archiv SCHOK v ČR</i>)	

ÚVOD

Racionální produkce ovčího – jehněčího masa je obecně hlavním předpokladem zajišťujícím trvalou perspektivu chovu ovcí v našich podmínkách. Kvantitativní produkci ovlivňuje především plodnost a zdravotní stav stáda. Kvalitu ovlivňuje, vedle chovatelských podmínek, systém chovu, především pak volba plemene. V užitkových chovech je účelné v plemenitbě využívat užitkové křížení. Základní stádo bahnic je vhodné zapouštět berany masných plemen. K významným masným plemenům patří zejména plemeno Texel. V posledních letech, i v důsledku dovozu špičkového genofondu z chovatelsky vyspělých zemí Evropy, dochází v České republice ke zvyšování obliby tohoto plemene, což je doprovázeno postupným zvyšováním počtu ovcí plemene Texel, zkvalitňováním jejich chovu a vyšším využíváním beranů Texel pro užitkové křížení s ostatními plemeny. Obliba plemene Texel roste také na základě toho, že zpracovatelé masa i spotřebitelé více vyžadují maso kvalitní, s výbornými kulinářskými vlastnostmi. V tom je Texel mezi ostatními plemeny jedničkou.

1. PŮVOD PLEMENE

Plemeno vzniklo na stejnojmenném holandském ostrově na rozhraní 19. a 20. století. Ostrov Texel na severu Holandska je asi 20 km dlouhý, 8 km široký a v sedmi vesnicích zde žije okolo 13 000 obyvatel. První záznamy o chovu ovcí na ostrově Texel pocházejí z roku 1477. Zpočátku se zde chovaly původní, místní (aborigenní) ovce zvané Pijlstaarten, které měly kvalitní vlnu, ale průměrné osvalení. Jejich předností byla však nenáročnost a hospodárné využívání pastvy. Okolo roku 1860, za účelem zlepšení masné a vlnářské kvality, začalo křížení s anglickými dlouhovlnnými plemeny Leicester a Lincoln, v některých literárních pramenech se uvádí i křížení s dalšími dlouhovlnnými plemeny Cotswold a Wensleydale a krátkovlnnými plemeny Southdown a Hampshire. Při vyhodnocení 15 různých typů kříženců se v roce 1907 zjistilo, že žádný z nich nebyl pro dané podmínky jednoznačně nejlepší. Zušlechťovací křížení s anglickými dlouhovlnnými plemeny se v praxi neosvědčilo. Nepodařilo se dosáhnout rychlého růstu, velkého tělesného rámce a požadované kvality vlny.

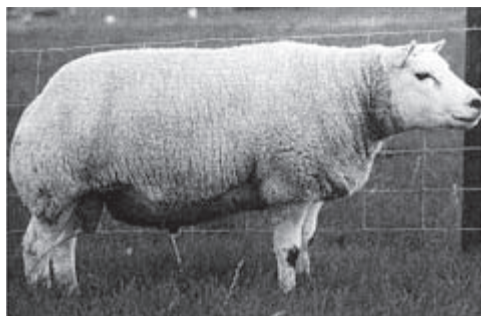
V roce 1909 byla v severní oblasti Holandska založena Plemenná kniha (PK) plemene Texel a zušlechťování jinými plemeny bylo ukončeno. Byl stanoven rámcový chovný cíl plemene: produkce odolných, kvalitních jatečných jehňat, odchovaných na pastvě s matkami. Založení PK vneslo do chovu systém. V polovině minulého století bylo dosaženo typového sjednocení plemene. S ohledem na exportní požadavky Francie však muselo dojít k upřesnění chovného cíle a selekce se zaměřila především na dokonalejší osvalení a jatečnou kvalitu vykrmovaných jehňat. Ve světě má plemeno Texel několik jmen: Texelaar (Holandsko), Texel Sheep (V. Británie a většina ostatních států).

Po roce 1960 se šlechtění zaměřilo na zvýšení poměru mezi svalovinou a kostmi. V roce 1975 plemeno Texel získalo svými vlastnostmi a vysokou zmasilostí světový věhlas a začalo se vyvážet. Nejprve do ostatních částí Holandska a poté do Velké Británie, Francie, Dánska, Belgie, Jižní Ameriky, Austrálie a na Nový Zéland. Později pak i do ostatních zemí světa, včetně ČR.

Vlivem rozdílných kulturních tradic chovu, klimatu a přírodních podmínek, včetně rozdílných požadavků na užitkovost a exteriér ovcí v různých zemích světa se stalo, že se vytvořily rozdílné rázy plemene Texel s rozdílným utvářením těla a rozdílnými vlastnostmi. Šlechtění plemene probíhalo dvěma základními směry, jednak k vysoké zmasilosti, jednak sice ke zmasilosti, ale s ohledem na konstituci. Tím se také vyhranily dva základní typy.

Holandský typ

Beltex

někde považovány za samostatné typy. Subtyp **anglický** je údajně na vysokých nohách, mohutný, s velkou hlavou (jakási zvětšenina holandského typu). Subtyp **francouzský** je také na vyšší noze, nemá již tak „těžkou“ hlavu, má delší krk a delší tělo, vyniká vysokou plodností (v některých lit. pramenech je zařazováno mezi plemena plodná). Subtyp **německý** lze charakterizovat velmi pevnou konstitucí, na vyšší noze, s delším trupem

Anglický typ

První z nich je na krátkých nohách, má menší tělesný rámec, výrazné osvalení, mohutnou („těžkou“) hlavu a krátký krk, ve světě se většinou nazývá podle země vzniku „**typ holandský**“. Podobný typ se chová v Dánsku. Dalším šlechtěním holandského typu se dospělo až k výrazně odlišnému typu s názvem **Beltex**, který kromě velkých oblých kýt má i tzv. dvojbedří. Je to natolik vyhraněný typ, že je již někde považován za samostatné plemeno. Chová se hlavně v Belgii a ve Velké Británii.

Druhý typ je středního rámce, na vyšších nohách, kompaktnější, odolnější. Má několik subtypů, které jsou někde považovány za samostatné typy. Subtyp **anglický** je údajně na vysokých nohách, mohutný, s velkou hlavou (jakási zvětšenina holandského typu). Subtyp **francouzský** je také na vyšší noze, nemá již tak „těžkou“ hlavu, má delší krk a delší tělo, vyniká vysokou plodností (v některých lit. pramenech je zařazováno mezi plemena plodná). Subtyp **německý** lze charakterizovat velmi pevnou konstitucí, na vyšší noze, s delším trupem a vysokou mléčností a hlavně s lehčí klínovitou hlavou, která je předpokladem lehčích porodů.

K tomu je nutné poznamenat, že název typu nebo subtypu bývá odvozen z názvu země, ve které byl vyšlechtěn. Neznamená to však, že například v Holandsku na všech farmách chovají holandský typ ovce a v Belgii Beltex. I v Holandsku několik farmářů preferuje typ na vyšších nohách a s lehčí,

klínovitou hlavu (francouzský nebo německý). Beltex je více chován ve Velké Británii než v Belgii.

Francouzský typ

Německý typ

Beran holandského typu s jehničkou ze spojení Texelské ovce a Romanovského berana

Plemeno Texel bylo použito k vytvoření několika **syntetických populací**. Například Flevolander (Finská ovce x Ill de France x Texel), North Hollander (Texel x Finská ovce x Texel), Blessum (Texel x Vlámská ovce x Texel) a Swifter (Vlámská ovce x Texel x Texel). V ČR jsou s úspěchem odzkoušeny také syntetické populace Finská ovce x Texel x Texel (Fintex), Texel x Romanovský beran x Texel, Texel x Východofříská x Texel a Texel x Romney x Texel (Poznámka: beran je na druhé a třetí pozici). Při tvorbě syntetických masných linií má plemeno i nadále široké využití.

V současnosti patří plemeno Texel spolu s plemenem Suffolk k nejrozšířenějším masným plemenům ovčí na světě. Plemeno se **podílelo na vyšlechtění nových plemen ovčí**, jako např.: Holandská černá, Kamienická, Leine, Lublinská, Polská dlouhovlnná a Pomořanská.

V našich podmínkách bylo v padesátých letech plemeno Texel použito **při regeneraci a šlechtění** původních Valašek a Šumavek. Později pak k tvorbě syntetické masné populace a při hybridizaci.

V rámci plemene Texel mohou **existovat i barevné rázy**. Modrý ráz má název Blauwetexelaar, resp. Blauwe Texelaar. Plemenná kniha (PK) pro tento ráz byla založena v Holandsku v roce 1983. Modrý ráz vznikl křížením bílých ovčí s těmi, které měly vlohy pro modrou (recesivní) barvu. V Holandsku existuje asi 250 chovatelů tohoto rázu plemene Texel.

2. CHARAKTERISTIKA PLEMENE

2.1. Standard plemene Texel

Charakteristika: výrazně masný užitkový typ, bílých, bezrohých polojemnovlnných ovcí. Vyznačuje se vysokou jatečnou výtěžností, prvotřídní kvalitou masa při nízkém obsahu vnitrosvalového tuku a vysokém podílu nejvíce ceněných partií trupu. Má klidný až flegmatický temperament, vyrovnanou a přátelskou povahu. K plemenným znakům patří ranost, dobrá plodnost, vysoká mléčnost bahnic (bez problémů odchov dvou jehňat), dobré mateřské vlastnosti (bezproblémové přijetí jehňat) a sezónnost říje (u obou pohlaví se vyskytuje výrazný anestrus, především v období od února do června). Vyskytuje se v několika typech (rázech). Plemeno má (vzhledem k vysoké dědivosti, resp. schopnosti beranů přenášet na potomstvo utváření těla a kvalitu masa) velké předpoklady pro široké uplatnění v praxi zejména při užitkovém křížení zaměřeném na produkci kvalitního jehněčího masa.

Celkový vzhled: pevná konstituce, robustní (masivní), kvadratický rámec, střední až menší vzrůst, výrazné osvalení (zejména hřbetu a kýty), harmonická stavba těla, dobře vyvinuté a rovnoměrné proporce, výrazná pohlavní odlišnost (dimorfismus).

Hlava: klínovitá, v poměru šířky k délce 1:1,5, porostlá jemnou bílou srstí (lze tolerovat méně než 10 % tmavé srsti). Temeno hlavy ploché, bez vlny. Oční víčka výrazně tmavě pigmentovaná. Mulec široký, upřednostňuje se černý. Uši středně dlouhé, odstávající do stran, mohou být částečně černě pigmentovány (hnědá pigmentace nežádoucí). Bahnice zásadně bezrohé, u beranů přípustné malé rudimenty rohů. Správné utváření čelisti a pravidelný skus. Zuby přiléhají k horní čelisti těsně po celé šířce a s těsným skusem. Jehněčí zuby usazeny dozadu před skusný val horní čelisti.

Krk: středně dlouhý až krátký, plynule navazující na kohoutek, dobře osvalený, zejména u beranů.

Kohoutek: široký, plochý, rovný, plynule přecházející ve hřbet. Výška v kohoutku dospělých jedinců holandského typu u berana v průměru 70 cm, ovce 68 cm (jedinci ostatních typů bývají vyšší, s výraznějším rozdílem mezi beranem a ovcí).

Hrud: široká, hluboká, s dobře klenutými žebry. Předhrudí s tendencí vyčnívat dopředu.

Hřbet: hodně široký, středně dlouhý až dlouhý, rovný (pevný), nepřestavěný, s výrazným osvalením pokračujícím přes hrudní koš k bedrům.

Bedra a záď: dobře osvalená (zavalitá, kvadratická, hluboká, široká, dlouhá), mírně sražená.

Kýta: dobře osvalená (hluboká, vyklenutá na vnějších partiích nohou, s výraznými svaly zasahujícími až k hleznu), výrazná vnější i vnitřní kýta.

Vemeno – dobře utvářené, dostatečně prostorné, pokryté jemnou srstí a obvykle ohraničené vlnou. Pastruky lze tolerovat.

Pohlavní orgány: Šourek – pokryt jemnou srstí nebo krátkou vlnou. Obě **varlata** souměrně vyvinutá, dostatečně velká, odpovídající konzistence.

Končetiny: silné, suché a pevné vzhledem ke stavbě těla (se silnými kostmi), středně dlouhé, obrostlé bílou krycí srstí do poloviny bérce a holeně. Pevná spěnka. Paznehty pevné, černě pigmentované. Široký, pravidelný postoj. Pohyb párových končetin pravidelný.

Ocas: vysoce nasazený, tenký, středně dlouhý (spíše kratší).

Vlna: téměř bílá, pružná, zkadeřená, středně jemná, sortiment B/C–C/D, s dobrým, uzavřeným staplem (chomáčem), méně vlnotuku. Rouno bez pigmentace, polouzavřené, na celém povrchu těla vyrovnané v jemnosti a délce.

Vylučující vady:

A. Anatomické defekty:

- netypický v konstituci a rámci (atypický plemenný typ),
- nevýrazný pohlavní dimorfismus (samičí u berana, rohatost u bahnic),
- klenuté čelo, klabonos,
- nepravidelně utvářené čelisti, nepravidelný skus,
- výrazný podkus (spodní čelist kratší),
- výrazný předkus,
- vchlípené víčko,
- slepota,
- dlouhý, tenký krk s kožními řasami na spodní části,
- volná lopatka,
- kohoutek ostrý nebo „zapadlý“ – nesmí být pod úrovní lopatek,
- volná bedra,
- hřbet měkký, příp. kapří a zaškrcený za kohoutkem,
- záď úzká, sražená či střechovitá,
- výrazný V-tvar spodní strany kýty (při pohledu zezadu),
- nekorektní postoj (zejména „X“ nebo „O“),
- strmá nebo měkká spěnka,
- uvolněný (rozevřený) pazneht,
- nekorektní pohyb párových končetin,
- atrofie varlat, kryptorchismus, deformace varlat, zánět předkožky.

B. Fyziognomické (vzhledové) defekty:

- hladová kondice,
- atypická barva, pigmentované skvrny ve vlně, resp. v rouně,
- více než 10 % tmavé srsti na hlavě,
- hnědé skvrny na uších (černé skvrny lze tolerovat),
- tmavé skvrny na nohou,
- jiné hrubé vady vlny a rouna (nevyrovnaná, přerůst, zkrut),
- vlna na nohou nebo na hlavě, nedostatečný obrůst,
- vlnotuk jiné než bílé barvy,
- světlý nos (částečnou depigmentaci lze tolerovat),
- světlé paznehty (malé žíhání lze tolerovat).

I každá další odchylka od výše uvedených požadavků na standard plemene je považována za vadu. Posouzení její závažnosti by mělo být přímo úměrné stupni odchylky. V rámci plemene Texel mohou existovat i jeho barevné rázy. Barvu vlny a osrstění je pak nutné při posuzování zohlednit.

Celková harmonická stavba těla se posuzuje komplexně ze vzdálenosti 2–3 m. Posuzovaný jedinec musí stát na pevné podložce. Hodnocení se provádí ve smyslu tzv. lineárního popisu. Nežádoucí znaky a defekty se evidují samostatně. Jedinec s výše uvedenými vylučujícími vadami by neměl být zapsán do Plemenné knihy.

Standard plemene Texel schválil Klub chovatelů ovcí plemene Texel na svém zasedání dne 11. 11. 2005 v Seči.

2.2. Chovný cíl

Chovný cíl pro plemeno Texel je stejný jako pro ostatní masná plemena chovaná v ČR. Klub Texel ho v plném rozsahu přebírá z Pokynů Rady plemenných knih k realizaci šlechtitelského programu platného od 1. 1. 2003. Chovným cílem je:

- plodnost na obahněnou ovci 170 %,
- odchov do 14 dnů 160 %,
- ž. h. jehňat ve 100 dnech u beránek 40 kg, u jehniček 36 kg,
- věk pro zařazení do plemenitby u beranů 7 měs., u jehnic 8 měs.,
- ž. h. pro zařazení do plemenitby u beranů 60 kg, u jehnic 50 kg,
- kromě toho by měla být každoročně k 30. 3. vyhlášena minimální celková plemenná hodnota (CPH).

Jednotlivé chovy si samozřejmě mohou stanovit vyšší, podrobněji rozpracované nebo i další chovné cíle. Příklady jsou uvedeny v kapitole 8.1.

2.3. Charakteristika užitkových vlastností

Masná užitkovost

Plemeno Texel si ve světě vysloužilo pověst plemene s nejvyšší kvalitou masa, nejlepším zastoupením vysoko oceňovaných partií jatečného trupu, nejnižším podílem vnitrosvalového tuku a tím také schopností být prodáváno po delší dobu než u jiných plemen při konstantní kvalitě. Na jatka mohou být jehňata dodávána ve vyšší ž. h. (45–50 kg). Za finální je považována jatečná kvalita ve věku 24 týdnů (168 dnů). Při hodnocení kvality masa spotřebitelé velmi oceňují, že maso je libové, křehké, při tepelné úpravě se jen velmi málo smršťuje a má delikátní chuť. Zpracovatelé masa oceňují, že Texel má vysoký podíl partií trupu, které jsou nejkvalitnější – kotleta, kýta, plec, hrudí, krkovička. Výtěžnost čistého masa se pohybuje v průměru kolem 60 %, podkožního tuku 23 % a kostí 17 %.

Berani Texel jsou vhodní pro užitkové křížení, protože vynikají vysokou dědivostí, resp. schopností přenášet na potomstvo utváření těla, výbornou jatečnou kvalitu masa a nízký obsah vnitrosvalového tuku.

Růst a vývin

Výška v kohoutku (cm)	beranů 70–80*	bahnic 60–70*	
Živá hmotnost v dospělosti (kg)	beranů 90–120*	bahnic 60–85*	
Živá hmotnost jehňat (kg)	jedináčci	dvojčata	trojčata
– při narození	4,5	3,5	2,5
– ve 100 dnech	35	30	25
Průměrný přírůstek do 100 dnů (g/den)	300	270	220
Minimální přírůstek do 100 dnů (g/den)	beránků 250	jehniček 200	
Minimální ž. h. ve 100 dnech (kg)	beránků 28	jehniček 25	
Požadovaná ž. h. ve 100 dnech (kg)	pl. beránků 40	pl. jehniček 35	
Požadovaná ž. h. při zařazení do plemenitby (kg)	pl. beránků 60	pl. jehniček 50	

Vysvětlivky: * nižší údaj platí pro typ holandský

Reprodukce

Pohlavní dospělost 5–6 měs., chovatelská dospělost 7–8 měs., předpoklady prvního bahnění již ve věku 12–14 měs., doporučuje se však zapouštět až po dosažení věku 1,5 roku.

Hlavní reprodukční ukazatele (%):

Oploďnost při přirozené plemenitbě	jehnice	nad 85	bahnice	nad 95
Plodnost na obahněnou	jehnici	nad 120	bahnici	nad 150
Ztráty jehňat při odchovu	jehnice	do 10	bahnice	do 7

Bahnice mají dobré mateřské (maternální) vlastnosti, dobrou mléčnost umožňující bez problémů odchov dvou jehňat, porody běžně bez asistence a bezproblémové přijetí jehňat.

Vlna

Bílá se střední jemností 29–35 µm (sortiment B/C–C/D), přirozená délka vlny 12–15 cm, výtěžnost 60–65 %, stříž potní vlny u bahnic 3,5–4,5 kg, u beranů 4,5–6,0 kg. Rouno je polouzavřené, na celém povrchu těla vyrovnané v jemnosti a délce a bez pigmentace.

Ostatní vlastnosti

Plemeno Texel má pověst plemene velmi šetrného ke krajině (způsobem spásání trávy), spolehlivého co do produkce a velmi dobře ovladatelného v denním životě. Je považováno za plemeno velmi tvárné, snad nejvíce ze všech plemen ovcí. Právě proto, že je chováno ve velmi odlišných podmínkách a k jeho šlechtění bylo použito mnoho různých plemen, je plemenem s nejvyšším rozptylem standardu co do tělesných proporcí. Přitom je nezaměnitelné, jeho plemenné znaky jsou tak charakteristické, že není možné si ho splést s jiným plemenem. Plemeno Texel je ve světě považováno za esteticky krásné zvíře, pokud ovšem u některých rázů šlechtění na produkci masa nepřeroste do extrémů.

Texel je plemeno, které má významné místo už v současnosti a dá se předpokládat, že v budoucnosti se jeho pozice ještě významně zlepší.

3. ROZŠÍŘENÍ PLEMENE

Plemena Texel a Suffolk patří k nejrozšířenějším masným plemenům ovcí. Těžištěm jejich chovu je západní Evropa – Belgie, Francie, Holandsko a Německo. V jižní a výchovní Evropě jsou čistokrevně chovány pouze menší populace bahnic. Berani se využívají především k užitkovému křížení. V současnosti se však plemeno Texel chová nejen v Evropě (obr. 1), ale i v Austrálii, Jižní Americe, na Novém Zélandu a v USA. V poslední době bylo importováno i do Číny, Indonésie, Japonska a Kuvajtu. Lze konstatovat, že Texel se chová pastevními systémy na celém světě jako dominantní otcovská populace pro produkci masa.

3.1. Holandsko

Texel je původním místním plemenem, které se postupně měnilo na specializované masné plemeno. Základem tohoto vývoje se staly začátkem 20. století exportní možnosti na londýnský trh. Plemeno získalo mezinárodní význam od 30. let minulého stol., kdy se rozšířil export do Belgie, Francie a Lucemburska. Přibližně před padesáti lety si export do Francie vyžádal změny užitkového typu, jelikož požadoval dobře osvalené jatečné trupy. Význam plemene dokazuje skutečnost, že jen za období 1956–1983 bylo z Holandska exportováno 40 790 plemenných zvířat. Největší dovozy se uskutečnily do Francie, Belgie, Lucemburska, Německa a Velké Británie (tab. 1).

Tab. 1. Přehled vývozu plemene Texel z Holandska (ks)

Země	Časové období						Celkem 1958–93
	1956–60	1961–65	1966–70	1971–75	1976–80	1981–83	
Belgie a Lucem.	–	1 043	354	397	1 031	2 442	5 267
Brazílie	–	–	–	–	49	479	528
Francie	–	553	1 438	1 515	3 465	1 177	8 148
Itálie	–	191	81	688	121	12	1 093
Německo	–	9 296	5 473	442	7	16	15 234
Velká Británie	–	–	–	–	927	1 258	2 185
Ostatní	–	1 265	1 463	594	614	167	4 103
Celkem	4 232	12 348	8 809	3 636	6 214	5 551	40 790
Průměr ročně	846	2 469	1 762	727	1 243	1 850	1 457

O bezkonkurenční kvalitě svědčí fakt, že největší vliv na rozšíření tohoto plemene měli konzervativní Angličané i přesto, že Anglie je kolébkou celé řady jiných významných masných plemen ovcí, stejně jako Francie a nakonec i Německo, které mají též vlastní masná plemena. V podstatě žádné jiné plemeno v poslední době nedosáhlo takového rozšíření jako Texel.

V Holandsku je evidováno 1,9 mil. ovcí u 25 000 farmářů, chová se celkem 15 plemen. Na celkovém počtu se plemeno Texel podílí ze 70 %, kříženci 25 % a 5 % připadá na plemeno Východofříská (Friesian), Black Face a Zwartbles. V poslední době byla do Holandska dovezena také plemena Bleu du Maine, Clun Forest, Gotland, Hampshire, Charollais, Jacob, Schetland a Suffolk, ale mají jen velmi malé zastoupení ve srovnání s ostatními plemeny.

Vývoj početních stavů v posledních 20 letech je uveden v tab. 2.

Tab. 2. Vývoj chovu ovcí v Holandsku (VISSCHER, 2000)

Rok	Počet chovů (tis)	Počet jehňat (tis)	Počet ovcí (tis)	Ovcí celkem (tis)	Průměrný počet ovcí v podniku (ks)
1980	22,6	481	337	858	37,9
1985	19,6	447	367	814	41,3
1990	25,2	884	818	1 702	67,4
1995	21,6	873	804	1 677	77,3
1997	19,7	717	748	1 465	74,2
1999	18,3	657	743	1 400	76,4

Z tab. 2 je zřejmé, že za uvedené období se snížil počet chovatelů cca o jednu pětinu. V důsledku 63% nárůstu stavu bahnic se však průměrná velikost stád více než zdvojnásobila. Pokud z počtu bahnic a jehňat usuzujeme na plodnost, pak zjistíme, že dochází k nepříznivému vývoji (v roce 1980 byla 127,6 %, v roce 1999 jen 88,4 %).

Od roku 1998 chovný cíl v Holandsku určují dvě specializované plemenné knihy (PK) plemene Texel: NTS (Nederlands Texels Schapenstamboek) a TsNH (Texels Schapenstamboek North Holland). Kromě toho ovce plemene Texel evidují i v organizaci s označením NSO (Netherlands Sheep Production Association), která plní zároveň i funkci servisní a odbytové organizace.

V poslední době se v Holandsku zvyšuje podíl bahnic kříženců orientovaných na vyšší plodnost. V r. 1999 se šlechtitelská práce prováděla u 924 chovatelů s 34,4 tisíci kusy ovcí (22,8 tis. bahnic a 12,2 tis. jehnic). Předpokladem je dosažení 250–280 % plodnosti ve vrhu.

Ze statistických údajů EU například vyplývá, že se v Holandsku chovalo v letech (tis. ks):

1999	2000	2001	2002	2003	2004
1 152	1 250	1 250	1 300	1 541	1 556

V Holandsku se v období 1999–2002 zvýšily početní stavy ovcí o 12,8 %. V EU během této doby celkové početní stavy ovcí klesly z 96 362 tis. ks na 86 934 tis. ks, tj. o 9,8 %.

Na samotném ostrově Texel se v současnosti chovají prakticky čistokrevně jen ovce plemene Texel a to na sedmnácti farmách v celkovém počtu asi 2 200 ks, tj. v průměru 130 ks na farmu.

Nejvíce zástupců plemene Texel se chová (kromě jejich domoviny – Holandska) ve Francii, Německu, V. Británii, Belgii a Dánsku (tab. 3).

Tab. 3. Počty ovcí plemene Texel chovaných v jednotlivých zemích v r. 1990 (SÜSS, 2001). Pozn.: některé údaje nebyly dostupné.

<i>Stát</i>	<i>Počet bahnic plemene Texel (ks)</i>	<i>Počet plemenných bahnic (ks)</i>
Belgie	asi 100 000	10 000
Česká republika		384
Dánsko		2 551
Finsko		397
Francie	360 000	15 741
Holandsko	557 250	28 500
Maďarsko	120	
Německo	230 000	
Polsko		150
Rakousko	419	
Španělsko	300	
Švédsko		1 302
Velká Británie		20 000

3.2. Česká republika

Plemeno Texel je v našich podmínkách chováno prakticky již půl století. Jeho chov v původním Československu se datuje od 50. let 20. stol. První dovozy z Holandska se uskutečnily s cílem zušlechtit naše původní Valašky a Šumavky, na Slovensku pak velmi početnou populaci původních (aborigenních) valašských ovcí chovaných převážně v horských oblastech salašnickým způsobem. Představu o počtech ovcí plemeni Texel lze získat z údajů v tab. 4.

Tab. 4. Ovce v kontrole užítkovosti v ČR v letech 1952–1956

<i>Kontrolní rok</i>	<i>Texel</i>		<i>Všechna plemena celkem</i>		
	<i>stád</i>	<i>celkem ovcí</i>	<i>plemen</i>	<i>stád</i>	<i>celkem ovcí</i>
1952/53	6	678	6	67	10 765
1953/54	4	611	6	68	11 487
1954/55	6	712	6	72	12 529
1955/56	5	515	8	89	15 339
1956/57	4	749	8	81	22 116

Chov ovcí plemene Texel prošel v ČR třemi etapami vývoje (podrobnější údaje jsou v kap. 6):

1. V 50. letech je spojen se zušlechťováním aborigenních Valašských a Šumavských ovcí. Obě původní plemena s trojstrannou užitkovostí byla chována v mimořádně drsných, chovatelsky náročných a v poválečném období, navíc v hospodářsky málo konsolidovaných podmínkách. Obecně je možné konstatovat, že plemeno Texel se v tomto zušlechťovacím křížení (v dané etapě) příliš neosvědčilo. Hlavní nedostatky se projevil především ve špatné aklimatizační schopnosti na horské podmínky.
2. V 70. letech, v rámci rozsáhlého pokusného hybridizačního programu a při tvorbě syntetické masné populace, byl využit v otcovské pozici genofond plemene Oxford Down, Suffolk a Texel. Berani těchto plemen byli použiti převážně na mateřská vlnařská plemena sovětských merinových ovcí (Askanijské, Kavkazské a Stavropolské merino). Za tím účelem bylo z Holandska dovezeno celkem 7 beranů plemene Texel (v r. 1975), pro účely inseminace dalších 14 plemeníků tohoto plemene (v roce 1977). Pro potřebu vytvořit vlastní reprodukční skupinu bylo současně přivezeno 20 jehnic, které však později byly ze zdravotních důvodů z chovu vyřazeny. Berani byli zapojeni do inseminace na Inseminační stanici beranů v Jevíčku. Tato stanice svou záslužnou a průkopnickou funkci na úseku biotechnologií v chovu ovcí a koz ukončila v roce 1993. V letech 1988–1991 bylo v kontrole užitkovosti zařazeno jen okolo třiceti bahnic plemene Texel v Jevíčku. Vzhledem k tomu, že v tomto období se celostátně prováděla kontrola ve 102 stádech s 32 tisíci ovcemi u patnácti různých plemen, tak uvedený počet ovcí Texel je zcela zanedbatelný. Proto

Texel ovce v košáru na Státním statku v Turnově. Foto z roku 1950.

Beran TEF 7159 narozený v roce 1971 na přehlídce hospodářských zvířat v Přerově v roce 1974.

vlastní genofond ovčí Texel byl v té době u nás budován na vyhlazovacím křížení, především bahnic plemene Žírné merino.

3. Nová etapa v podstatě plošného rozšíření beranů Texel při užitkovém křížení nastává až v období transformace českého zemědělství po roce 1990. V současné době tvoří plemena Texel, Suffolk, Charollais a částečně i Oxford Down, případně Berrichon du Cher základ otcovských linií při užitkovém křížení orientovaném na produkci masných jehňat. Význam plemene Texel je značný, zejména v intenzivnějších výrobních podmínkách.

Beran z chovu J. Šrůtky na výstavě PRAGAAGRO v Letňanech v roce 2000.

Od roku 1992 se u nás začal uplatňovat přímý dovoz plemenných ovčí Texel ze zahraničí. Iniciátorem a propagátorem tohoto projektu byla firma Ing. Z. ŠTĚPÁNKA v Helvíkovicích v Orlických horách. Za období 1992–1998 bylo do ČR dovezeno celkem 330 ovčí plemene Texel, z toho 309 jehnic s bahnice (216 z Holandska a 93 z Francie) a 21 beranů (z toho 13 z Holandska a 8 z Francie). V jednotlivých letech byl import následující:

1992 – bahnic 30, beranů 6, celkem 36 – dovoz z Holandska,

1993 – bahnic 13, beranů 0, celkem 13 – dovoz z Holandska,

1994 – bahnic 29, beranů 4, celkem 33 – dovoz z Francie,

1995 – bahnic 64, beranů 4, celkem 68 – dovoz z Francie,

1998 – bahnic 173, beranů 7, celkem 180 – dovoz z Holandska,

1999 – 2×30 inseminačních dávek, 4 berani – dovoz z V. Británie

2000–2001 – import genofondu plemene Texel se do ČR v těchto letech nerealizoval.

2002–2004 – do ČR bylo dovezeno celkem 559 plemenných ovčí Texel, z toho 487 jehnic a 72 beranů (např. na hospodářství Poplužní Dvůr VCHC Fitmin (DIBAQ a.s.) bylo dovezeno 33 jehnic a 3 berani z Německa, 25 jehnic a 1 beran z Holandska).

Celkově bylo v letech **1990–2004** do ČR dovezlo 4942 ks ovčí, z čehož bylo 4627 jehnic a bahnic a 315 plemenných beranů.

V roce 2000 bylo do kontroly užitkovosti zařazeno v ČR v třiceti chovech celkem 524 bahnice plemene Texel. V r. 2004 se již KU prováděla v třiceti osmi stádech a do kontroly bylo zařazeno celkem 955 ovčí plemene Texel, což představuje 3,85 % z celkového počtu ovčí s kontrolou užitkovosti v ČR (v roce 1994 to bylo pouze 1,0 %). Celkový přehled o rozsahu prováděné kontroly užitkovosti u plemene Texel ve srovnání s ostatními plemeny lze získat z tab. 5.

Tab. 5. Ovce v kontrole užítkovosti v ČR v letech 1994–2004

Kontrolní rok	Texel			Všechna plemena celkem		
	stád	celkem ovcí	% z celk. počtu v KU	plemen	stád	celkem ovcí
1994	3	77	1,00	16	61	7 684
1995	9	244	2,46	16	96	8 934
1996	8	190	2,11	15	144	9 004
1997	14	199	1,97	15	189	10 086
1998	20	281	2,97	15	236	9 541
1999	24	384	3,28	18	286	11 758
2000	30	524	3,54	19	387	14 799
2001	34	628	3,51	20	460	17 914
2002	33	748	3,69	24	504	20 293
2003	37	938	3,65	26	545	25 704
2004	69	955	3,85	29	1 121	24 797

Rostoucí význam plemene Texel za posledních 11 let lze dokumentovat těmito statistickými údaji: v roce 1994 se ve třech stádech chovalo celkem 77 ovcí, což představovalo pouze 1 % zvířat v KU. V r. 2004 se počet ovcí Texel v KU zvýšil 12,4 krát.

Šampion národní klubové výstavy v roce 1998. Import z Holandska. Majitel UNIKOM a.s. Markovice.

V poslední době prošlo plemeno významným údobím spojeným s likvidací scrapie (klusavka). Toto nebezpečné onemocnění (do té doby v ČR nikdy klinicky potvrzené) bylo v roce 2001 zjištěno ve ŠCH ovcí plemene Texel v Helvíkovicích. Chovatel přistoupil k zásadnímu ozdravovacímu programu, který spočíval v genotypizaci všech ovcí, postupném vyřazování ovcí s genotypem méně odolným ke klusavce, nejprve v roce 2002 s genotypy ve skupině R4 a R5, v roce 2003–2004 s genotypy ve skupině R3 a v roce

2005 i všechny ovce s genotypy ve skupině R2. Chovatel také doplnil své základní stádo dovozem plemenných ovcí (60 ovcí a 4 beranů) s genotypem ve skupině R1 (ARR/ARR) z Německa a z Holandska. Tak se nakonec stalo, že stádo ovcí plemene Texel v Helvíkovicích je prvním stádem v ČR, které má 100 % ovcí s genotypem ARR/ARR (ve skupině R1).

3.3. Ostatní státy

BELGIE

Z pěti chovaných plemen ovcí (Bleu du Maine, Ile de France, Hampshire, Suffolk a Texel) má plemeno Texel dominantní postavení. Více než 60 % plemenných ovcí jsou „texelky“.

V Belgii se chovají dva typy ovcí plemene Texel, klasický holandský a typ s označením Beltex. Typ Beltex se vyznačuje nejvyšší výtěžností velmi libového a kvalitního masa a středním tělesným rámcem. Typickým znakem je „super osvalení“, které se projevuje dvojbedřím – hypertrofie bederního a hýžďového svalstva (typické též u plemene skotu Belgického modrého a u prasat plemene Piétrain) a bezkonkurenčním utvářením kýty.

DÁNSKO

Plemeno Texel je v Dánsku z třidvaceti registrovaných plemen ovcí na druhém místě. V posledních dvaceti letech se jejich počet v podstatě nemění. V Dánsku se převážně chová holandský typ ovcí Texel.

FINSKO

Ve Finsku je plemeno Texel druhým nejrozšířenějším plemenem po místních, původních ovcích. Plemeno se chová především na severu Finska. Počty čistokrevných ovcí Texel se zvyšují však jen pomalu. Souvisí to mimo jiné s velmi přísnými veterinárními předpisy na dovoz zvířat i spermatu. V poslední době bylo sperma (a embrya) importováno z N. Zélandu.

FRANCIE

Ve Francii se plemeno Texel chová v počtu 360 000 bahnic (v KU 15 000 bahnic) v 33 oblastech a 16 regionech, z čehož nejvíce pak v regionech Limousin, Auvergne a Bourgogne. Pro srovnání: ovcí plemene Charollais se chová 380 tis. ks a v KU je 10,9 tis. ks bahnic. Plemeno Suffolk je v KU zastoupeno „jen“ 6 tis. bahnicemi. Základ chovu plemene Texel byl založen v roce 1933. Ve Francii se chov značně rozšířil a současně došlo k výrazné změně – zvětšení jejich tělesného rámce a vyšlechtění nového typu „Texel francouzský“.

MAĎARSKO

V roce 1990 byla ve dvou stádech chována malá populace 120 ovcí plemene Texel. V současné době se v provozních podmínkách toto plemeno nechová.

NĚMECKO

V roce 2002 se v Německu chovalo 201 tis. bahnic. Plemeno Texel se s počtem 8 707 bahnic řadilo na druhé místo za plemeno Německá černohlavá (15 915 ks), třetí místo (z masných plemen) patřilo plemeni Suffolk s 6 246 ks, dále pak Žírné merino 4 821 ks a Charollais pouze 127 ks. Z plemen s kombinovanou užitkovostí bylo na prvním místě plemeno Merinolandschaf (15 928 ks), 5 444 ks náleželo plemeni Německá dlouhovlnná.

Úplně jiná je situace u beranů zapojených v kontrole užitkovosti. Statistické údaje hovoří jasně, v roce 2002 bylo v KU zapojeno 2.134 beranů plemene Texel, což je více jak jedna třetina všech beranů všech plemen. Berani Německé černohlavé skončili na druhém místě s počtem jen 460 kusů a berani Suffolk na místě třetím s 382 berany. Je zajímavé, že v seznamu beranů v KU Německa bylo zapsáno v r. 2002 jen 6 beranů Charollais a nenajdete tam berany masných plemen ovcí jako např. Oxford Down.

První podnět k dovozu ovcí plemene Texel z Holandska (v roce 1960) byl iniciován v Šlesvicku-Holštýnsku (ŠH). Později došlo k importu z Francie, Belgie, Dánska a V. Británie. Podle VISSCHERA (2000) se do Německa dováží v průměru 300 plemenných bahnic a beranů plemene Texel. V současné době toto plemeno v Německu tvoří asi 10 % populace, přičemž 75 % z tohoto počtu se chová ve spolkové zemi ŠH, 13 % připadá na Severní Westfálsko a 5 % na Dolní Sasko (Niedersachsen).

POLSKO

První dovozy se uskutečnily v roce 1947. V poslední době, od r. 1998, se chová malá populace bahnic ve stádě Koluda Wielka. Plemeno Texel sehrálo významnou roli i při šlechtění nového plemene – Pomořanská dlouhovlnná ovce. Dále byly na Zemědělské univerzitě v Poznani vyšlechtěny tři syntetické linie s 50 a 25% podílem Texel. Například Bělohlavá žírná ovce má genový podíl: 50 % Texel, 18 % Ile de France, 9 % Berrichon du Cher, 11 % Východofříská a 12 % je místní plemeno. Tyto linie tvoří významný podíl ve struktuře plemen v užitkovém chovu. Perspektivně se počítá s vyšlechtěním nového plemene s genovým podílem Texel.

RAKOUSKO

Z celkového počtu 29 126 bahnic v KU v roce 2004 byla masná plemena zastoupena následovně (ks): Shropshire 780 ks, Suffolk 757 ks, Texel 394 ks (1,4 %), Černošlává masná 364 ks. Podle chovného cíle má plemeno Texel dosáhnout následujících parametrů užitkovosti:

- plodnost 119 %,
- věk při prvním bahnění 12–14 měs.,
- denní přírůstky v období za prvních 5 měs. 380 g (staniční podmínky),
- min. ž. h.: beranů ve 12 měs. 70 kg, v dospělosti 120 kg, jehnic 50 kg, bahnic 80 kg.

ŠPANĚLSKO

Pouze omezený počet plemene Texel se chová ve vlhkých severních oblastech.

ŠVÉDSKO

Z celkové populace zapsané do plemenných knih připadá na plemeno Texel 5 %, což odpovídá počtu 1 300 bahnic.

VELKÁ BRITÁNIE

Do V. Británie se první dovozy ovcí plemen Texel uskutečnily z Francie v roce 1972 a z Holandska v r. 1974. V r. 1987 odvozovalo 5 % jehňat v KU původ po beranech Texel (po beranech Suffolk 46 %). V r. 1996 se podíl potomků po beranech plemene Texel zvýšil na 16 % (u plemene Suffolk došlo ke snížení o 15 %). Prognózy předpokládají další růst podílu jehňat po beranech Texel. Některé prameny uvádějí, že ve V. Británii v roce 2000 celkem 2 700 chovatelů chovalo 180 000 bahnic Texel. Chovatelé plemene Texel jsou členy největšího ovčáckého klubu v zemi tzv. The British Texel Sheep Society LTD. Eviduje 2 200 chovatelů ve dvaceti regionálních klubech.

V sousedním Irsku je evidováno více než 250 chovatelů ovcí plemene Texel.

Poznámka:

Ojedinele se plemeno Texel chová v Rumunsku, na Slovensku, dále v Norsku, Litvě a Estonku. Jejich počty se proto v tab. 3 neuvádějí. Ve Švýcarsku, Jugoslávii, Řecku a Bělorusku se podle dostupných materiálů zatím nechovají žádná plemenná zvířata Texel.

Vývoj prvních dovozů plemene Texel v Evropě je uveden v tab. 6.

Tab. 6. Začátek a chovné cíle plemene Texel v Evropě

<i>Země</i>	<i>Začátek chovu</i>	<i>Dovoz ze země</i>	<i>Chovný cíl</i>
Belgie	1920–1930	Holandsko, částečně Francie a V. Británie	Zpočátku čistokrevná plemenitba, později otcovská pozice na tvorbu trojplemenných kříženců
ČR	Začátek 50. let	Holandsko, později Francie	Původně zušlechťování Valašek a Šumavek, později od 60. let užitkové křížení
Finsko	1968	Dánsko	Čistokrevně a křížení
Francie	1933	Holandsko	Čistokrevně a křížení
Maďarsko	1990	Holandsko, Německo	Křížení k produkci jatečných jehňat
Německo	1960	Holandsko	Především čistokrevná plemenitba, produkce jatečných jehňat
Polsko	1947	Francie, později ČR, Belgie a Holandsko	Šlechtění nového plemene a syntetických linií
Rakousko	1975–1977	Holandsko, Dánsko	Převážně čistokrevná plemenitba, jednotlivě i užitkové křížení
Španělsko	1970	Holandsko, Francie	Produkce jatečných jehňat
Velká Británie	1972	Francie, Holandsko	Čistokrevná plemenitba a užitkové křížení

Plemeno Texel patří k nejrozšířenějším plemenům ovcí jak počtem, tak i zeměmi, ve kterých se chová. Austrálie – 123 stád s 3 151 bahnicemi Texel, což je srovnatelné s plemene Suffolk, kterých v roce 1995 bylo v KU 3 073 ks. Na N. Zélandu 8 200 bahnic. V USA se plemeno Texel chová od roku 1985. Vedle tradičně chovaného plemene Suffolk stále více získává na popularitě. Hlavním důvodem obliby je vysoká kvalita masa a jatečná výťažnost. Velmi rozšířené je užitkové křížení s plemeny Suffolk a Texel. Samostatné Texel kluby jsou evidovány i v mnoha dalších zemích světa, např.: USA, Kanada, Austrálie, Nový Zéland, Holandsko, Dánsko, Francie, Irsko, Finsko, Norsko, Švédsko, Uruguay, ČR a další. Odkazy na jejich Internetové stránky jsou uvedeny v závěrečné kapitole.

Plemeno Texel se v Evropě využívá k různým šlechtitelským záměrům. Čistokrevná plemenitba a šlechtění vlastní populace se uskutečnilo především v Holandsku, Francii, Belgii, Dánsku, Německu a ve Velké Británii, částečně též v Polsku a Rakousku. Malé počty beranů pro užitkové křížení se importují především do Maďarska, Norska, Polska a Španělska.

4. UŽITKOVÉ VLASTNOSTI

4.1. Růst a vývin

Živá hmotnost jehňat při narození, jejich růst a vývin, včetně průměrných denních přírůstků je v dospělosti u čistokrevných jedinců v jednotlivých zemích různá, důkazem jsou údaje uvedené v tab. 7.

Jelikož v jednotlivých evropských zemích se ukazatelé růstu a vývinu, jejichž vyjádřením jsou dosahované průměrné denní přírůstky, nestanovují jednotně, jsou těžko srovnatelné.

Porodní hmotnost (v Holandsku) beránků se pohybuje v rozpětí 4,2–5,5 kg, jehniček 4,0–4,6 kg.

Tab. 7. Růst a vývin ovcí plemene Texel v Evropě

Země	Pohlaví	Ž. h. při narození (kg)	Ž. h.		Denní přír. (g) ve věku (dny)	Ž. h. v dospělosti (kg)
			dny – kg	dny – kg		
ČR	♂ + ♀	4,0–4,4	70–22,6	100–30,0	do 70 dnů 262	85 60
Finsko	♂ + ♀	5,5	42–18,0	120–38,0 33,3	2–4 měs. 246 2–4 měs. 208	100–118 72
Francie	♂ + ♀				10–30 dnů 306 30–70 dnů 305 10–30 dnů 291 30–70 dnů 281	115–130 80–90
Holandsko	♂ + ♀	5,2 4,1–4,6	60–24,1 60–20,8	135–37,7 135–33,8		
Litva	♂		150–31,2	240–46,0		95
Maďarsko	♂ + ♀		60–25–32		60–90 dnů 390 60–90 dnů 360	85–90 50–55
Německo	♂ + ♀					135 80
Polsko	♂ + ♀		28–12,2 28–11,7	70–23,1 70–22,7	28–70 dnů 270	110–130 70–80
Švédsko	+ ♀			110–50,1		
Belgie	♂				jedináčci 10–30 dnů 265 30–70 dnů 263 70–130 dnů 211	
Dánsko					do 2 měs. 315 2–4 měs. 230	
Rakousko	♂ + ♀				do 116 dnů 393 do 116 dnů 349	

V literatuře jsou zaznamenány následující hodnoty ž. h.:

<i>Věk (dnů)</i>	<i>Beránci (kg)</i>	<i>Jehničky (kg)</i>
28	12,2	11,7
42	18,0	–
60	21,2–32,0	19,5–22,6
70	22,6–23,1	22,7
100	30	–
110	35	–
120	38,0	33,3
135	37,7	33,8
240	46,0	–
v dospělosti	85–130	60–90

(nižších hodnot se dosahuje u holandského typu).

Rozdílnost typů, pohlaví, četnost vrhů a chovatelské podmínky se promítají i v průměrných denních přírůstcích. Z literární rešerše lze usuzovat na tuto růstovou intenzitu jehňat (g):

<i>Věk</i>	<i>Beránci</i>	<i>Jehničky</i>
10–30 dnů	265–306	291
30–70 dnů	263–305	281
60–120 dnů	230–390	208–360
70–130 dnů	211	–
od nar. do 60 dnů	315	–
od nar. do 70 dnů	262	–
od nar. do 116 dnů	393	349

V Německu při výkrmu, v období mezi 20–42 kg ž. h., vykazují u beránek průměrné denní přírůstky 433 g. Tyto hodnoty jsou ovlivněny jak genetickými, tak i chovatelskými podmínkami.

Uvádí se, že ve Francii jehňata v období prvních 70 dnů dosahují průměrný denní přírůstek 300 g. Ve 120 dnech mají ž. h. 40 kg a v 6.–7. měs. již 50–60 kg.

U nás bahnice plemene Texel v r. 1955/56 dosáhly v jednotlivých věkových kategoriích následující ž. h. (kg):

<i>2 roky</i>	<i>3 roky</i>	<i>4 roky</i>	<i>5 roků</i>	<i>6 roků</i>	<i>7 roků a starší</i>
56,2	58,4	56,7	57,3	59,6	63,7

Průměrná hmotnost bahnic v roce 1955/56 byla 58,8 kg, což oproti roku 1952/53 (42,6 kg) představovalo 40% nárůst. Hmotnost 83 beranů ve věku 1,5 roku, předváděných na nákupním trhu v roce 1956, byla 68–70 kg.

Je důležité si připomenout i růstové ukazatele u jehňat plemene Texel dosahované u nás v roce 1955/56:

<i>Živá hmotnost (kg)</i>	<i>Beránci</i>	<i>Jehničky</i>
při narození	3,9	3,6
ve 14 dnech	7,9	7,2
ve 100 dnech	28,9	28,2
Průměrný přírůstek od nar. do 100 dnů (g)	250	246

V r. 1990 u jehňat Texel v KU (384 ks) byla zaznamenána průměrná ž. h. při narození 4,3 kg a v 70 dnech 22,6 kg, což odpovídá dennímu přírůstku za prvních 70 dnů – 261 g.

Podrobnou analýzou výsledků KU v ČR za období 1993–2000 u 705 hodnocených jehňat (244 beránků a 461 jehniček) provedli MILERSKI, MAREŠ (2001). Vyhodnocení ž. h. jehňat při narození, ve 100 dnech a přírůstky dle pohlaví a četnosti vrhu uvádí tab. 8.

Tab. 8. Růstové ukazatele jehňat plemene Texel

<i>Kategorie</i>	<i>Ukazatel</i>		
	<i>ž. h. při narození (kg)</i>	<i>ž. h. ve 100 dnech (kg)</i>	<i>přírůstek od nar. do 100 dnů (g)</i>
<i>Beránci:</i>			
– <i>jedinácci</i>	4,16 ± 0,06	32,2 ± 0,5	282 ± 4,8
– <i>dvojčata</i>	3,68 ± 0,05	29,9 ± 0,4	264 ± 4,3
– <i>trojčata</i>	2,71 ± 0,12	25,6 ± 1,0	229 ± 9,8
<i>Jehničky:</i>			
– <i>jedinácci</i>	4,13 ± 0,05	31,6 ± 0,4	276 ± 3,9
– <i>dvojčata</i>	3,48 ± 0,04	27,3 ± 0,4	240 ± 3,6
– <i>trojčata</i>	2,66 ± 0,10	25,0 ± 0,8	224 ± 8,1

Z tab. 8 vyplývají obecně platné zásady o vztahu mezi živou hmotností jehňat při narození, ve 100 dnech a dosahovaným přírůstkem za prvních 100 dnů jejich života v závislosti na pohlaví a četnosti vrhu.

PINĎÁK (2001) analyzoval údaje o ž. h. beranů, včetně plemene Texel, předvedených na nákupních trzích za období pěti let (1996–2000). Berani plemene Texel ve věku 100 dnů dosáhli průměrné ž. h. 28,8 kg. V ostatních fázích vývoje bylo dosaženo těchto hodnot:

<i>Věk (měs.)</i>	<i>Počet kusů</i>	<i>Ž. h. (kg)</i>	<i>Věk (měs.)</i>	<i>Počet kusů</i>	<i>Ž. h. (kg)</i>
5	12	41,7	12	12	52,6
6	61	46,3	13	12	55,7
7	44	50,5	14	20	62,3
8	7	49,0	15	6	70,3
9	4	58,3	16	5	72,2
11	4	49,8	Celkem:	187	51,6

Důležitá je skutečnost, že z tohoto počtu bylo do plemenitby zařazeno 128 beranů ve věku do 10 měs., tj. 68,5 % s průměrnou ž. h. 47,9 kg.

Rovněž i živá hmotnost se mezi srovnávanými typy významně liší (viz tab. 9).

Nejtěžší ve věkové srovnatelných skupinách jsou jehnice francouzského typu následované kříženkami H x F a F x D.

Tab. 9. Živá hmotnost různých typů a věkových skupin bahnic plemene Texel v r. 2001 (stádo Poplužní dvůr)

Typ	Věk (roky)	Počet (ks)	Průměrná ž. h. (kg)
Francouzský (F)	1 – 2	9	76,7
	3 a více	20	88,8
	celkem	29	85,0
Holandský (H)	6	3	76,8
H x F	1	4	69,5
	2 – 3	5	80,6
	celkem	9	75,7
F x Dánský (D)	1	7	68,6
	2	7	78,3
	celkem	14	73,4
D, H x D	1 – 5	3	79,0
Celkem	–	58	80,0

Srovnatelné údaje tělesného vývoje populace původních importů se stavem současným nejsou u nás ve stávající literatuře k dispozici. V roce 1958 byly do plemenné knihy zapsány dva chovy jejichž 12 importovaných bahnic mělo následující tělesné rozměry (cm):

Rozměr těla	Průměr	Minimum	Maximum
výška v kohoutku	73,0	66	79
výška zádi	74,3	67	79
šikmá délka těla	74,2	69	78
hloubka hrudníku	32,1	28	35
šířka hrudníku	29,9	26	34
šířka pánve	20,6	20	24
obvod hrudníku	93,7	89	98
obvod holeně	9,0	8,5	9,6

Další měření bylo uskutečněno u celého stáda ovcí farmy Poplužní dvůr v Helvíkovicích (v tu dobu FITMIN a.s., nyní po přejmenování DIBAQ a.s.). Měření se provádělo 1. 11. 2001. V uvedeném období bylo stádo v desetiměsíční vlně, proto jsme u tělesných partií porostlých vlnou u všech jedinců odečetli 10 cm. Měření se provádělo běžným způsobem u 60 ks, z čehož bylo 58 bahnic s jehnicemi a 2 roční plemenní berani. Samičí populace byla zastoupena třemi různými typy plemene Texel podle místa dovozu: francouzský – F (29 ks), dánský – D (1 ks), holandský – H (3 ks) a dále jejich „kříženci“: FD 14 ks, HD 1 ks, DF 1 ks a HF 9 ks. Výsledky tohoto měření jsou uvedeny v tabulce 10 s tím, že jsou

porovnávány, vzhledem k počtu sledovaných jedinců, pouze bahnice francouzského typu (F) s bahnicemi typu kombinovaného (DF a HF).

Tab. 10. Porovnání tělesných rozměrů ovcí plemene Texel francouzského typu s ostatními*

Ukazatel	Typ				Celkem bahnice	Berani**
	F	FD	HF	ostatní		
Počet kusů	29	14	9	6	58	2
Živá hmotnost (kg)	85,0	73,4	50,50	75,7	77,9	80,0
Výška v kohoutku (cm)	72,8	71,1	66,50	70,8	71,4	71,9
Výška zádě (cm)	73,4	71,4	67,50	71,2	72,0	72,4
Šikmá délka těla (cm)	64,8	64,9	64	66,4	66,3	65,2
Šířka hrudi (cm)	33,4	32,1	23,50	31,8	31,6	32,67
Hloubka hrudi (cm)	34,3	34,1	28,75	33,6	32,2	33,9
Délka pánve (cm)	27,0	26,4	24,50	26,2	27,5	26,8
Šířka pánve v kostech: (cm)						
pánevních	25,7	25,1	18,50	24,4	25,5	25,3
kyčelních	27,5	28,2	23	27,2	26,3	27,5
sedacích	17,5	17,6	15,50	17,4	16,7	17,5
Délka hlavy (cm)	27,0	25,2	24,50	25,3	24,8	26,1
Šířka hlavy (cm)	15,8	14,9	13,50	15,1	15,9	15,5
Obvod hrudi (cm)	115,9	116,7	91,50	112,7	111,3	115,1
Obvod holeně (cm)	10,3	9,7	10,25	9,7	9,5	10,0
Průměrný věk (měs.)	42	20	12	22	52	35

Pozn.: D – dánský, F – francouzský, H – holandský; DF, FD, HD, HF – kombinace typů

* měření z roku 2001, **berani byli pouze ve věku jednoho roku

Jedna z prvních klasifikací beránek na farmě. Záběr z farmy Poplužní Dvůr v Helvíkovicích. Foto z roku 1993.

Z tab. 10 vyplývá, že u jednotlivých typů byly skupiny početné i věkově nevyrovnané, což neumožňuje objektivní posouzení vlivu genotypu. Tento nedostatek je odstraněn v tabulce 11, ve které u tří hlavních typů hodnotíme vždy jen devět jedinců srovnatelného věku.

Tab. 11. Tělesné rozměry srovnatelných skupin ovcí plemene Texel v r. 2001

Ukazatel	Typ				Celkem bahnice
	F	FD	HF	ostatní	
Počet kusů	9	9	9	6	33
Živá hmotnost (kg)	81,4	76,2	75,7	77,9	77,8
Výška v kohoutku (cm)	73,4	71,6	70,8	71,4	71,8
Výška záďě (cm)	72,8	72,2	71,2	72,0	72,1
Šikmá délka těla (cm)	66,6	65,0	66,4	66,3	66,1
Šířka hrudi (cm)	33,1	32,3	31,8	31,6	32,5
Hloubka hrudi (cm)	32,3	34,6	33,6	32,2	33,2
Délka pánve (cm)	26,6	27,2	26,2	27,5	26,8
Š. pánve v kostech: (cm)					
pánevních	25,3	25,4	24,4	25,5	25,1
kyčelních	27,3	28,0	27,2	26,3	27,3
sedacích	17,4	17,5	17,4	16,7	17,3
Délka hlavy (cm)	26,1	25,3	25,3	24,9	25,4
Šířka hlavy (cm)	15,8	14,7	15,1	15,9	15,3
Obvod hrudi (cm)	115,9	118,2	112,7	111,3	114,8
Obvod holeně (cm)	9,8	9,7	9,7	9,5	9,7
Průměrný věk (měs.)	24	20	22	52	27

Z tabulek 10 a 11 je zřejmé, že mezi jednotlivými typy ovcí plemene Texel jsou rozdíly v tělesných rozměrech. Francouzský typ má největší výškové a délkové rozměry, širokou hrud, větší hlavu a obvod holeně. Velmi kompaktní tělesnou stavbu mají kříženci francouzského a dánského typu. Projevuje se to především v utváření pánve a obvodu hrudi. Tito kříženci mají z exteriérového hlediska přednost před skupinou holandského a francouzského typu. V tab. 12 se uvádí 8 základních tělesných rozměrů ovcí Texel z období 1956 až 2001.

Tab. 12. Tělesné rozměry ovcí plemene Texel za období 1956–2001

p.č.	Tělesné rozměry (cm)	1956	2001	Index 01/56 (%)
	Počet bahnic	12	58	
1	Výška v kohoutku	73,0	71,9	98,6
2	Výška zádi	74,3	72,4	97,5
3	Šikmá délka těla	74,2	66,7	89,9
4	Šířka hrudi	29,9	32,7	109,1
5	Hloubka hrudi	32,1	33,9	105,8
6	Šířka pánve	20,6	25,3	122,8
7	Obvod hrudi	93,7	105,1	112,2
8	Obvod holeně	9,0	10,0	110,8

Z tab. 12 vyplývá, že zhruba za 45 let plemeno Texel doznalo především změny ve výšce v kohoutku, zádi a šikmé délky těla. Z ostatních rozměrů je velmi důležité, že současný typ má podstatně širší pánev, prostornější hrud' a „silnější holeně“. V současné době má u nás chované plemeno Texel menší tělesný rámec, což potvrzují též tělesné indexy uvedené v tabulce 13.

Tab. 13. Tělesné indexy ovcí plemene Texel za období 1956 – 2001

p.č.	Tělesný index	1956	2001	Výpočet ^{x)}
1	Tělesný rámec (délkový)	101,7	92,8	3 x 100 / 2
2	Hrudní (hloubko-výškový)	43,9	47,2	4 x 100 / 2
3	Tělesná hmotnost (korpulence)	80,2	110,8	1 x 100 / 2
4	Kostnatost	12,3	13,9	8 x 100 / 2
5	Pánevně-hrudní	143,1	129,0	5 x 100 / 6
6	Mohutnosti (masivnosti)	128,3	146,1	7 x 100 / 2

Poznámka: x) 1. živá hmotnost (kg) 5. šířka hrudi (cm)
 2. výška v kohoutku (cm) 6. šířka pánve v kostech kyčelních (cm)
 3. šikmá délka těla (cm) 7. obvod hrudi (cm)
 4. hloubka hrudi (cm) 8. obvod holeně (cm)

Tento záběr je z měření ovcí za účelem popisu jednotlivých typů ovcí chovaných ve stádě Fitmin, DIBAQ a.s.

Z tab. 13 je patrné, že z šesti vyčíslených tělesných indexů došlo za sledované období ve čtyřech případech k výrazně pozitivnímu vývoji. Týká se to indexů tělesné hmotnosti, kostnatosti, mohutnosti a hrudního (neboli hloubko-výškového). „Novější“ typ hodnocené skupiny ovcí plemene Texel je kompaktnější, harmonický, má pevnější kostru a lépe utvářené masné partie. Ve stádě Poplužní dvůr došlo v posledních dvou le-

tech k dovozu i mateřské populace, což by mohlo významně pozitivně ovlivnit užitkové zaměření plemene u nás. K potvrzení tohoto předpokladu bylo provedeno na jaře v roce 2005 (po obahnění) nová měření tělesných rozměrů (tab. 14).

Tab. 14. Vybrané tělesné rozměry bahnic plemene Texel (Fitmin 2005)

		Kříženci* (A)	„Český“ ** Texel (B)	Holandský Texel (C)	Německý Texel (D)	Celkem
	<i>n</i>	9	22	13	16	60
Živá hmotnost (kg)	prům.	63,08 ^{bCD}	54,25 ^a	50,22 ^A	53,44 ^A	54,48
	s.e.	2,85	1,83	2,38	2,14	1,19
Výška v kohoutku (cm)	prům.	68,56 ^{bc}	66,00 ^{ad}	63,96 ^{AD}	70,88 ^{BC}	67,24
	s.e.	0,99	0,63	0,82	0,74	0,5
Šikmá délka (cm)	prům.	71,61 ^{BC}	66,61 ^A	65,19 ^{AD}	69,00 ^C	67,69
	s.e.	1,26	0,81	1,05	0,94	0,55
Šířka hrudníku (cm)	prům.	34,00 ^{BCD}	31,16 ^A	29,38 ^A	30,56 ^A	31,04
	s.e.	0,86	0,55	0,72	0,64	0,37
Hloubka hrudníku (cm)	prům.	36,22 ^{BCD}	33,82 ^A	32,77 ^A	32,84 ^A	33,69
	s.e.	0,74	0,47	0,62	0,56	0,32
Délka pánve (cm)	prům.	24,33	23,3	23,23	24,25	23,69
	s.e.	0,59	0,38	0,49	0,44	0,23
Šířka pánevních hrbolů (cm)	prům.	24,61 ^{BCD}	21,64 ^A	20,62 ^A	20,59 ^A	21,58
	s.e.	0,93	0,59	0,77	0,69	0,39
Šířka kyčelních hrbolů (cm)	prům.	27,67	26,82	25,35	25,91	26,38
	s.e.	0,92	0,59	0,77	0,69	0,36
Šířka sedacích hrbolů (cm)	prům.	17,72	16,68	16,62	17,03	16,92
	s.e.	0,52	0,33	0,43	0,39	0,2
Délka hlavy (cm)	prům.	26,22 ^C	25,70 ^c	24,38 ^{AbD}	26,19 ^C	25,63
	s.e.	0,49	0,32	0,41	0,37	0,21
Šířka hlavy (cm)	prům.	14,17	14,02	14,27	14,16	14,13
	s.e.	0,28	0,18	0,24	0,21	0,11
Obvod hrudi (cm)	prům.	106	100,95	96,77	99,44	100,4
	s.e.	2,87	1,84	2,39	2,15	1,14
Obvod holeně (cm)	prům.	9,33	8,95	9,08	9,31	9,13
	s.e.	0,21	0,13	0,17	0,15	0,08

A, B, C, D – $P \leq 0,01$; a, b, c, d – $P \leq 0,05$.

Vysvětlivky:

* Kříženci jsou zastoupeni populací ovcí vzniklou tvorbou syntetické linie po beranech Texel a matkách Texel různých typů s berany Romanovská, Východofříská a Romney.

** „Český typ“ je zastoupen z velké většiny po dovozu holandského typu s genovým podílem typu francouzského.

Beran z chovu Ing. Zdeňka Štěpánka na výstavě v Litomyšli v roce 2000.

Měření se provádělo u šedesáti bahníc, z nichž bylo:

- A. 9 ks kříženců s průměrným věkem 3,5 roku,
- B. 22 ks Texel „český typ“ s průměrným věkem 2,5 roku,
- C. 13 ks Texel holandský typ s průměrným věkem 2 roky,
- D. 16 ks Texel německý typ s průměrným věkem 1,5 roku (po prvním bahnění).

V rámci „čistokrevných genotypů“ (B, C, D) je německý typ průkazně nejvyšší v kohoutkové výšce (70,9 cm) a nejdelší (69,0 cm) v šikmé délce těla, oproti holandskému typu je rozdíl vysoce průkazný. Má neprůkazně nejdelší pánev, šířku pánve v sedacích hrbolech, oproti holandskému typu významně nejdelší hlavu, největší (avšak neprůkazně) obvod holeně. V pořadí na druhém místě německý typ oproti českému měl průkazně užší a méně hlubokou hrud. Neprůkazně jsou rozdíly:

Šířka pánve v hrbolech kyčelních, šířka hlavy a obvod hrudi. Tyto rozdíly však přisuzujeme spíše věku a s tím nedokončeným růstem a vývinem (bahnice německého typu byly vesměs „prvníčky“).

Holandský typ má nejširší hlavu. Liší se významně nižší živou hmotností, výškovými a délkovými tělesnými rozměry (jsou menší) a utvářením hrudi a pánve.

U českého typu se již projevuje vliv selekce zaměřené na rámcově větší jedince s dobře utvářenými masnými partiemi a užší hlavou.

Téměř u všech tělesných rozměrů včetně ž. h. se u kříženců projevily pozitivně heterozní efekty.

Současná populace Texelských ovcí na Poplužním dvoře za poslední 4 roky doznala žádoucí změny v utváření tělesného rámce, harmoničnosti tělesné stavby, což potvrzují hodnoty tělesných indexů uvedených v tab. 15. Tyto údaje jsou srovnatelné s hodnotami uvedenými v tab. 13.

Tab. 15. Tělesné indexy ovcí plemene Texel v roce 2005

	Kříženci* (A)	„Český“ ** Texel (B)	Holandský Texel (C)	Německý Texel (D)	Celkem
<i>Tělesný rámec (délkový)</i>	104,4	100,9	101,9	97,3	100,7
<i>Hrudní (hloubko-výškový)</i>	52,8	51,2	51,2	46,3	50,1
<i>Tělesná hmotnost (korpulence)</i>	92,0	82,2	78,5	75,4	81,0
<i>Kostnatost</i>	13,6	13,6	14,2	13,1	13,6
<i>Pánevně-hrudní</i>	122,9	116,2	115,9	117,9	117,7
<i>Mohutnosti (masivnosti)</i>	154,6	152,9	151,3	140,3	149,3

Vysvětlivky: viz. tab. 14

Pro úplnost je třeba poznamenat, že údaje o tělesných rozměrech jsou získány na poměrně malé populaci bez korekce vlivu věku a plodnosti bahníc.

4.2. Pohlavní dospělost

Plemeno Texel patří mezi raná plemena. Berani i jehnice se mohou do plemenitby zařazovat již ve věku 8 měsíců. Ve Francii se však jehnice kvůli tomu aby nebyl ovlivněn růst jehňat zařazují až ve 12 měsíci věku. Např. v r. 1998 se z 2 559 ovcí v kontrole užítkovosti obahnilo poprvé ve věku 12–15 měs. 15 %, 15–18 měs. 2 %, 18–24 měs. 13 % a 24–30 měs. 69 % ovcí.

Rané zapouštění plemene Texel se v praxi může projevit těžšími porody prvníček, nižší ž. h. a plodností v dospělosti. V Dánsku bylo zaznamenáno 5,1 % těžkých porodů. V Holandsku (VISSCHER, BEKEDAM 1984, cit. SÜSS, 2001) na základě pěti pokusů zjistili těžší porody u 24–70 % případů. Autoři zdůrazňují, že se nejedná jen o hospodářský, ale i etický problém, za který nese odpovědnost chovatel.

Platí obecná zásada, že termín prvního zapouštění jehnic nelze limitovat věkem počátku pohlavní dospělosti, ale jejich tělesnou, fyziologickou i psychickou vyspělostí (tj. musí vyspět nejen velikostí těla). V době prvního zapouštění by jehnice měla mít alespoň 75 % hmotnosti dospělé ovce, tj. v našich podmínkách 45 kg (ž. h. dospělé ovce by měla být minimálně 60 kg, v průměru však může být 80 kg), ovšem za předpokladu, že bude mít i nadále zajištěnou plnohodnotnou výživu v době březosti a to až do věku alespoň 18 měsíců. Rané zapouštění lze doporučit pouze v chovech s dobrou chovatelskou úrovní.

U plemene Texel je možné výskyt těžkých porodů omezit selekcí. V některých zemích (zvláště v Německu) je tomu věnována dokonce prvořadá pozornost, těžké porody pak už nejsou považovány za problém, nutná asistence u porodů se snižuje pod 10 %.

4.3. Plodnost

Plodnost je užitková vlastnost s nízkým koeficientem dědivosti, kterou ovlivňuje řada faktorů, například plemenná příslušnost, selekce, věk, intenzita reprodukce, výživa a krmení, zdravotní stav, reprodukční schopnost plemeníka, ale také profesionalita při použití biotechnologických metod, úroveň chovatelské péče, roční období včetně klimatických podmínek, apod. Komplex těchto ukazatelů se nejvýrazněji projevuje při aklimatizaci plemene na nové chovatelské podmínky.

Z praktického hlediska je finálním vyjádřením plodnosti hmotnost odchovaných jehňat, případně, tržní produkce ž. h. jehňat na bahnici ve vrhu, nebo za chovatelský rok (kg). Tyto hodnoty ve stádech s KU jsou vyjádřeny v %: oplodnění, plodnost na obahněnou ovci, plodnost celková (případně intenzita reprodukce – počet vrhů x plodnost za rok) a odchov. Počet a růstová intenzita odchovaných jehňat jsou rozhodující podmínkou k zajištění prosperity stáda.

Oplodnění. V normálních chovatelských podmínkách by mělo být u bahni při přirozené plemenitbě na úrovni alespoň 95 %. V období 1952–1956 se u plemene Texel chovaných na území ČR dosahovalo parametrů reprodukce uvedených v tab. 16.

Tab. 16. Ukazatele reprodukce ovcí plemene Texel za období 1952–1956

Chovný rok	Počet bahníc (ks)	Oplození (%)	Celková plodnost (%)	Odchov (%)
1952/53	678	74,7	80,0	66,4
1953/54	611	84,9	108,3	79,8
1954/55	712	89,8	100,0	83,9
1955/56	515	96,5	119,5	88,0
Průměr za období 1952–1956	629	85,9	100,6	79,0

Z údajů tab. 16 je zřejmé, že plemeno Texel se i před půl stoletím na území nynějšího ČR rychle aklimatizovalo i přesto, že v té době těžištěm jeho chovu byly převážně málo vhodné horské a podhorské oblasti a nevhodná technologie pastvy. V roce 1955/56 bylo k dosažení 96,5 % oplození (z nichž 0,3 % zmetalo) nutné 515 ovcí, tj. 55,4 % zapustit pouze 1×, 27,8 % 2× a 16,8 % vícekrát. Při porodu přitom 75,6 % ovcí mělo ve vrhu jedináčky, ostatní dvojčata. V té době v nejlepším chovu, což bylo stádo ve Stráži n/O. s 35 bahnícemi bylo dosaženo celkové plodnosti 142,8 % a odchovu 122,8 %. Naopak největší chov v Chotěboři, kde bylo stádo se 139 bahnícemi měl při 138,9 % plodnosti odchov pouze 63,2 %. Přitom v prvním stádě byla u jehňat ve 100 dnech dosažena průměrná ž. h. 30,5 kg a ve druhém jen 24,4 kg. Tento příklad názorně zdůrazňuje význam vlivu chovatelských podmínek, což lze dále doložit i vysokými úhyny jehňat – v průměru 36,9 %. Z toho 13 % jehňat uhynulo při narození, 11,4 % v prvních 14 dnech, 3,9 % do 50 dnů a 7,9 % do věku 100 dnů. U jehniček byl úhyn 39,8 % a u beránků 32,5 %. Současné parametry reprodukce se uvádí v kap. 6. Pro úplnost je třeba poznamenat, že v roce 2004 u 955 ovcí v KU plemene Texel bylo oplozeno 92,0 %, s plodností na obahňenou ovci 147,4 %, při plodnosti celkové (nyní označované termínem „intenzita plodnosti“) 135,7 % a odchovu jehňat 115,6 %.

V některých evropských zemích v posledních letech u plemene Texel dosahují následujících ukazatelů plodnosti na obahňenou ovci (%):

Belgie	– 160 (holandský typ 155, francouzský 165),
Dánsko	– 160, při prvním bahnění 110, druhém 146 a 174 při třetím bahnění,
Finsko	– první bahnění 110, druhé 170,
Francie	– 173 v průměru,
Holandsko	– první bahnění 131, druhé 170 a další 195,
Maďarsko	– 160 v průměru,
Polsko	– 133 v průměru,
Švédsko	– 143–169, při prvním 101–114, druhém a dalším 158–175.

Obecně můžeme konstatovat, že plodnost plemene Texel kolísá v rozmezí mezi 110–180 %. Běžně plodnost při prvním bahnění (na obahňenou ovci) bývá 120 %, u starších (dospělých ovcí) pak 160 %. V praxi se často francouzský typ řadí do skupiny „plodných ovcí“.

Odchov jehňat v uvedených zemích kolísá od 81 % (Polsko) do 110 % (ve Finsku a Holandsku při prvním bahnění) a 160–165 % (ve Finsku a Holandsku při druhém a dalším bahnění).

Vliv věku na reprodukční ukazatele bahnic je dostatečně znám. V roce 1955/56 ovce ve věku:

2 let dosáhly oplodnění	95,6 % a plodnosti	120,5 %
3 let	92,4	124,7
4 let	83,0	133,3
5 let	95,2	123,3
6 let	91,5	123,6
7 let a starší	96,2	144,0

Je nutné konstatovat, že u plemene Texel se projevuje výrazná sezónní pohlavní aktivita. Hlavní plodné období probíhá od září do prosince. Ovce se u nás bahní zpravidla od února do dubna s tím, že cca k 50 % porodů dochází v březnu. Tato výrazná sezónnost pohlavní aktivity bahnic je podle FOLCHA (2000), cit. SÜSS (2001) hlavním důvodem omezujícím jejich rozšíření ve Španělsku.

Rovněž pohlavní aktivita související s „libidem sexualis“ má u beranů sezónní charakter. Proto berani nedostatečně stimulují bahnice k říji a ovulaci. Období leden – srpen je nevhodné k zapouštění nebo odběru semene pro dlouhodobou konzervaci.

4.4. Výkrmnost a jatečná hodnota

Na zemědělské výstavě v Paříži byli vystaveni beránci dvojčata, kteří v období mezi 30.–70. dnem dosáhli průměrného denního přírůstku 400 g. Při srovnání plemen: Berrichon du Cher, Charollais, Rouge de l'Ouest, Texel a Vendéen obsadilo plemeno Texel 3. místo. Oproti plemeni Suffolk a Ile de France mělo plemeno Texel o 14 %, resp. o 8 % nižší přírůstky. Průměrné denní přírůstky u beránků Texel, testovaných ve stanici výkrmnosti a jatečné hodnoty Neu Ulrichstein (SRN) se v posledních 30 letech zvýšily o 16 % a jsou na úrovni s plemenem Merinolandschaf. Oproti Suffolk a Německým žirným černohlavým však mají stejné nebo o 40–45 g, tj. o 10 % nižší průměrné denní přírůstky a o 3–4 % lepší konverzi (využití) krmiva.

Jatečné trupy plemene Texel mají 53 % vysoce kvalitních jatečných částí a bezkonkurenční poměr svaloviny ku kosti. Při stejné hmotnosti se u plemene Texel dosahuje, oproti jiným otcovským plemenům, též vynikajícího poměru maso/tuk. Např. holandský Texel ve srovnání se Suffolkem má o 4 % více masa a o 4 % méně tuku (VISSCHER, 1984, cit. SÜSS, 2001). Podle literárních údajů plemeno Texel ve Francii má jatečnou výtěžnost 54–60 %.

Rovněž německý Texel má ve srovnání s ostatními masnými plemený a plemený s dvoustrannou užitkovostí prokazatelně lepší jatečnou hodnotu. Za posledních pět let došlo ke zvýšení plochy zádového svalu (musculus longissimus dorsi = MLD) o 17 %,

o 16 % se zlepšilo utváření jatečného trupu při 22 % snížení výskytu ledvinového loje a výrazně nižší vrstvě podkožního loje.

Dánsko, Francie a Španělsko se zpravidla orientují na produkci jatečných trupů s hmotností 25 a více kg. Jatečná kvalita plemene Texel je obecně vysoká. V Belgii je Texel klasifikován převážně ve třídě „S“ nebo „E“ (podle SEUROP), ve Finsku „U“ a ve Švédsku 50 % „E“ a 50 % „U“.

V Polsku srovnávali výkrmnost a jatečnou hodnotu čistokrevných merinek s kříženci Merino x Texel, přičemž užitkovost Merino odpovídala 100 %. Kříženci měli přírůstky při o 12 % nižší spotřebě krmiva vyšší o 10 %, kratší dobu výkrmu o 9 %, větší podíl masa o 6 % a o 20 % plochu MLD, o 6 % méně tuku ledvinového a o 30 % podkožního. Při výkrmu do 35 kg byl získán efekt o 8–10 % vyšší (oproti merinkám) a při výkrmu do 40–45 kg byl zisk vyšší o 15–20 %.

Rovněž při křížení Litevská černohlavá x Texel se dosáhlo šestiprocentního zvýšení podílu masitých částí.

Též ve Španělsku měli kříženci s plemenem Texel oproti křížencům s plemenem Charmoise a Ile de France i lepší osvalení zádě a kýty při nižším podílu tuku.

V Rumunsku TAFTA, MURAT (2000) zjistili při užitkovém křížení Texel s rumunskými merinkami, že jehňata v F_1 generaci měla ve věku 90–180 dnů oproti merinkám o 22,2 % vyšší výsledek klasifikace jatečně upravených těl (JUT), o 2 % větší podíl kýty, při srovnatelném zastoupení svaloviny a kostí, ovšem částečně nižším protučněním. Prokázalo se, že křížení Merino x Texel je účinné z hlediska zvýšení intenzity růstu a kvality JUT.

V některých systémech produkce jehněčího masa v Holandsku se s berany Texel nejlepších výsledků nedosahuje. Například pro produkci velikonočních jehňat nemají před odstavem dostatečně vysoké denní přírůstky (menší ž. h. o 5–10 kg), čímž se nedosáhne požadované tržní ceny. K tomuto účelu je vhodnější dát přednost beranům Suffolk nebo Charollais. Dosahované výsledky uvádíme v kap. 6.

U nás první výsledky z provozních testů výkrmnosti a jatečné hodnoty vybraných plemen ovcí v ČR uvádí PINĎÁK, MILERSKI (1999). Z komplexního posouzení hlavních ukazatelů (kromě plochy MLD) sestavili následující pořadí plemen podle bodů (od nejnižší – nejkvalitnější hodnoty): Charollais 20,5, Texel 22,5, Suffolk 33,5, Merinolandschaf 38,0, Romney 39,5, Oxford Down 42,0 a Cigája 59,5.

Praktický význam má vzájemné srovnání výkrmnosti a jatečné hodnoty specializovaných masných plemen (tab. 22).

Z hlediska spotřebitele je důležité posuzovat ukazatele masné užitkovosti podle kvalitativních znaků ovlivňujících kulinářské vlastnosti masa. Toto hodnocení lze provést podle senzorických ukazatelů. Předběžné orientační výsledky posouzení meziplenných rozdílů jehněčího masa jsou uvedeny v práci HORÁK a kol. (2001). Hodnocení je orientační vzhledem k tomu, že v rámci čtyř masných plemen chovaných v ČR (Charollais, Suffolk, Oxford Down a Texel) se hodnotil pouze jeden typický představitel plemene. Beranci v průměrném věku 150 dnů (všichni z dvojčat) dosáhli ž. h. 37,25 kg a průměrného denního přírůstku od narození 227 g. Při hodnocení devíti ukazatelů jatečné hodnoty se ukázalo následující pořadí (od nejlepšího): Texel, Suffolk, Charollais. Senzorické hodno-

cení nezávisle provedly dvě komise, dvaadvacetičlenná laická a šestičlenná odborná. Maso se hodnotilo v úpravě vařené a pečené. U obou úprav se pětibodovou stupnicí posuzoval vzhled, vůně, konzistence, šťavnatost a chuť. Při souhrnném hodnocení jatečné kvality (u devíti ukazatelů bez Oxford Down) bylo celkové pořadí následující: Texel, Charollais (stejný počet bodů) a Suffolk.

Podrobnější sledování u metodicky správně založeného pokusu, ve kterém bylo hodnoceno 100 beránek od matek Merino, Merinolandschaf a jejich kříženců, zapuštěných berany masných plemen chovaných v ČR (Charollais–CH, Merinolandschaf–ML, Oxford Down–OD, Suffolk–SF a Texel–T) provedl JANDÁSEK (2004) a JANDÁSEK et al. (2001). Beránci byli vyskládáni v průměrném věku 119 dnů, při ž. h. 34,6 kg. Při klasifikaci jatečně upravených těl (JUT) dosáhli 16,3 kg. Získané výsledky lze stručně shrnout do následujících bodů:

- Potvrdila se závislost mezi hodnotami el. vodivosti a ztrátou masné šťávy samovolným odkapáváním (1,53–3,04 %). Nejvyšší ztráty měli kříženci po otcích T, SF, ML, OD a nejnižší CH.
- Závislost existuje také mezi elektrickou vodivostí a senzorickým hodnocením barvy masa.
- Obsah sušiny ve svalovině byl v rozmezí 23,34–23,83 %. Kříženci se umístili v následujícím pořadí: CH, T, ML, OD a nejnižší SF.
- Obsah bílkovin byl stanoven v rozmezí od 19,53 do 20,30 %. U tohoto ukazatele se kříženci umístili následovně: CH, OD, ML, SF.
- Obsah intramuskulárního tuku měl hodnoty 1,56–2,10 %. Pořadí bylo zhruba stejné jako u dvou předcházejících ukazatelů.
- Při senzorickém hodnocení barvy nejsvětlejší maso měli kříženci OD, T, SF, nejtmaší ML. Nejjemnější vláknitost byla u ML, dále SF, OD a nejhrubší T. U vůně bylo pořadí SF, T, ML, OD a CH. Textura byla hodnocena následovně: nejkřehčí v pořadí: CH, ML, OD, SF a T. Vůně, šťavnatost a chuť jsou ovlivněny věkem, textura turnusem porážky. Nejvýznamnějším znakem je chuť masa. V tomto ukazateli bylo pořadí následující: T (nejchutnější), OD, SF, ML a CH.

Obecně můžeme konstatovat, že spotřebitel bude kvalitu masa stále více posuzovat podle jeho kulinářské kvality. Kulinářská kvalita je závislá na řadě faktorů, na pohlaví, věku, plemeni, způsobu krmení, jatečném zpracování a kuchyňské úpravě. K těmto požadavkům je třeba přihlížet i cílevědomou selekcí. Nezastupitelné místo v souboru těchto faktorů má však chovatel a technologie chovu. Zásadou se stává, že cena a poptávka u jatečných ovcí bude stále více podmíněna kvalitou jatečných zvířat, zvláště s ohledem na sílící zahraniční konkurenci.

Plemeno Texel se vyznačuje dobrým růstem a vývinem. Reprodukční vlastnosti jsou na vysoké úrovni. Plemeno je rané, s dobrou plodností, bahnice jsou mléčné a mají silně vyvinutý mateřský instinkt, proto odchov jehňat je bezproblémový. Častější bahnění (například 3× za 2 roky) bez použití biotechnologických metod nelze v praxi uplatnit (souvisí s výraznou sezónností říje). Dobrá výkrmnost a vysoká jatečná hodnota zařazuje plemeno mezi přední světová masná plemena ovcí.

5. ŠLECHTITELSKÉ POSTUPY V CHOVU OVCÍ PLEMENE TEXEL POUŽÍVANÉ V ZAHRANIČÍ

5.1. Holandsko

Podle VISSCHERA (2000) lze chovný cíl holandského Texela definovat takto: vysoká jatečná hodnota dosažená za příznivých ekonomických relací. Téměř všechna jatečná jehňata v Holandsku mají nejméně 50% podíl plemene Texel.

K chovu se ponechává 35 % z narozených jehniček, to umožňuje selekci části bahnic na plodnost a dlouhověkost. Selektční práce je směřována na růstovou intenzitu, osvalení, tělesnou stavbu (konformaci) a jatečnou hodnotu. V důsledku toho se během čtyřiceti let podařilo snížit živou hmotnost šestiměsíčních jehňat o 8–10 kg. SCHROOTEN, VISSCHER, (1984) zjistili genetickou korelaci -0,50 mezi osvalením a růstovou intenzitou. V Holandsku se proto od r. 1997 klade důraz na zvětšení tělesného rámce, což se u dospělých jedinců projevuje nárůstem jejich živé hmotnosti. Pracuje se i na zvětšení plochy nejcenější jatečné partie JUT kotlety. Je zdůrazňován i význam plodnosti a mléčnosti. Při kontrole užitkovosti se provádí dále selekce podle velikosti vrhu a hmotnosti jehňat ve 130 dnech. Produkce vlny se hodnotila do poloviny 60. let, nyní má při klasifikaci jen velmi malou váhu.

Všeobecně platí zásada, že chovatel plemenného berana používá pouze jedno přípouštěcí období. Jako vynikající nástroj umožňující hodnotit genetické vztahy mezi chovateli byla využívána i inseminace. Předběžná selekce u jehňat se dělá ve věku šesti měsíců. Při použití BLUP modelu se hodnotí: velikost vrhu, interval mezi obahněním (mezidobí) a živá hmotnost jehňat v 56 a 135 dnech. Při intenzivní selekci na osvalení nedošlo k výraznému snížení ukazatelů plodnosti. Produkce vlny jehnic se v posledních 30 letech snížila z 4,5 na 3,0 kg.

Od roku 1998 se u všech plemenných zvířat provádí důsledná selekce na rezistenci ke scrapie na základě genotypizace.

Právě v Holandsku se v hojné míře uplatnila tvorba syntetických linií plemene Texel: FLEVOLANDER – recipročním křížením Finská ovce x Ile de France x Texel, BLESSUMER a SWIFTER – křížením Texel x Vlámská mléčná (Flemish) x Texel, NORTH-HOLLANDER (Severoholandská) – Texel x Finská ovce x Texel.

Obecným znakem uvedených rázů je vynikající plodnost, výkrmové schopnosti a jatečná hodnota. Další genetické zlepšení je však považováno za riskantní v důsledku vysokých nákladů na plemenářskou evidenci a kontrolu užitkovosti.

V Holandsku jsou berani každoročně hodnoceni s předpokladem, že budou zlepšovatelé. Hodnocení je následující:

- P** – Premium, dostane ho beran, který v prvním chovném roce vykáže vyšší ocenění u potomků než je průměr,
- K** – Keur, vynikající hodnocení obdrží beran který má dostatečný počet potomků ze dvou po sobě jdoucích let,
- PR** – PReferent, dostane beran s dostatečným počtem potomků a vynikajícím hodnocením tři roky po sobě.

Kromě toho jsou hodnoceny i bahnice.

S – Star ewes, obdrží bahnice s dostatečným počtem potomků s vysokým hodnocením na typ a produkci vlastních jehňat a kvalitu potomků. Toto hodnocení se vydává ve třech kvalitativních třídách S*, S**, S***.

5.2. Belgie

BELTEX (belgický Texel) se vyznačuje vynikajícím osvalením a růstovou intenzitou. To platí zvláště pro rás Culard „Hyper Muscle-Culard Belge“. Má excelentní masné partie vyznačující se typickým „dvojbedřím“ a bezkonkurenčním utvářením vnější kýty. Při šlechtění 1990 až 2000 se u 17 tis. jedinců v průměru u šesti generací sledovala ž. h. jehňat při narození, v 10, 30, 70 a 130 dnech a dále ve věku 1,5 roku. JANSSENS et al (2000) zjistili, že genetický vliv tvoří 0,02–0,20 fenotypové variace. Četnost vrhu a mateřské vlastnosti jsou významné v raném věku. Vliv matky na vlastnosti jehňat v 70. dnech byl vyjádřen korelačním koeficientem 0,07–0,40. Genetická korelace mezi růstovými ukazateli jehňat je pozitivní (0,56–0,94). V Belgii CISO (Centrum inseminace a selekce ovcí) je jediným centrem zabývajícím se inseminací ovcí Texel typu Culard.

5.3. Francie

Kromě růstové intenzity a jatečné kvality klade důraz na maternální vlastnosti bahnice, které mimo jiné zahrnují i snadnost porodů. U beranů se provádí třístupňová testace podle:

1. Původu – přihlíží se k plodnosti matek nejméně ve dvou posledních vrzích. Beran musí být vybírán z první čtvrtiny nejlepších jedinců populace.
2. Vlastní užitkovosti – berani jsou odchováváni a testováni ve společné odchovně v Aisne. Hodnotí se: růst, vývin, konformace (tělesná stavba) a plemenný typ.
3. Užitkovosti potomstva – každý rok se hodnotí 10–15 beranů. Od každého testovaného berana se ve dvanácti stádech inseminuje okolo 100 bahnice. Po každém beranovi se v chovu podobu 2 let hodnotí plodnost a mléčná užitkovost dcer. Kromě toho se sperma beranů použije k produkci 20–30 jehňat kříženců u nichž se posuzuje výkrmnost a jatečná hodnota. Komplexní výsledky testace berana jsou známy ve věku 4–5 let.

5.4. Německo

Za posledních 10 let se v důsledku importu a šlechtění na větší tělesný rámec podařilo dosáhnout v současné době u bahnice ž. h. 80,4 kg. Intenzivně se šlechtí také na snadnost porodů.

Plemenná zvířata (beranci i jehničky) se na trzích prodávají pouze s genotypem ve skupině R1 a R2, přičemž R2 jsou téměř neprodejná.

5.5. Velká Británie

Od roku 1991 se vede „Referenční kniha spermatu beranů“. Testace se provádí u čtyř beranů, kterým se v srpnu prověřuje kvalita spermatu. V testovacím stádě se nejméně dvěma beranům přidělí minimálně 30 bahnice. U jehňat po testovaných otcích se zjišťuje ž. h. zhruba v 8 a 21 týdnech (v 60 a 150 dnech), a to prostřednictvím Svazu chovatelů ovcí Texel (The British Texel Sheep Society).

Ultrazvukem se zjišťuje hloubka svalu MLD a tloušťka podkožního tuku. Roční přírůstek selekčního indexu u masných plemen činí 1,75 %. Inseminaci zajišťuje „Texel Genetics UK“ (na stejné adrese jako svaz chovatelů ovcí Texel). V roce 2000 stanice disponovala semenem 23 beranů Texel (v r. 1999 k nám bylo dovezeno od dvou špičkových beranů po třiceti dávkách mrazeného semene) a pěti beranů Beltex. Šampion plemene Texel z r. 1999 dosáhl v 8 týdnech ž. h. 33,4 kg v 21 týdnech 75,5 kg s hloubkou MLD 36,1 mm.

Ultrazvuková diagnostika umožňuje posoudit kvalitu jatečně upravených těl (JUT) s 60–70% přesností. Od r. 2000 se jatečná kvalita hodnotila u všech beranů „počítačovým tomografem“ (CT – Computer tomograph), který umožňuje zjistit osvalení s 97% přesností a tloušťku tuku s 99% přesností oproti celkové analýze JUT. Celkem u 353 jehňat Texel byl také testován poměr maso/kosti a vývin šlach v kloubech. Tímto způsobem se podařilo vytipovat jedince s hodnocením výše než 5. Při šlechtění se klade prioritní důraz na genetické zlepšení růstové intenzity a osvalení.

Pokroky v molekulární genetice umožňují provádět selekci i na zdraví zvířat. Šlechtí se na imunitu a výskyt scrapie, parazitárních onemocnění, eventuálně mastitidy a nakažlivé hniloby paznehtů. Ve V. Británii se selekce na rezistenci k scrapie provádí u všech plemenných zvířat. Tato problematika je rovněž intenzivně řešena ve Francii. Je předpoklad, že během deseti let budou do chovu zařazováni pouze rezistenti na výskyt scrapie s genotypem ARR/ARR. Ve V. Británii se snaží o šlechtění ovcí s genetickou rezistencí na výskyt endoparazitóz. Selekcí lze jejich výskyt snížit o 25 %. Genová typizace zdraví se využívá i v užitkových chovech, tím se minimalizuje onemocnění ovcí i osob.

Ve světě se plemeno Texel chová čistokrevně hlavně s tím, že většina beranů je využita jako finální otcovská populace pro křížení s jinými plemeny. Využívá se tím heterózní efekt, kdy jehňata z tohoto spojení jdou na jatka. V PK chovatelsky vyspělých států je dokonce zapsán jen o málo nižší počet beranů než bahnic. Poměr beranů k bahnicím se pohybuje kolem 1:1,5 v Irsku a Finsku, 1:2,5 v Německu, Francii a VB, okolo 1:4 ve Švédsku, Belgii a Lucembursku. V ČR je poměr bahnic k beranům zapsaných v PK 1:4. Pokud by se však bralo v úvahu pouze plemeno Texel se 100% zastoupením krve Texel, pak by tento poměr byl 1:2,2 (239:519 absol.).

Různé tyty (rázy) ovcí rozšířené v rámci plemene Texel předurčují úroveň a kvalitu výkrmových jehňat. V našich podmínkách se upřednostňují typy většího tělesného rámce. V zahraničí se všeobecně plemeno Texel šlechtí na dobrou plodnost a vynikající růstové a výkrmové schopnosti jehňat získané pastvou. Velký význam při selekci se věnuje tělesné stavbě a nadprůměrnému osvalení. Ultrazvukové hodnocení získává na svém významu zejména s přechodem na systém „CT – počítačový tomograf“. Pokroky v molekulární genetice umožňují získané poznatky postupně využívat v šlechtitelské práci při selekci na odolnost k řadě nebezpečných onemocnění. Genová typizace zdraví má význam i v užitkových chovech, poněvadž umožňuje snížení rizika onemocnění nejen u ovcí, ale i u lidí.

6. VÝSLEDKY KONTROLY UŽITKOVOSTI A DĚDIČNOSTI OVCÍ TEXEL V ČR

Výsledky kontroly užítkovosti ovcí plemene Texel lze hodnotit ve čtyřech etapách, ovšem s tím, že do roku 2005 byli v Plemenné knize mezi ovce plemene Texel započítáváni i různěpodíloví kříženci.

6.1. První etapa (1947–1960)

V tomto období se plemeno využívalo s cílem zušlechťování původních valašských a šumavských ovcí. Plemeno se chovalo především v klimaticky drsných horských, případně

Texel ovce s jehňaty v Chodové Plané. Foto z roku 1950.

podhorských oblastech. Chovatelská úroveň a zejména nedostatečná veterinární prevence měly vliv na špatnou aklimatizaci a tím i zhoršený zdravotní stav (výskyt zápalu plic), což v komplexu způsobilo, že plemeno se v čistokrevné formě v ČR nezachovalo. Chyba byla zejména v tom, že se nepřihlíželo ke specifickým požadavkům na způsoby chovu tohoto plemene. Chovalo se většinou v podhorských podmínkách na svažitých terénech spolu s ovcei jiných (podstatně více chodivých)

plemen (ovcím plemene Texel více vyhovuje oplůtkový systém chovu). Na nízké úrovni byla v tu dobu i veterinární prevence.

Pro zápis do Plemenné knihy byla pro danou dobu stanovena následující kritéria:

- *živá hmotnost*: 4,0 kg u jehňat při narození, 30 kg ve 100 dnech, 45 kg u jehnic 1,5 roku, 70 kg u beranů ve věku 1,5 roku, 60 kg u dospělých bahníc a 85 kg u beranů,
- *stříž potní vlny*: bahnice 4 kg, berani 6 kg,
- *výtěžnost vlny*: 65 %,
- *sortiment vlny*: C (25,1 – 27,2 μ m),
- *plodnost*: 105 %.

V r. 1954 bylo do reprodukce zařazeno 211 aukčních beranů, v roce 1956 již jen 83 ks. Poslední dostupné údaje z kontroly užítkovosti Texel jsou za rok 1956/57, kdy se ve čtyřech stádech celkem chovalo 749 ovcí, z čehož bylo 299 bahníc, 163 roček, 166 jehnic, 12 plemenných beranů a 109 aukčních beranů. Věková struktura 299 bahníc byla následující: dvoulété – 107 ks, tříleté – 82 ks, čtyřleté – 51 ks, pětileté a starší – celkem 59 ks.

Posuzovat výkonnost plemene je možno na základě výsledků KU. Hlavní parametry užítkovosti za období 1952–1956 jsou uvedeny v tab. 4 a 8, ve kterých je uveden i celkový počet stád a kontrolovaných ovcí, včetně dosažených ukazatelů reprodukce. V uvedeném období průměrná stříž potní vlny u bahníc byla 3,4–3,9 kg. Ž. h. jehňat ve 100 dnech se v tomto období pohybovala od 24,4 do 30,2 kg.

6.2. Druhá etapa (1965–1990)

V tomto období byly provedeny opakované dovozy plemenného materiálu pro výzkum hybridizačních programů a šlechtění syntetické masné linie beranů na bázi plemene Zušlechtěná valaška a Cigája. Z této etapy mají trvalý význam práce Prof. Ing. V. JAKUBCE, DrSc. a jeho spolupracovníků z VÚŽV Uhřetěves (např. JAKUBEC et al., 1976–1984).

Použití beranů Texel v tomto programu přineslo všeobecné zlepšení výkrmnosti a jatečné hodnoty jejich potomků. Dvoustupňové křížení s domácími vlnařskými plemeny merinek však bylo vzhledem k jejich nižší plodnosti méně efektivní. Vliv plemene otce a matky se při výkrmu jeví do 20–30 kg ž. h. neprojevil. Bylo prokázáno, že růstová intenzita v této etapě je především závislá na výživě, chovatelských podmínkách a zdravotním stavu. Variabilita prostředí zpravidla překrývala variabilitu genetickou. V růstovém pásmu od 30 do 35 kg ž. h. byl vliv plemene otce a matky významný a v následující etapě nad 35–40 kg ž. h. již vysoce významný. Tím se potvrdil obecný význam užitkového

Foto berana Texel z roku 1974

křížení s berany masných plemen do vyšších výkrmových hmotností. U kříženců se potvrdila zásada, že vlivem hybridizačního efektu dosahují ve srovnání s čistokrevnou populací lepších parametrů výkrmnosti a jatečné hodnoty.

Dále bylo zjištěno, že při užitkovém křížení je optimální porážková hmotnost jeví kříženců závislá na plemeni otce, a že berani Texel jsou vhodnější k produkci jeví nižších hmotnostních kategorií. Kromě vlivu plemene berana při užitkovém křížení je výkrmnost

a jatečná hodnota u jeví ovlivněna i individualitou otce. Proto se přistoupilo k testaci ve standardních podmínkách – staniční metodou. Stanice výkrmnosti a jatečné hodnoty ovcí (SVJHO) byla zřízena na Plemenářském podniku v Korosekách. Svou funkci plnila v období od roku 1968 až do roku 1992 (poslední beran byl vyskladněn 18. 3. 1992). Podnět k vybudování SVJHO (v té době první v Československu) byl dán VÚŽV v Uhřetěvesi. Vlastní stanice vznikla po adaptaci kravína a po celou dobu existence byla metodicky řízena VÚŽV Uhřetěves. Této činnosti se věnovala především Ing. O. SLANÁ–ŠAŠKOVÁ, CSc. (např. SLANÁ et al., 1972, 1980).

V první fázi se prováděla pouze testace růstové schopnosti, výkrmnosti a jatečné hodnoty domácí populace čistokrevně chovaných plemen ze stád zařazených do KU. Testace se prováděla vždy na 10 jevítech (5 beránků a 5 jevíček) po jednom otci, která byla nakupována ve věku 80 až 100 dnů s ž. h. 16–20 kg. Vlastní testace se uskutečnila skupinově u jeví s ž. h. 20 až 40 kg, při ad libitním krmením senem a jadrnou krmnou směsí. Za období prvních tří let (1968–1970) bylo testováno 750

jehňat pěti hlavních plemen chovaných v ČR a to: SM (Stavropolské merino) – 320 ks, ŽM (Žírné merino) – 150 ks, C (Cigája) – 100 ks, ZV (Zušlechtěná valaška) – 100 ks a ZŠ (Zušlechtěná šumavka) – 80 ks. V tomto období ve všech hodnocených ukazatelích předčila jehňata ZV skupinu jehňat plemene C. Tato skutečnost se dala vysvětlit tím, že v 50. letech 20. století se na zušlechťování původních valašských ovcí podílelo významně i plemeno Texel.

V následující etapě (od 70. let) VÚŽV Uhřetěves provedl řadu hybridizačních pokusů s cílem vytvořit syntetickou plodnou a masnou populaci ovcí. Mateřská populace C a ZV byla křížena s berany masných plemen: Dorset Down (DD), Texel (T) a případně ŽM. Z plodných plemen se používali berani Finské, Romanovské a Východofríské ovce. V této práci se věnujeme zejména výsledkům získaných z křížení s plemenem Texel.

V období 1972–1974 trojplemenní kříženci (ŽM x VF) x T dosáhli průměrného denního přírůstku 259 g, oproti 205 g přírůstku jehňat (ŽM x F) x T. V obou případech však tyto výsledky mají pouze orientační význam, jelikož byly získány u malé skupiny zvířat (2 a 5 ks). V dalším pokusu čistokrevná jehňata C dosáhla přírůstku 182 g a ZV pouze 175 g. Dvojplemenní kříženci těchto plemen měli však přírůstky 225, resp. 210 g. Při trojplemenném křížení finální hybridi po plemeni Texel měli lepší růstovou schopnost než po otcích DD a ŽM. Za období 1972 až 1976 se při křížení s plemenem Texel dosáhlo dobré jatečné hodnoty finálních hybridů, což se především projevilo na zvýšení plochy MLD. Ekonomické hodnocení hybridizace vykazalo největší efekt při křížení syntetické mateřské populace (F1 kříženko po „domácích plemenech“ zapuštěných berany plodných plemen – Romanovská, Finská příp. Východofríská, které byly následně připuštěny berany Texel). Uvedené práce se prováděly s využitím beranů Texel především na Státním statku Teplice nad Metují – farma Dědov, za aktivní účasti pana Františka ŠTĚPÁNKA (otec Ing. Zdeňka ŠTĚPÁNKA).

V této etapě se na plošném rozšíření hybridizace podílelo plemeno Texel tím, že na Insemináční stanici beranů v Jevíčku působilo 14 plemenných beranů Texel importovaných z Holandska. Za účelem vytvoření vlastní chovatelské základny bylo na ISB Jevíčko importováno také 22 jehnic Texel. Vzhledem k zjištěnému výskytu TBC musela být celá populace zlikvidována. Vlastní stádo se proto začalo budovat vyhlazovacími kříženími bahnic žírné merino ze stáda Pohodlí. V roce 1989 bylo již do KU zařazeno 30 bahnic Texel (generace s minimálně 75% zastoupením plemene Texel). V roce 1989 se v ČR prováděla kontrola u 15 plemen ovcí chovaných ve 102 stádech u 32 212 bahnic.

V roce 1988/89 tehdejší KPP Brno (Krajský plemenářský podnik) provedl 4 095 prvních inseminací, 251 reinseminací a 404 opakovaných inseminací čerstvým semenem. Po první inseminaci zabřezlo v průměru 52,4 % ovcí a po všech 55,6 %. Plodnost na obahněnou ovci byla 129,9 %, celková 72,2 %. Kromě toho si zemědělské podniky provedly 158 vlastních inseminací. Při nich dosáhly 77,7% oplodnění, 153,2% plodnost na obahněnou ovci a 108,3% celkovou plodnost. V roce 1990 bylo semenem beranů Texel inseminováno jen 9 ovcí se 100% úspěšností a plodností 155,6 %.

Z této etapy jsou k dispozici údaje výkrmnosti jatečné hodnoty jen u různěpodílových genotypů ovcí Texel.

6.3. Třetí etapa (po roce 1992)

Iniciátorem a propagátorem chovu plemene Texel se v ČR stal Ing. Zdeněk ŠTĚPÁNEK, který obdržel 25. 6. 1993 od Ministerstva zemědělství České republiky Osvědčení o uznání šlechtitelského chovu ovcí plemene Texel (pro plemeno Texel to bylo první osvědčení tohoto druhu u nás). První import na farmu Poplužní dvůr v Helvíkovicích realizoval v r. 1992

Ing. Zdeněk Štěpánek, první předseda Klubu Texel, s dcerou Alžbětou osobně předváděl v Litomyšli 1998 berany ze svého chovu.

dovozem 24 bahnic a 6 beranů.

V r. 1994 bylo opět z Holandska dovezeno 29 bahnic a 4 berani.

Následující rok se dovezlo 30 bahnic z Francie. Základem nové etapy chovu Texel se stala rodinná farma Poplužní dvůr, kde byl vybudován intenzivní systém pastevního chovu a byly zajištěny požadované chovatelské podmínky, včetně veterinární prevence. Uvedený chov si udržuje trvale výsadní postavení v rámci plemene také vzhledem k tomu, že následný nákup z Německa

a Holandska byl prováděn pouze ze špičkových (nukleových) chovů. Dovezená zvířata pocházela vesměs od matek s nadprůměrnou plodností. Důkazem vysoké chovatelské úrovně je skutečnost, že chov v roce 2000 získal statut „Chov prostý nákazy Maedi visna, tuberkulóza a brucelóza“ a od 16. 9. 2005 je prvním stádem v ČR geneticky odolným vůči klusavce (TSE). Všechny ovce mají genotyp ARR/ARR, tedy ve skupině R1.

Pro celkové posouzení výkonnosti (užitkovosti) plemene Texel uvádíme v tab. 17 přehled za období pěti let u plemen s užitkovostí kombinovanou a plemen mléčných a plodných, v tab. 19 u specializovaných masných plemen.

Z obou tabulek (17 a 18) je zřejmé, že ovce plemene Texel mimo procentuální plodnosti na obahnněnou ovci dosahují u všech ostatních ukazatelů vyšší užitkovost než je celostátní průměr. Platí to též pro srovnání v rámci skupiny specializovaných masných plemen ovcí. Výsledky dosažené v r. 2004 se výrazně neliší od srovnávaného průměru za období pěti let. Rozdíly jsou pouze v procentech odchovu a v průměrných denních přírůstcích, což se projeví na zvýšení výkonnosti bahnic v celostátním průměru o 1 kg.

V roce 2004 bylo již v KU evidováno 29 plemen, z nichž však některá mají význam pouze jako hobby ovce. Platí to především o plemenech: Clun Forest, Hampshire, Jacob, Jurská, Leicester, Leine, Vřesové a ovce Kamerunské u nichž se však v roce 2004 KU neprováděla. Za dobu 11 let (1994–2004) plemeno Texel dosáhlo následujícího zvýšení užitkovosti (rok 1994 = 100 %): oplodnění +4,2 %, plodnosti +16,5 %, intenzity +21,5 %, přírůstků jehňat za 100 dnů +12,8 %. Pouze u produkce potní vlny na bahnici se snížila stříž o 15,6 %, což ze současného hlediska není ekonomicky důležité. Za vysoce významnou je však třeba považovat skutečnost, že za rok 1994 bylo hodnoceno jen 77 ovcí ve třech stádech, v roce 2004 již 955 ks v 38 chovech.

Tab. 17. Pětiletý průměr užitkovosti plemen kombinovaných, mléčných a plodných (1999–2003)

Plemeno	Rok	Počet bahnic	Reprodukce (%)				Přírůstek jehňat ve 100 d. (g)	Produkční užitkovost kg ž. h. / bahnici	Produkce potní vlny bahnic (kg)
			Oploďnění	Plodnost	Intenzita	Odchov jehňat			
Kombinovaná plemena									
Bg	'99-'03	744	95,3	153,1	114,7	120,6	251	30,3	4,75
C	'99-'03	1989	86,4	133,6	115,6	104,1	200	20,8	3,28
L ¹⁾	'03	14	92,9	176,9	164,3	142,9	230	37,3	5,03
M	'99-'03	12823	81,1	144,5	117,3	96,9	235	22,7	5,16
MI	'99-'03	10881	91,2	139,0	126,7	105,0	230	24,1	4,01
ND	'99-'03	1588	92,2	167,7	154,2	114,6	241	34,9	4,98
K	'99-'03	4254	90,5	153,4	138,9	116,0	278	32,2	5,44
Š	'99-'03	14362	89,6	130,9	117,3	104,8	214	22,4	4,35
V ²⁾	'99-'03	242	81,0	150,3	121,9	95,1	155	14,7	3,47
ZV	'99-'03	3985	91,1	136,5	124,3	105,7	202	21,3	3,46
ZW	'99-'03	612	93,6	194,5	182,2	161,6	263	42,4	2,59
ŽM	'99-'03	939	77,4	129,3	100,0	80,0	232	18,6	4,61
Průměr	'99-'03	52433	88,5	150,8	133,9	114,8	228	26,1	4,19
Mléčná a plodná plemena									
VF	'99-'03	2124	89,7	170,7	153,4	131,0	249	32,6	4,15
O ³⁾	'00-'02	43	100,0	227,9	227,9	209,3	230	48,1	–
R	'99-'03	3713	103,7	238,6	247,6	207,1	195	40,4	–
Průměr	'99-'03	5880	98,6	214,0	213,4	179,7	215	38,6	4,15

Poznámka:

¹⁾ Pouze rok 2003²⁾ Jen roky 1999, 2002 a 2003³⁾ Jen rok 2000, 2001 a 2002. Nezařazen rok 2004 (zcela atypický, odchov byl pouze 57,4 %)

Předvedení kolekce holandských beranů v Litomyšli 1998, vyniknou tak předností tohoto plemene.

Tab. 18. Pětiletý průměr užitkovosti masných plemen a celková celostátní užitkovost (1999–2003)

Plemeno	Rok	Počet bahnic	Reprodukce (%)				Přírůstek jehňat ve 100 d. (g)	Produkční užitkovost kg ž. h. / bahnici	Produkce potní vlny bahnic (kg)
			Oploďnění	Plodnost	Intenzita	Odchov jehňat			
BE	'99–'03	119	97,5	140,2	136,8	105,9	290	30,7	4,50
CF ¹⁾	'99–'02	10	90	180	160	160	292	46,7	–
H ¹⁾	'99–'02	4	100	125	125	100	276	27,6	–
Ch	'99–'03	15 309	83,2	144,9	120,5	102,2	240	24,6	2,83
NČ ¹⁾	'99–'02	718	60,6	136,1	81,5	63,7	226	14,4	–
OD	'99–'03	2 066	82,9	151,3	125,5	101,0	232	23,4	3,98
Sf	'99–'03	10 379	88,8	157,2	139,6	119,1	270	32,1	3,44
Texel	'99–'03	3 222	92,0	147,7	135,8	112,6	256	28,8	4,07
Průměr	'99–'03	31 827	85,5	149,4	127,8	107,9	251	27,2	3,17
Texel	'04	955	92,0	147,4	135,7	115,6	256	33,98	3,89
Všechny plemena v KU	'99–'03	90 553	87,7	149,4	131,0	110,0	237	26,07	4,03 ²⁾
Všechny plemena v KU	'04	24 797	87,3	149,3	130,3	111,5	243	27,09	4,08

¹⁾ pouze za roky 2002 a 2003²⁾ orientační údaj – zjišťuje se především u plemen s kombinovanou užitkovostí

Tab. 19. Výsledky kontroly užitkovosti (KU) ovcí Texel za období 1999–2003

Ukazatel	Rok				Průměr let '99–'03
	1994	1995	2000	2004	
Stád v KU	3	9	30	69	–
Celkem ovcí (ks)	77	244	524	955	3 222
Oploďnění (%)	88,3	92,6	90,6	92,0	92,0
Plodnost (%)	126,5	100,9	141,5	147,4	147,7
Intenzita (%)	111,7	93,4	128,2	135,7	135,8
Odchov (%)	–	–	100,2	115,6	112,6
Přírůstek jehňat do 100 dnů (g)	227	211	250	256	256
Stříž (kg)	4,5	4,2	3,9	3,8	4,1

Za pětileté období 1999–2003 se u 3.222 ovcí v KU dosáhlo 92,0% průměrného oploďnění, plodnosti na obahněnou ovci 147%, intenzity plodnosti 135,8%, odchovu jehňat 112,6%, přírůstku jehňat do 100 dnů 256 g a stříž potní vlny bahnic 4,1 kg.

Z praktického hlediska je významná skutečnost, že se v rámci plemene provádí cílevědomá selekce na zvýšení plodnosti. Například za šestileté období (1994–2000) bylo do chovu zařazeno od 50,9 do 70,2 % jedinců pocházejících z vícečetných vrhů.

V 38 evidovaných chovech v roce 2004 jsou 4 stáda s počtem bahnic do 5 kusů. Od 6 do 50 kusů je 25 stád (z nich však 9 chová přes 40 ks) a 9 chovů má ve stádě více než 51 ovcí plemene Texel. To znamená, že průměrná velikost stáda v roce 2004 byla 23,1 ks. Ovce plemene Texel v roce 2004 byly chovány v 17 okresech ČR.

Vlastní výsledky KU ovcí plemene Texel podle jednotlivých chovatelů jsou uvedeny v tab. 20.

Tab. 20. Výsledky kontroly užitkovosti ovcí plemene Texel podle stád za rok 2004

p.č.	Chovatel	Okres	Bahnic v repro- dukci	Reprodukce (%)				Ž. h. jehňat (kg)		Přírůstek od narození do 100 dní (g)	Produkce masa na bahnici (kg)
				Oploďnění	Plodnost	Intenzita	Odchov	Naro- zení	100 dnů		
1	Adamíra, M. Svinary	H. Králové	14	100,0	157,1	157,1	150,0	3,8	23,89	201	35,84
2	Bečičková, T. Vlčice	Šumperk	26	88,5	152,2	134,6	107,7	3,12	42,79	397	46,08
3	BELLAMA Holčovice I	Bruntál	64	100,0	142,2	142,2	106,3	3	30,77	278	32,69
4	Czernek, M. Horní Žukov	Frýdek-Místek	7	71,4	160,0	114,3	100,0	3,97	28,96	250	28,96
5	Domáň, M. Žernov	Náchod	10	100,0	160,0	160,0	150,0	3,89	31,81	279	47,72
6	Dostál, J. Chrudim	Chrudim	39	79,5	100,0	79,5	79,5	4,26	29,19	249	23,2
7	Far. Morava, s.r.o. Malá Morava	Šumperk	31	103,2	109,4	112,9	100,0	4,24	26,01	218	26,01
8	FITMIN a.s. (DIBAQ a.s.) Poplužní Dvůr	Ústí n. Orli.	97	102,1	161,6	164,9	145,4	4,87	29,01	241	42,17
9	Glatt, J. Nehvizdy	Praha-východ	11	100,0	145,5	145,5	90,9	3,67	31,51	278	28,65
10	Ing. Chovanec, O. Frenštát p. Radh.	Nový Jičín	13	100,0	120,0	120,0	86,7	4,09	43,66	396	37,84
11	Jemelík, V. Podleší	Pardubice	42	83,3	128,6	107,1	71,4	3,37	22,63	193	16,16
12	Kočvara, J. Bruzovice	Frýdek-Místek	7	85,7	183,3	157,1	114,3	4,78	30,33	256	34,66
13	Koutný, J. Chrudim	Chrudim	8	100,0	187,5	187,5	50,0	3,15	29,98	268	14,99
14	Kuběnský, K. Hradiště	Frýdek-Místek	72	81,9	132,2	108,3	95,8	3,78	22,25	185	21,32

Pokračování na následující straně.

Pokračování tabulky č. 20.

15	Kysela, J. T. Kamenice	Chrudim	61	93,4	154,4	144,3	113,1	3,24	28,28	250	31,99
16	Makalouš, J. Bohousova	Ústí n. Orl.	91	100,0	125,3	125,3	108,8	3,87	29,3	254	31,88
17	Neugebauer, L. Kameničná	Ústí n. Orl.	16	100,0	187,5	187,5	162,5	3,93	27,39	235	44,51
18	Nosek, D. Staňkov	Jičín	23	100,0	200,0	200,0	195,7	4,65	36,49	318	71,39
19	Novák, V. Hradiště	Frýdek-Místek	13	100,0	192,3	192,3	169,2	4,79	30,11	253	50,96
20	Ouhrabka, L. Veselá u Sm.	Semily	7	100,0	114,3	114,3	114,3	4,7	33,29	286	38,05
21	Pálka, M. M. Třebová	Svitavy	31	100,0	151,6	151,6	129,0	3,23	31,34	281	40,44
22	Ing. Petrusová, H. Želeč	Tábor	18	83,3	126,7	105,6	77,8	4,09	25,7	216	19,99
23	Procházková E. Šanov	Ústí n. Orl.	36	100,0	136,1	136,1	113,9	4,06	38,15	341	43,45
24	Příhoda, M. Vlčkovice	Ústí n. Orl.	60	93,3	146,4	136,7	121,7	4,16	33,02	289	40,17
25	Růžičková, H. Žamberk	Ústí n. Orl.	28	100,0	167,9	167,9	167,9	4,49	27,79	233	46,65
26	Řezníček, J. Kunčice	Frýdek-Místek	12	41,7	140,0	58,3	58,3	4,51	27,44	229	16,01
27	Špindler Králíky	Ústí n. Orl.	31	100,0	151,6	151,6	151,6	3,64	26,1	225	39,57
28	Šrůtek, J. Nová Paka	Jičín	18	94,4	152,9	144,4	133,3	3,64	31,25	276	41,67
29	Štefela, P. Zátor	Bruntál	18	100,0	105,6	105,6	105,6	4,11	24,69	206	26,06
30	UNIKOM Markovice	K. Hora	68	91,2	172,6	157,4	141,2	2,95	22,04	191	31,12
31	Uhlíř, J. Dolní Sněžná	Prachatice	3	66,7	150,0	100,0	100,0	2,77	22,25	195	22,25
32	Valenta, K. Bohumileč	Pardubice	17	64,7	118,2	76,5	58,8	3,1	28,42	253	16,72
33	Vášek, F. Opava	Opava	20	40,0	150,0	60,0	50,0	4,85	31,54	267	15,77
34	Ing. Vávra, P. Pětihosty	Praha – východ	72	87,5	176,2	154,2	140,3	3,38	26,39	230	37,02
35	Vítek, P. Hejnice	Ústí n. Orl.	9	100,0	188,9	188,9	111,1	5,22	33,68	285	37,42
36	Zetka, J. D. Králové	Trutnov	8	87,5	128,6	112,5	87,5	3,76	34,24	305	29,96
37	Žolmanová, S. Rychnovek	Náchod	3	100,0	200,0	200,0	200,0	3,35	30,73	274	61,46
Celkem Texel			1104	90,3	150,7	136,8	115,1	3,9	29,8	258,9	34,3
Všechna plemena			24 797	87,3	149,3	130,3	111,5	4,08	27,62	243	30,79

K objektivizaci chovatelské úrovně jednotlivých stád lze považovat za nejvhodnější ukazatel „Produkční výkonnost v kg ž. h. jehňat na bahnici v chovném roce“. Toto srovnání se provádí v rámci dvou kategorií stád podle počtu chovaných ovcí. Do první skupiny jsou zařazeny chovy s 6 až 50 bahnicemi. Do skupiny druhé pak chovy nad 50 bahnic. V chovech s 6 až 50 kusy se na prvních 10 místech (TOP) zařadili:

1.	Nosek, D.	Staňkov, okr. Jičín	23	ks	71,4	kg ž. h.
2.	Novák, V.	Hradiště, okr. Frýdek Místek	13	ks	51,0	kg ž. h.
3.	Domán, M.	Žernov, okr. Náchod	10	ks	47,7	kg ž. h.
4.	Růžicková, H.	Žamberk, okr. Ústí nad Orlicí	28	ks	46,6	kg ž. h.
5.	Bečičková, T.	Vlčice, okr. Šumperk	26	ks	46,1	kg ž. h.
6.	Neugebauer, L.	Kameničná, okr. Ústí nad Orlicí	16	ks	44,5	kg ž. h.
7.	Procházková, E.	Šanov, okr. Ústí nad Orlicí	36	ks	43,4	kg ž. h.
8.	Šrůtek, J.	Nová Paka, okr. Jičín	18	ks	41,7	kg ž. h.
9.	Pálka, M.	Moravská Třebová, Okr. Svitavy	31	ks	40,4	kg ž. h.
10.	Špindler, J.	Králíky, okr. Ústí nad Orlicí	31	ks	39,6	kg ž. h.

Pořadí pěti nejlepších „velkých chovů“ nad 51 ks je následující“:

1.	FITMIN a. s. (DIBAQ a.s.)	Poplužní Dvůr, okr. Ústí nad Orlicí	97	ks	42,2	kg ž. h.
2.	Příhoda, M.	Vlčkovice, okr. Ústí nad Orlicí	60	ks	40,2	kg ž. h.
3.	Ing. Vávra, P.	Pětihosty, okr. Praha východ	72	ks	37,0	kg ž. h.
4.	BELLAMA spol. s. r. o.	Holčovice, okr. Bruntál	64	ks	32,7	kg ž. h.
5.	Kysela, J.	Trhová Kamenice, okr. Chrudim	61	ks	32,0	kg ž. h.

Stádo Fitmin v Helvíkovicích

Při hodnocení masných plemen přihlížíme, kromě ukazatelů reprodukce, především k výkrmnosti a jatečné hodnotě jehňat. Tyto ukazatele nás přednostně zajímají proto, že při užítkovém křížení je třeba berany masných plemen chovat především v otcovské pozici.

V roce 1993 probíhal test čtyř skupin beránek na nově ustanovené stanici výkrmnosti a jatečné hodnoty jehňat (SVJHJ) v Jevíčku. Byli testováni kříženci T x SM, SF x SM, ML x M a skupina čistokrevných

jehňat ŽM. Testační výkrm probíhal v turnusu od 20. 4. 1993 do 25. 6. 1993. Z té doby připadalo 7 dní na aklimatizaci jehňat na podmínky stájového výkrmu a ve zbývajících 60 dnech proběhl vlastní testační výkrm. Při zástavu do testační stanice činil průměrný věk jehňat 97 dnů a průměrná ž. h. 19,9 kg. Rozdíly mezi jednotlivými skupinami při zástavu byly, zvláště pokud jde o věk, značné (tab. 21).

Tab. 21. Průměrný věk a ž. h. testovaných skupin jehňat při zástavu do stanice výkrmnosti a jatečné hodnoty

Plemeno	Četnost (ks)	Věk při zástavu (dny)		Hmotnost při zástavu (kg)	
		průměr	směr. odch.	průměr	směr. odch.
<i>T x SM</i>	10	111,9	2,96	20,79	0,99
<i>SF x SM</i>	10	76,9	2,33	20,03	1,75
<i>ML x M</i>	10	115,2	16,74	19,06	2,08
<i>ŽM</i>	20	89,8	5,56	19,81	1,35
<i>Celkem</i>	50	96,9	16,8	19,9	1,88

U testovaných jehňat byla poprvé v ČR prováděna ultrazvuková měření zmasilosti a ztučnění a následné jatečné rozborů. Výsledky testace jsou uvedeny v tab. 22.

Tab. 22. Výsledky testace výkrmnosti a jatečné hodnoty jehňat v roce 1993 v SVJHJ Jevíčko.

Vlastnost	Jednotka	Plemeno			
		<i>T x SM</i> <i>a</i>	<i>Sf x SM</i> <i>B</i>	<i>ML x M</i> <i>c</i>	<i>ŽM</i> <i>D</i>
<i>Přírůstky v testu</i>	g/den	237,7 ^a	253,9 ^A	194,5 ^{Bb}	231,8 ^a
<i>Spotřeba ŠJ na kg přírůstku</i>	ŠJ/kg	2,97	2,92	2,90	2,82
<i>Spotřeba SNL na kg přírůstku</i>	g/kg	552	542	541	522
<i>Plocha kotlety za posledním žebrem – ultrazvuk</i>	cm ²	11,19	10,11	9,68	10,79
<i>Tloušťka tuku na hřbetu – ultrazvuk</i>	mm	1,39	1,46	1,55	1,65
<i>Plocha kotlety za posledním žebrem – jatečný rozbor</i>	cm ²	13,49 ^a	13,36 ^a	12,10 ^b	12,84
<i>Tloušťka tuku na hřbetu – jatečný rozbor</i>	mm	2,03	1,93	2,11	2,03
<i>Jatečná výtěžnost</i>	%	43,87	44,92 ^a	43,39	42,26 ^b
<i>Podíl masa v plecku</i>	%	74,4	74,1	74,3	73,0

Vysvětlivky: *t*-test *A, B* ($P < 0,01$), *a, b* ($P < 0,05$)

Po skončení testačního turnusu v roce 1993 byla v souvislosti s ukončením činnosti tamní stanice inseminace beranů a kozlů SVJHJ v Jevíčku zrušena.

Od roku 1994 se výkrmnost a jatečná hodnota neposuzuje ve standardních staničních podmínkách, ale přímo u chovatele, tzv. polním testem. Výsledky z těchto testů nelze objektivně srovnávat bez příslušné statistické korekce také proto, že v posledních 10 letech se značně rozšířilo zastoupení masných plemen. Většina z těchto plemen je již dostatečně aklimatizována a má vlastní selekční základnu.

Výsledky výkrmnosti jatečné hodnoty ovcí v ČR za období 1994 až 2003 se uvádějí v tab. 23.

Tab. 23. Souhrnné výsledky testů výkrmnosti a jatečné hodnoty v letech 1994–2003 (plemena masná)

Ukazatel	Plemeno				Celkem
	SF	CH	T	OD	
<i>Jehňat (ks)</i>	128	333	34	20	515
<i>Průměrná porážková hmotnost (kg)</i>	37,4	37,7	32,7	30,7	37,0
<i>Průměrný denní přírůstek (g)</i>	249	239	206	229	239
<i>Počet krmných (pasevních) dnů</i>	136	143	142	119	140
<i>Výtěžnost (%)</i>	45,8	48,6	46,2	45,8	47,6
<i>Zmasilost trupu *) (body)</i>	3,5	3,9	3,9	3,3	3,8
<i>Ztučnění trupu *) (body)</i>	2,7	2,7	2,5	2,9	2,7
<i>Podíl kýty (%)</i>	33,5	35,0	34,9	32,7	34,5
<i>Podíl masa z kýty (%)</i>	75,4	76,6	78,4	74,0	76,3
<i>Podíl ledvinového loje (%)</i>	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7
<i>Plocha MLD (cm²)</i>	14,2	13,3	13,7	14,1	13,6

Poznámka: *) Zmasilost a ztučnění hodnoceno pětibodovou stupnicí (tři body průměr).

V roce 1999 nebylo plemeno Texel testováno. V roce 2000 byli testováni pouze kříženci s plemenem Texel

Z tab. 23 vyplynulo, že výkrmnost, zvláště růstová intenzita, se u plemene Texel blíží k průměru čtyř testovaných plemen. V ukazatelích jatečné hodnoty měla jehňata plemene Texel vyšší podíl kýty, svaloviny v kýtě, zmasilost a to při žádoucím nejmenším procentickém podílu ledvinového loje a celkového ztučnění jatečně upravených těl. Tyto závěry jasně dokumentují údaje tab. 24 a 25, ve kterých z hlediska objektivizace a obecné platnosti byla provedena korekce na genotyp a věk matky, četnost vrhu, den porážky, jednotný věk a živou hmotnost.

Tab. 24. Porovnání základních charakteristik výkrmnosti a ultrazvukového měření zmasilosti a ztučnění jehňat kříženců merinových ovcí s berany masných plemen.

Ukazatel	Plemeno otce jehňat				
	CH	OD	SF	Texel	ML
<i>Snadnost porodů (body)*</i>	1,02	1,09	1,08	1,04	1,07
<i>Hmotnost při narození (kg)</i>	4,92	5,36	5,31	5,52	5,14
<i>Průměrný denní př. (g/den)</i>	237,2	234,8	260,0	236,3	233,0
<i>Plocha kotlety ultraz.</i> (cm ²)	8,69	9,15	9,78	9,89	8,25
<i>Tloušťka hřb. tuku ultraz.</i> (mm)	1,3	1,4	1,3	1,3	1,2

*Vysvětlivky: 1 – lehký porod, 2 – těžký porod, 3 – velmi těžký porod

Tab. 25. Výsledky jatečných rozborů jehňat kříženců merinových ovcí s berany masných plemen.

Ukazatel	Plemeno otce jehňat				
	CH	OD	SF	Texel	MI
Počet jehňat v souboru	11	24	17	21	24
Jatečná výtěžnost (%)	45,63	45,54	45,33	47,03	45,43
Plocha kotlety (cm ²)	10,26	10,86	11,28	11,78	9,98
Podíl kostí v kýtě (%)	22,7	23,3	23,2	22,2	23,3
Podíl tuku v kýtě (%)	8,4	8,7	8,4	7,5	8,5
Podíl svaloviny v kýtě (%)	68,9	68,0	68,4	70,3	68,2
Tloušťka hřb. tuku (mm)	1,6	1,6	1,4	1,2	1,5
Podíl ledvinového tuku (%)	0,79	0,84	0,98	0,93	0,90

Údaje tab. 24 a 25 jsou v plném souladu se závěry učiněnými na základě analýzy tab. 22. Důležitý je však poznatek, že ultrazvukové měření podkožního tuku a průřezu MLD má značnou vypovídací schopnost a skýtá provozně spolehlivou a rychlou metodu pro šlechtitelskou práci na úseku hodnocení jatečné hodnoty. I v tomto případě se opět potvrdila dobrá růstová intenzita a především jatečná hodnota jehňat po plemeni Texel. Výše uvedené výsledky naznačují, že křížením s masnými plemeny lze výrazně zvýšit zmasilost jatečných jehňat, zejména hřbetních partií. Méně výrazný efekt křížení s masnými plemeny se projevil u výkrmnosti. V řadě ukazatelů se projevila převaha hybridní kombinace s plemenem Texel.

V roce 2000 nebylo testováno plemeno Texel, ale jeho kříženci s merinkami, Šumavskou ovcí a plemenem Romney (tab. 26).

Tab. 26. Testace kříženců F₁ Texel s plemeny Merino (M), Šumavská ovce (Š) a Romney (R)

p.č.	Ukazatel	Kříženci			Průměr
		T x M	T x Š	T x R	
1	Kusy (ks)	14	10	10	34
2	Porážková živá hmotnost (kg)	33,3	33,2	40,1	35,3
3	Délka výkrmu (dny)	114	165	172	146
4	Průměrný denní přírůstek (g)	256	178	210	220
5	Jatečná výtěžnost (%)	45,8	48,7	48,3	47,4
6	Podíl kýty (%)	33,7	33,1	32,7	33,2
7	Podíl svaloviny v kýtě (%)	75,7	76,1	74,7	75,5
8	Ledvinový lůj (%)	1,0	0,7	0,8	0,9
9	Plocha MLD (cm ²)	11,8	17,9	6,1	11,9
10	Zmasilost (body)	2,9	4,0	3,7	3,5
11	Ztučnění (body)	3,0	2,8	3,6	3,1

Ve 100 dnech se v systému KU jehňata nejen váží, ale měří se jim hloubka MDL (nejdelšího zádového svalu) a tloušťka vrstvy podkožního tuku.

Z tab. 26 je zřejmé, že kříženci Texel x Merino dosáhli dobré růstové intenzity, což se projevílo ve zkrácené době výkrmu. Dalším pozitivem tohoto křížení je zvýšený podíl kýtý v % a podíl svaloviny v kýtě v %. Tato skupina však měla nižší zmasilost a průměrné ztučnění. Údaje tabulky jsou sumarizovány na průměr všech tří kombinací s tím, že tato hodnota byla vyčíslena pouze jako vážený průměr. Z hlediska celkového srovnání se jeví jako optimální křížení Texel x Šumavská ovce.

Z praktického hlediska je důležité srovnat výsledky uživatkové-

ho křížení různých genotypů mateřské i otcovské populace ve stejném roce a v totožných chovatelských podmínkách. Pro tuto potřebu se srovnání musí provádět u většího chovatele. V našem případě nám k porovnání sloužila stáda BELLAMA, s.r.o. Horní Holčovice, stádo Jelení a stádo pana Koutného z Proseče. V otcovské pozici působili berani plemen Charollais, Suffolk a Texel, v mateřské pak bahnice Šumavské ovce a Zušlechtěné valašky. Výsledky výkrmnosti jsou uvedeny v tab. 27 a jatečné hodnoty v tab. 28.

Tab. 27. Výkrmnost jehňat v r. 2003 (včetně F_1 s masnými plemeny)

Skup.	Plemeno	Chov – chovatel	Potomků v testu	Krmné pastevní dny		Ž. h. (kg)		Průměrný denní přrůstek (g)	
				prům.	s. odch.	prům.	s. odch.	prům.	s. odch.
1	ZV	Bellama Jelení	10	215,8	3,2	36,9	3,95	154,8	18,9
2	CH x ZV	Bellama Jelení	11	213,5	8,6	38,4	6,15	163,4	29,2
3	SF x ZV	Bellama Jelení	9	217,3	6,9	39,0	6,61	163,4	30,0
4	T x ZV	Bellama Jelení	10	215,3	3,4	37,2	5,34	156,8	26,6
5	Š	Bellama Jelení	10	214,4	14,4	36,2	6,17	152,2	24,0
6	CH x Š	Bellama Jelení	10	217,0	12,0	41,0	5,40	173,5	28,7
7	SF x Š	Bellama Jelení	10	217,0	17,5	41,6	5,34	176,4	29,9
8	T x Š	Bellama Jelení	10	217,8	8,6	40,5	6,62	169,3	26,5
9	Š	Koutný Proseč	10	164,6	3,7	31,7	1,00	171,0	5,3
10	SF x Š	Koutný Proseč	10	164,1	6,6	31,7	2,22	171,8	15,8
11	T x Š	Koutný Proseč	10	200,4	5,9	34,5	2,71	174,7	13,1

Tab. 28. Jatečná hodnota u skupiny pěti beránků

Skup.	Plemeno	Zmasilost (bodů)		Ztučnění (bodů)		Jatečná výtěžnost (%)		MLD (cm ²)		Podíl kýty (%)		Masa z kýty (%)		Ledvinový tuk (%)	
		prům.	s. o.	prům.	s. o.	prům.	s. o.	prům.	s. o.	prům.	s. o.	prům.	s. o.	prům.	s. o.
1	ZV	2,8	0,44	2,8	1,09	41,5	2,28	11,1	0,58	33,2	0,57	77,5	1,69	0,97	0,28
2	CH x ZV	3,6	0,55	3,0	1,00	46,6	2,35	13,0	3,66	34,5	0,64	77,6	1,87	1,10	0,42
3	SF x ZV	3,7	0,96	2,5	0,58	44,7	1,34	12,6	2,50	33,6	1,06	78,4	0,55	1,25	0,30
4	T x ZV	3,6	0,55	2,6	0,89	45,8	2,36	12,0	1,40	34,0	1,41	77,1	1,40	1,06	0,26
5	Š	3,0	0,71	2,6	0,89	44,5	2,59	12,8	3,57	32,2	1,63	75,9	0,98	0,91	0,26
6	CH x Š	4,0	0,00	3,2	0,45	44,8	0,92	15,1	1,22	33,9	0,49	80,2	2,54	1,47	0,34
7	SF x Š	3,8	0,45	3,0	1,00	46,5	2,11	13,2	1,93	33,2	0,63	77,6	1,24	1,69	0,61
8	T x Š	3,6	0,55	3,4	0,55	46,4	4,26	14,3	3,58	34,1	1,25	77,7	1,97	1,27	0,37
9	Š	3,0	0,71	3,2	0,45	42,3	1,07	9,2	1,61	31,0	1,04	74,0	0,97	1,02	0,32
10	SF x Š	3,4	0,55	2,4	0,89	43,9	1,83	10,8	1,44	31,9	1,01	75,2	1,68	0,70	0,29
11	T x Š	3,4	0,55	2,2	0,45	42,7	1,69	11,1	2,15	32,7	0,98	77,2	1,70	0,94	0,30

Z tab. 27 a 28 vyplývá, že dvojplemenní kříženci mají oproti čistokrevným plemenům Š a ZV větší růstovou intenzitu, což se odrazilo na dosažení ž. h., a mezi kříženci nebyly výrazné rozdíly v průměrných denních přírůstcích. Obecně však mělo dvojplemenné křížení pozitivní vliv na zvýšení jatečné hodnoty kříženců.

Je potěšitelné, že v roce 2004 bylo v ČR vyprodukováno celkem 846 plemenných beránů z čehož bylo 549, tj. 64,9 % beránů masných plemen. V rámci masných plemen bylo 58 beránů plemene Texel, což je zaokrouhleně 11 %.

Metody kontroly užitkovosti a dědičnosti ovcí plemene Texel v ČR od padesátých let dvacátého století prošly vývojem vyvolaným potřebami chovatelské praxe. Plemeno Texel bylo testováno při užitkovém křížení s většinou domácích, původně vlnářských plemen, později plemen s užitkovostí kombinovanou. Testace byla prováděna převážně ve standardních podmínkách ve Stanicích výkrmnosti a jatečné hodnoty ovcí (SVJHO). Získané poznatky vedly v 50. letech k šlechtění syntetické masné populace, zejména na bázi plemene Zušlechtěná valaška v mateřské pozici.

Ve srovnání s rokem 1994 došlo do roku 2004 ke zvýšení užitkovosti u všech hlavních ukazatelů: u oplodnění o 4,2 %, v plodnosti o 16,5 %, u intenzity reprodukce o 21,5 % a u přírůstků jehňat za 100 dnů o 12,8 %. V období 1999–2003 bylo u 3 222 bahnic dosaženo oplodnění 92,0 %, plodnosti 147,7 %, intenzity reprodukce 135,8 %, odchovu jehňat 112,6 %, přírůstků jehňat ve 100 dnech 256 g a produkční užitkovosti bahnic 28,8 %. Celkový průměr všech masných plemen u 31.827 bahnic byl v uvedených ukazatelích následující: 85,5 – 149,4 – 127,8 – 107,9 – 251 a 27,19.

Praxe potvrzuje význam selekce na růst výkrmnosti a jatečné kvality. Růstová intenzita umožňuje zkrácení období výkrmu. Realizace těchto předpokladů je však podmíněna dobrým zdravotním stavem a odpovídajícími chovatelskými podmínkami.

7. ŠLECHTITELSKÁ PRÁCE S PLEMENEM TEXEL

7.1. Obecné základy šlechtění ovčí

Plemeno Texel je považováno za jedno z nejlepších masných plemen na světě. Odchov jehňat v přepočtu na ovčí jednotku v kusech nebo v kg živé hmotnosti přímo souvisí s reprodukčními mateřskými a produkčními vlastnostmi. V širším pojetí významu to znamená, že mateřská užitkovost v sobě zahrnuje jak reprodukci, masnou užitkovost, produkci mléka a vlny, tak adaptabilitu v chovatelském prostředí. Prakticky se jedná o komplex vlastností, které působí na celkovou ekonomiku chovu. Do mateřské masné užitkovosti kromě reprodukce mj. patří vývin jehněte během embryonálního života a stav jehněte od narození až do odstavu. Toto období odchovu jehněte je prioritně závislé na produkci mléka bahnice. Množství produkce mléka bahnice lze předem zjistit měřením v době laktace nebo nepřímou podle růstu jehňat v kg do 30, resp. 70 dnů věku.

Genetický pokrok u plemene Texel, stejně jako u jiných plemen, závisí na intenzitě a přesnosti selekce, délce generačního intervalu a na genetické variabilitě selektovaných znaků. Geny nebo také genetický základ jsou z rodičů na potomky předávány čtyřmi způsoby: z otců na syny, z matek na syny, z otců na dcery a z matek na dcery. Genetický zisk z otců na syny je podstatně větší než z matek na syny a dcery. Z toho jednoznačně vyplývá, že účinnost selekce na úrovni beranů (otců) je nepochybně efektivnější, než selekce prováděná na bázi bahnice (jehnic). Tato skutečnost je dána počtem narozených potomků po beranech a bahnících.

Stádo ovčí je základní provozní jednotkou ve šlechtitelské činnosti. Šlechtitelského pokroku ve stádě nebo i u plemene lze při vhodných chovatelských podmínkách dosáhnout především výběrem nejlepších jedinců k dalšímu chovu z otcovské a z mateřské populace. Důležitou informací k této činnosti ve stádě (plemene) je přesné změření všech požadovaných hodnot (znaků) v kontrole užitkovosti.

Kontrola užitkovosti (KU) je základním šlechtitelským opatřením. Měření znaků stanovují směrnice nebo podrobnější schválené pokyny SCHOK v ČR. Kontrola užitkovosti se provádí u bahnice, jehnic, beranů a jejich potomstva. Ovce se zařazují do KU po bonitaci a jsou kontrolovány až do vyřazení z chovu. Kontrolu užitkovosti mohou provádět pouze osoby, které splňují kvalifikační předpoklady a dostaly k výkonu této profese osvědčení nebo souhlas oprávněné osoby. U plemene Texel se zjišťují ukazatele reprodukce (oplodnění, plodnost bahnice a odchov jehňat v %), živá hmotnost jehňat v kg po narození, živá hmotnost v kg ve 100 dnech věku, denní přírůstek v g ve 100 dnech věku, živá hmotnost jehnic a beranů v kg při zařazení do plemenitby. Výsledek měření je výchozí informací pro stanovení celkové plemenné hodnoty a jejího následného využití při selekci. Pro doplnění přesnějšího posouzení jedinců se zjišťují ještě některé další údaje, které sice nejsou bezprostředně hospodářsky využitelné (např. tělesné rozměry, hodnocení zevnějšku apod.), ale napomáhají doplnit obraz o celkové hodnotě zvířete.

Šlechtění je cílevědomý a dlouhodobý proces. Hlavním předpokladem úspěšného šlechtitelského pokroku jsou genetické rozdíly (proměnlivost) mezi zvířaty uvnitř populace (chovu) a následné páření vybraných jedinců mezi sebou. Selektace uvnitř populace

nebo chovu je kontinuálním procesem a genetický zisk za generaci nebo rok se kumuluje. Výchozím bodem k dosažení nebo udržení požadovaných užitkových parametrů v čistokrevné formě je přesné stanovení chovného cíle. Chovný cíl je tedy základním metodickým vodítkem pro dosažení šlechtitelského pokroku.

Plemeno Texel je šlechtěno na střední až větší tělesný rámec s dobře klenutými žebry, širokou a hlubokou hrudí, široký a dlouhý hřbet, mléčnost, dlouhověkost, dobrou plodnost, snadné porody, životnost jehňat, zdravotní stav a hlavně dokonalé osvalení všech tělesných částí, zejména hřbetu a kýty.

Výběrem jedinců s lepšími znaky se vytváří tzv. selekční tlak k žádoucí cílové užitkovosti (např. na vyšší plodnost, růst jehňat, produkci mléka, stříž vlny apod.). V zootechnické terminologii se toto zvýšení nazývá genetický zisk (ΔG). Genetický zisk (selekční efekt) se vypočítá podle vzorce:

$$\Delta G = d \cdot h^2$$

d = selekční diference (rozdíl mezi průměrnou hodnotou užitkovosti vybrané populace a průměrnou hodnotou užitkovosti jejich potomků, např. průměrný denní přírůstek rodičů 320 g, potomků 350 g, rozdíl 30 g)

h^2 = koeficient dědivosti (h^2 pro přírůstek je 0,30)

Příklad výpočtu: $\Delta G = 30 \times 0,30 = 9 \text{ g}$

Při takto stanovených hranicích selekce se potomstvo proti rodičům teoreticky zlepší v denním přírůstku o 9 g.

Koeficientem dědivosti (h^2) se rozumí přenášení užitkových vlastností z rodičů na potomstvo. Podle středně fenotypové proměnlivosti výše dědivosti nabývá hodnoty od 0 do 1 nebo se vyjadřuje v % od 0 do 100. Je-li hodnota dědivosti nulová, znamená to, že veškeré rozdíly jsou podmíněny pouze prostředím, kdežto hodnota 1 značí, že pozorované rozdíly jsou vyvolány výhradně dědivostí. Podle výše dědivosti (h^2) se užitkové znaky třídí na nízkodědivé, střednědědivé a vysokodědivé.

Do skupiny nízkodědivých vlastností patří například délka březosti, obtížnost porodu, jatečná výtěžnost, vícečetnost vrhu, tloušťka tuku nad MLD a produkce mléka.

Za střednědědivé se považují: ž. h. při narození, ž. h. při odstavu, průměrný denní přírůstek, hmotnost masa a kostí, délka jatečného trupu, produkce potní vlny, ž. h. v dospělosti a výtěžnost vlny.

Vysokodědivé jsou: délka březosti, plocha MLD a hmotnost tuku.

Korelace užitkových vlastností vyjadřují míru vztahu mezi dvěma znaky. V podstatě udávají, jak se změní jeden znak, když se o jednotku změní druhý znak. Korelační koeficient nabývá hodnot od -1 do $+1$ a značí se „ r “. Nula znamená, že mezi oběma znaky není žádný vztah. Rozeznává se korelace fenotypová a genetická. V chovu ovcí je vysoce průkazný vztah například mezi oplodněním a počtem narozených jehňat na zapuštěnou bahnici ($r_p = 0,78$, $r_g = 0,72$), mezi hmotností v jednom roce a v dospělosti ($r_p = 0,74$, $r_g = 0,97$) a ultrazvukovými měřeními mezi výškou MLD v mm a plochou MLD v cm^2 ($r_p = 0,9$, $r_g = 1,0$).

Odhad celkové plemenné hodnoty (CPH) je důležitým výstupem ze zpracovaných dat z kontroly užitkovosti. V současnosti se za nejdokonalejší metodu odhadu plemenných hodnot hospodářských zvířat považuje metoda BLUP. Tato metoda odhadu plemenné hodnoty jedince zohledňuje kromě vlastní užitkovosti i užitkovosti všech jeho známých příbuzných a přitom eliminuje systematický vliv prostředí. Zjištěné hodnoty vlastní užitkovosti zvířete mají větší význam u vlastností s vyšším koeficientem dědivosti (u ovcí např. sortiment vlny), kdežto u nízkodědivých vlastností (např. plodnost, produkce mléka) mají větší význam informace od příbuzných jedinců. Při odhadu CPH podle metody BLUP se nepřihlíží k vlastní užitkovosti, testaci potomstva či užitkovosti předků odděleně, ale informace o užitkovosti vlastní i všech příbuzných (i mrtvých) se zpracují současně, což vede ke zpřesnění odhadu plemenných hodnot a ve svém důsledku i k vyšší selekční odezvě. U nás se u ovcí provádějí odhady plemenných hodnot z více užitkových vlastností. Ze zjištěných živých hmotností jehňat ve 100 dnech věku se odhaduje plemenná hodnota pro vlastní růstovou schopnost jedince (přímý efekt), současně je to i podklad pro odhad dědičných vloh pro mateřské vlastnosti, zejména mléčnost matek (maternální efekt). Mezi další hodnotící vlastnosti se řadí u všech plemen plodnost a k tomu u masných (otcovských) plemen výška nejdelšího hrudního a bederního svalu a tloušťka vrstvy podkožního tuku měřená pomocí ultrazvukového přístroje. Každý narozený potomek dostává polovinu genetického založení od otce a druhou polovinu od matky. Na základě plemenných hodnot rodičů lze stanovit očekávanou průměrnou plemennou hodnotu potomstva:

$$PHp = (PHo + PHm)/2$$

Vysvětlivky: PHp – očekávaná plemenná hodnota potomstva,
PHo – plemenná hodnota otce,
PHm – plemenná hodnota matky

Odhady plemenných hodnot se provádějí s různou přesností, která je závislá na výši koeficientu dědivosti, množství informačních zdrojů, způsobu testace a podobně. Důležitým údajem je proto **spolehlivost odhadu**, která je 0–1 (tj. 0–100 %). Ekonomika chovu není založena pouze na jedné užitkové vlastnosti, ale ovlivňuje ji více vlastností. V praxi se proto výběr plemenných zvířat provádí na základě tzv. selekčních indexů, založených na ekonomických hodnotách jednotlivých vlastností a genetických parametrech (koeficient dědivosti, genetické korelace mezi vlastnostmi). Vypočítané selekční indexy vyjadřují souhrnnou chovatelskou hodnotu (CPH) zvířat. Ekonomické údaje jsou hodnoty, jimiž se násobí dílčí hodnoty jednotlivých vlastností.

7.2. Výsledky šlechtění plemene Texel

Jak již bylo uvedeno základem šlechtitelské práce v chovu ovcí nadále zůstává kontrola užitkovosti v aktivní části populace a na ní navazující odhady plemenných hodnot s využitím metod populační genetiky. V posledních dvou letech však jsou využívány i metody molekulární genetiky. Konkrétně se jedná o genotypizaci odolnosti vůči klusavce.

Plemenné hodnoty pro jednotlivé užitkové vlastnosti u ovcí jsou v současnosti odhadovány pomocí metody BLUP Animal Model. Tato metoda umožňuje provedení částečné

korekce vlivu negenetických faktorů na naměřenou užitkovost a využití informací od všech známých příbuzných jedinců pro zpřesnění odhadů plemenných hodnot jedince. Plemenné hodnoty jsou udávány jako dědivé, geneticky podmíněné odchylky od průměrné hodnoty užitkové vlastnosti v populaci. U plemene Texel jsou prováděny odhady plemenných hodnot pro následující užitkové vlastnosti:

Hmotnost jehňat ve 100 dnech věku – přímý genetický vliv v kg – odhad genetického založení pro vlastní růstovou schopnost jehněte do věku 100 dní.

Hmotnost jehňat ve 100 dnech věku – maternální genetický vliv v kg – odhad genetického založení schopností matky zabezpečit růst jehňat do věku 100 dní zejména díky své mléčnosti. Měřítkem maternálních vlastností je v tomto případě růstová intenzita potomstva.

Plodnost na obahnněnou ovcí v % – odhad genetického založení pro četnost vrhu.

Hloubka kotlety měřená ultrazvukem za posledním hrudním obrátek v mm – odhad genetického založení pro zmasilost.

Tloušťka vrstvy podkožního tuku v mm – odhad genetického založení pro protučnost.

Odhad plemenné hodnoty metodou BLUP spočívá v řešení soustavy rovnic s mnoha neznámými, kterými jsou úrovně jednotlivých systematických vlivů prostředí (stádo a rok, stáří matky, četnost vrhu apod.) a genetické vlivy jedinců (plemenné hodnoty) na naměřenou užitkovost. Korekce systematických vlivů prostředí je tedy prováděna v průběhu výpočtu. Při odhadech plemenných hodnot zvířete je zohledněna i užitkovost příbuzných jedinců pomocí matice příbuznosti.

Na základě stavu databáze kontroly užitkovosti ze dne 2. 2. 2005 byly plemenné hodnoty pro hmotnost jehňat ve 100 dnech věku u plemene Texel odhadovány na základě 2756 záznamů o vážení jehňat. Při sestavování matice příbuznosti byly zohledněny 3 generace předků váženého zvířete a celkem bylo v rodokmenu 4414 jedinců plemene Texel. Průměrný věk jehňat při vážení byl 101 dní a průměrná živá hmotnost 29,4 kg. Pomocí metody BLUP byly odhadnuty následující úrovně efektů systematických vlivů (odchylky od průměru):

<i>Pohlaví:</i>	<i>beránek</i>	+0,9 kg
	<i>jehnička</i>	-0,9 kg
<i>Četnost vrhu:</i>	<i>1 jehně</i>	+3,4 kg
	<i>2 jehňata</i>	-0,4 kg
	<i>3 a více jehňat</i>	-3,0 kg
<i>Věk matky</i>	<i>do 1,5 roku</i>	-2,8 kg
	<i>1,5–2,5 roku</i>	+0,2 kg
	<i>2,5–7 let</i>	+1,5 kg
	<i>nad 7 let</i>	+1,1 kg

Stádo a rok – efekty stáda a roku jsou posuzovány ve vzájemné interakci, neboť podmínky chovu v jednotlivých stádech se mohou z roku na rok významně lišit. Celkem měl sdružený efekt stáda a roku 179 úrovní s rozpětím hodnot od -6,8 kg do +9,5 kg. Odhadnuté

plemenné hodnoty pro přímý genetický vliv se pohybovaly v rozmezí od -5,3 do 5,9 kg a pro maternální genetický vliv od -1,9 kg do 2,6 kg hmotnosti jehněte ve 100 dnech věku.

Plemenné hodnoty pro ultrazvuková měření v rámci plemene Texel byly odhadovány na základě záznamů u 1218 zvířat. Průměrný věk v době měření byl 103,0 dní, průměrná hloubka kotlety 24,02 mm a tloušťka vrstvy tuku a kůže 2,85 mm. V rodokmenu bylo zohledněno 2121 jedinců.

Hodnoty efektů systematických vlivů:

		<i>Hloubka svalu</i>	<i>Tloušťka tuku</i>
<i>Pohlaví:</i>	<i>beránek</i>	-0,59 mm	-0,08 mm
	<i>jehnička</i>	+0,59 mm	+0,08 mm
<i>Četnost vrhu:</i>	<i>1 jehně</i>	+0,81 mm	+0,47 mm
	<i>2 jehňata</i>	0,00 mm	-0,03 mm
	<i>3 a více jehňat</i>	-0,81 mm	-0,44 mm
<i>Věk matky</i>	<i>do 1,5 roku</i>	-0,80 mm	-0,43 mm
	<i>1,5–2,5 roku</i>	+0,49 mm	+0,11 mm
	<i>2,5–7 let</i>	+0,34 mm	+0,17 mm
	<i>nad 7 let</i>	-0,02 mm	+0,15 mm

Pomocí nelineární regrese byla provedena korekce na jednotnou živou hmotnost v době měření. Po této korekci měly jehnice, jak vyplývá s výše uvedených údajů, o 1,18 mm vyšší hloubku kotlety oproti stejně těžkým beránkům. Je to důsledek jiného rozložení hmotnosti těla u různých pohlaví, kdy beránci mají zejména těžší předotrupí a plece. V souboru bylo 43 úrovní sdruženého efektu stáda a roku s rozpětím hodnot u hloubky svalu -3,42 mm až +3,29 mm a u tloušťky tukové vrstvy -1,21 až +1,48. Rozpětí plemenných hodnot bylo od -2,56 mm do +2,16 mm u hloubky kotlety a od -0,42 mm do 0,71 mm u vrstvy tuku.

Plemenné hodnoty pro plodnost na obahněnou ovci byly odhadovány na základě záznamů o 4021 vrzích od 1597 bahnic. Průměrná četnost vrhu byla 1,47 jehněte. V rámci matice příbuznosti bylo zohledněno 2564 zvířat.

Hodnoty efektů systematických vlivů:

<i>Věk bahnice</i>	<i>do 1,5 roku</i>	-28,9 %
	<i>1,5–2,5 roku</i>	-0,9 %
	<i>2,5–7 let</i>	+18,1 %
	<i>nad 7 let</i>	+11,8 %

Počet úrovní efektu stáda a roku byl 355 s rozpětím hodnot od -41,9 % do +48,8 %. Rozpětí plemenných hodnot bylo od -42,0 % do +40,8 %.

Na základě plemenných hodnot jednotlivých vlastností je stanovena hodnota selekčního indexu – celková plemenná hodnota. Dílčí plemenné hodnoty jsou v indexu násobeny váhovými koeficienty, které byly stanoveny na základě ekonomických hodnot jednotlivých užitkových vlastností. Váhové koeficienty používané v současnosti u plemene Texel jsou uvedeny v tabulce č. 29.

Tab. 29. Váhové koeficienty v selekčním indexu CPH.

<i>Plemenná hodnota pro vlastnost:</i>	<i>Jednotky</i>	<i>Váhový koeficient</i>
<i>Hmotnost ve 100 dnech – přímý vliv</i>	kg	25
<i>Hmotnost ve 100 dnech – maternální vliv</i>	kg	15
<i>Plodnost na obahněnou</i>	%	2,5
<i>Hloubka kotlety</i>	mm	22
<i>Tloušťka vrstvy podkožního tuku</i>	mm	-42

Jednotlivé plemenné hodnoty jsou uváděny v různých jednotkách. Pro orientační stanovení relativního významu jednotlivých užitkových vlastností v indexu CPH je tedy potřeba vzít v potaz variabilitu plemenných hodnot charakterizovanou pomocí směrodatných odchylek. V tab. 30 jsou uvedeny směrodatné odchylky plemenných hodnot a relativní důležitosti jednotlivých užitkových vlastností v indexu CPH v souboru plemenných zvířat Texel. Mezi jednotlivými užitkovými vlastnostmi jsou zpravidla geneticky podmíněné závislosti, kladné i záporné. Selekcí na jednu vlastnost pak ovlivňujeme i vlastnosti jiné. Důležitá je proto i zpětná kontrola dopadu selekce podle celkového indexu na dílčí užitkové vlastnosti. V tabulce 30 jsou uvedeny i průměrné plemenné hodnoty 15 % jedinců s nejvyšší CPH (třída ER).

Tab. 30. Směrodatné odchylky plemenných hodnot, relativní důležitosti jednotlivých užitkových vlastností v indexu CPH a průměrné plemenné hodnoty 15 % jedinců s nejvyšším CPH (třída ER) v souboru plemenných zvířat Texel.

<i>Plemenná hodnota pro vlastnost:</i>	<i>Jednotky</i>	<i>Směr. odchylka</i>	<i>Relativní důležitost v indexu</i>	<i>Průměr PH v třídě ER</i>
<i>Hmotnost ve 100 dnech – přímý vliv</i>	kg	1,22	38%	+1,88
<i>Hmotnost ve 100 dnech – maternální vliv</i>	kg	0,62	11%	+0,47
<i>Plodnost na obahněnou</i>	%	0,65	18%	+0,43
<i>Hloubka kotlety</i>	mm	0,12	6%	+0,07
<i>Tloušťka vrstvy podkožního tuku</i>	mm	8,88	27%	+5,11

V posledních dvou letech je velmi důležitým selekčním kritériem geneticky podmíněná odolnost vůči klusavce. Jednotlivé varianty čili alely genu PrP jsou v tomto případě určovány metodami molekulární genetiky přímo na DNA. Nejvyšší plemennou hodnotu s ohledem na odolnost vůči klusavce mají nositelé ARR. V tabulce 31 jsou uvedeny alelové četnosti v souboru 130 genotypovaných beránek plemene Texel.

Tab. 31. Alelové četnosti v rámci genu PrP u plemene Texel.

<i>Alela</i>	<i>ARR</i>	<i>ARH</i>	<i>AHQ</i>	<i>ARQ</i>	<i>VRQ</i>
<i>Alelová četnost</i>	41,9%	21,2%	11,9%	23,4%	1,5%

Za předpokladu, že by v celé populaci byly stejné alelové četnosti jako v analyzovaném souboru, tak by genotypové četnosti dle Hardy-Weinbergova zákona umožnily následující relativní četnosti zařazení do skupin odolnosti vůči klusavce:

- R1 – 17,6%
- R2 – 47,4%
- R3 – 32,0%
- R4 – 1,3%
- R5 – 1,5%.

U plemene Texel je tedy v porovnání s některými jinými plemeny ovcí v ČR poměrně příznivá situace pokud jde o genetickou odolnost vůči klusavce. Cílem šlechtění v nejbližších letech bude zajistit dosáhnout co nejvyššího zastoupení alely ARR v aktivní populaci Texel, aby posléze mohla být plná pozornost věnována šlechtění podle užitkových vlastností.

7.3. Plemenitba

Plemenitbou se rozumí páření samčích a samičích jedinců mezi sebou. Rozlišuje se páření tzv. čistokrevné a různé systémy křížení. V chovech plemene Texel s produkcí beranů se jedná o čistokrevnou plemenitbu. Při meziplemenném páření se jedná o tzv. užitkové křížení s cílem zlepšení výkrmnosti a jatečné hodnoty u hybridních jehňat určených k jatečnému výkrmu. V rámci čistokrevné plemenitby je důležité dodržovat v populaci dostatečnou genetickou proměnlivost, která je předpokladem pro docílení přiměřeného selekčního pokroku. Čistokrevnou plemenitbu lze rozdělit na příbuzenskou a nepříbuzenskou. Příbuzenská plemenitba je nejvyšší možný stupeň homogenní plemenitby a představuje způsob páření zvířat v různém stupni příbuzenských vztahů. Podle stupně příbuznosti rozeznáváme plemenitbu tzv. úzkou, blízkou, mírnou a vzdálenou. Příbuzenská plemenitba se využívá např. při zachování původního vynikajícího předka, udržení stávajících chovných linií, atd. Při této plemenitbě je třeba mít na zřeteli určité nebezpečí škodlivých biologických následků. Úzká příbuzenská plemenitba je nejsilnějším myslitelným pářením v chovu zvířat. Je to páření zvířat příbuzných v I. a II. generaci (matka se synem, otec s dcerou, bratr se sestrou). Blízká příbuzenská plemenitba je stupeň páření, kdy se připařují zvířata v příbuzenském vztahu II. – III., III. – II., III. – III., I. – III. a III. – I. generace. Mírná příbuzenská plemenitba, kdy se páří jedinci ve vztahu ve III. a IV. generaci. Vzdálená příbuzenská plemenitba představuje připařování zvířat v dalších generacích.

Křížení plemene Texel (v otcovské pozici) s jinými plemeny výrazně zlepšuje výkrmnost a jatečnou hodnotu hybridních jedinců povýšenou o heterózní efekt.

7.4. Výběr matek a otců pro produkci plemeníků

Výběr matek a otců pro produkci plemeníků je prováděn v chovech s čistokrevnou plemenitbou. Hlavními kritérii výběru budou především výsledky v oblasti reprodukce, vlastní masné užitkovosti, zevnějšku a na stupni zařazení v oddílu plemenné knihy. Za matky beranů budou vybírány pouze bahnice zdravé, s odpovídající plodností, dobrými mateřskými vlastnostmi a se známým původem. Pro výběr matek beranů je rozhodující CPH, která musí být nad průměrem celé populace. Zařazení bahnice do kategorie matek beranů není trvalého rázu a bude se upřesňovat podle výsledků zjištěných v rámci kontroly dědičnosti. Pro zařazení plemenného berana do kategorie otců beranů budou volena mnohem přísnější hlediska než pro berany určené pro užitkové křížení. Tito berani budou

používání především pro záměrné připarování v chovech v KU nebo na matky beranů, kde hlavním úkolem bude produkce mladých zvířat (beranů, jehnic) se špičkovými vlastnostmi v oblasti masné užitkovosti i zevnějšku. Jako otcové budou vybíráni pouze berani s nadprůměrnou CPH a nadprůměrným až vynikajícím zevnějškem (tř. ER, E). Minimální hranice CPH bude každoročně upřesňována chovatelským klubem na základě výsledků kontroly dědičnosti. Výběr beranů na nákupní trhy či svody se bude řídit pokyny vydané SCHOK v ČR. Při výběrech je nutné hodnotitelem zvlášť upřednostňovat berany s výborně osvalenou zádí, kýtou a nadprůměrnou délkou a hloubkou těla (jatečné ukazatele).

Individuální výsledná třída hodnoceného jedince má celoživotní platnost. Určuje se na základě CPH a zevnějšku (viz. tab. 32). Celková plemenná hodnota pro hodnocení zvířete se určuje výpočtem ze zjištěných údajů předem, naproti tomu zevnějšek se stanovuje v době před zařazením do plemenitby buďto v chovu, na svodech nebo nákupních trzích. Zevnějšek se hodnotí pětibodovou stupnicí s přihlédnutím k lineárnímu popisu (viz. tab. 33). Posuzuje se tělesný rámec, osvalení, plemenný typ, hrudník, hřbet, postoj končetin, charakter vlny a tělesné defekty.

Tab. 32. Hodnocení zevnějšku

Hodnocení	Počet bodů	Třída za zevnějšek
Vynikající	5	ER
Nadprůměrný	4	E
Průměrný	3	I
Podprůměrný	2	II
Nedostatečný	1	Vyřazen

Tab. 33. Lineární popis zevnějšku

Tělesný rámec	Malý	1	2	3	4	5	Velký
Osvalení	Slabé	1	2	3	4	5	Vynikající
Plemenný typ	Nevýrazný	1	2	3	4	5	Výrazný
Pohlavní výraz	Nevýrazný	1	2	3	4	5	Výrazný
Rohatost	Bezrohý	1	2	3	4	5	Rohatý *
Hrudník	Úzký	1	2	3	4	5	Široký
Zád'	Úzká	1	2	3	4	5	Široká
Sklon zádi	Sražená	1	2	3	4	5	Typická
Hřbet	Měkký	1	2	3	4	5	Kapří
Hrudní končetiny – postoj	Sbíhavý	1	2	3	4	5	Rozbíhavý
Hrudní končetiny – spěnky	Měkké	1	2	3	4	5	Strmé
Pánevní končetiny – postoj	Sbíhavý	1	2	3	4	5	Rozbíhavý
Pánevní končetiny – spěnky	Měkké	1	2	3	4	5	Strmé
Charakter vlny	Atypický	1	2	3	4	5	Typický

Rohatost: 1 – bezrohý, 2 – odrohovaný, 3 – rohové výrůstky, 4 – malé rohy, 5 – velké rohy

Při základním výběru, v době zařazení jedince do plemenitby, se přistoupí k určení výsledné užitkové třídy. Výsledná užitková třída se stanoví podle tab. 34. Bere se v úvahu třída za vlastní užitkovost (která je předem známá) a je odvozována každoročně z aktualizovaných hodnot uvedených modelově v tab. 30 a třídy za zevnějšek (tab. 32).

Tab. 34. Stanovení výsledné třídy

Třída za CPH	Třída za zevnějšek			
	ER	E	I	II
	Výsledná třída			
ER	ER	EA	EB	IA
E	EA	EB	IA	IB
I	EB	IA	IB	II
II	IA	IB	II	Bez třídy

7.5. Evidence, hodnocení reprodukčních ukazatelů, výkrmnosti, jatečné hodnoty a Plemenná kniha

Označování ovcí se řídí od 1. 4. 2004 novelou plemenářského zákona 154/2000 Sb. Jehňata se označují dle pohlaví dvěma plastovými ušními známkami do 7 dnů po narození. Ušní číslo zvířete se skládá z třímístného kodexu kraje, pětímístného identifikačního čísla zvířete, CZ a loga MZe. K hlášení o narození jehňat do ústřední evidence je určen kód pro beránka 21 a jehničku 22. Ušní známky pro označování zvířat včetně duplikátů si chovatel objednává u ČMSCH, a.s. v Hradištku pod Medníkem. Požadovanou objednávku na ušní známky po zaregistrování předá ČMSCH výrobci. Výrobce požadovaný počet známek na základě objednávky odešle přímo chovateli.

Výkrmnost jehňat vyjadřuje vývin a přírůstek živé hmotnosti v kg za časovou jednotku do 30, 70, 100, 120, 180 a více dnů. Výkrmnost ve 100 a více dnech je výrazem jak mateřských vlastností (mléčnosti), tak i růstových genetických schopností jehněte. Výkrmnost je tedy hlavním selekčním kritériem růstu. V době mládí převládá růst zvířat do výšky, v pozdějším období růst těla do délky a do hloubky u hrudníku. Beránci rostou rychleji než jehničky. Starší bahnice mají při narození těžší jehňata než bahnice mladší. Jedináčci bývají těžší než dvojčata a trojčata. Porážková hmotnost jehňat je určována ve většině případů tržními podmínkami. V období pohlavní dospělosti se růst podstatně zpomalí. U bahnice plemene Texel končí růst zhruba ve dvou letech, u beranů ještě o půl roku později.

Jatečná hodnota ovcí je soubor hmotnosti trupu, zmasilosti a ztučnění. Podíl libového masa v jatečném trupu představuje hlavní složku. Zpracovatelé masa dávají přednost jatečným trupům s vyšší výtěžností tržně upotřebitelného masa. Při šlechtění se v podstatě jedná o vazbu mezi růstovou masnou užitkovostí a celkovou charakteristikou jatečného trupu. Pod pojmem jatečná výtěžnost se rozumí podíl živé hmotnosti zvířete před porážkou a jatečně opracovaným trupem po porážce, bez hlavy, kůže, vnitřních orgánů (kromě ledvin) a distálních částí končetin. Jatečná výtěžnost se pohybuje na úrovni 45–52 %. Koeficient dědivosti je v rozpětí $h^2 = 0,10\text{--}0,30$. Zmasilost se vyjadřuje stupněm a tvarem

uložení svaloviny na určitých částech těla. Poměr maso/kosti není tak významný jako poměr maso/tuk. Primárním ukazatelem zmasilosti je uložení svaloviny na kýti. Druhým důležitým ukazatelem masné užitkovosti je hřbet, který by měl na příčném řezu vykazovat kotletu s odpovídající plochou MLD 14–15 cm² při porážkové hmotnosti kolem 35 kg. Koeficient dědivosti pro podíl masitých částí je $h^2 = 0,10–0,40$ a pro plochu zádového svalu $h^2 = 0,30–0,50$. Z těchto zjištění plyne závěr, že selekce na dobrou jatečnou hodnotu je současně selekcí proti ukládání tuku.

Kvalitu masa, tj. barvu, křehkost, šfavnatost, chuť a vůni ovlivňuje vývin a růst. Tělesný vývoj je charakterizován radiálním růstem pevných glykolytických a pevných oxidativních myofibrilů. Maso mladých zvířat je křehčí než maso starších jedinců. Je to způsobeno změnou obsahu kolagenu ve svalovině. Chuť a vůni ovlivňuje tukové složení a metabolismus. Mladá jehňata mají příznivější složení tuku. Selekcí příbuzných jedinců na nízký obsah tuku v jatečném těle je pomocí ultrazvuku možné provádět podle množství ledvinového tuku po porážce a výšky hřbetního tuku před porážkou. Podíl tučných částí má koeficient $h^2 = 0,10–0,30$. Koeficient dědivosti pro výšku hřbetního tuku je $h^2 = 0,10–0,50$. Množství tuku nezávisí pouze na genetických faktorech jedince, ale také na pohlaví, věku a složení krmných směsí v době odchovu.

Plemenná kniha (PK) je vedena Svazem chovatelů ovcí a koz v ČR (SCHOK) se sídlem v Brně formou počítačové databáze. Je členěna podle pohlaví na seznam beranů, bahnic a seznam chovatelů. Evidenčním dokladem PK zvířete je potvrzení o původu (POP). Zápis chovu ovcí do PK se provádí na žádost chovatele. Plemenná kniha je členěna na tzv. hlavní a přípravný oddíl. Kritéria pro oba oddíly určuje Rada plemenných knih ovcí. Do PK se zapisují ovce (berani, bahnice), které odpovídají plemennému standardu, chovnému cíli a zdravotním požadavkům. Potvrzení o původu vystavuje SCHOK (oddělení PK) na žádost chovatele.

Obecné základy šlechtění v chovu ovcí vychází ze stejných teoretických předpokladů jako u ostatních hospodářských zvířat. V chovu ovcí jsou respektovány specifické užitkové vlastnosti a chovný cíl jednotlivých plemen. To platí i o plemeni Texel. V tomto případě KU slouží za základ odhadu selekčního indexu – celkové plemenné hodnoty pomocí metody BLUP Animal Model.

V posledních dvou letech se přímá selekce beranů provádí důsledně na odolnost vůči klu-savce. Za tím účelem se využívají poznatky molekulární genetiky umožňující výskyt alely ARR, která tuto odolnost dokazuje. Výskyt uvedené alely v současném období již je v ČR na přijatelné úrovni.

Při bonitaci – individuálním výběru, se klade trvalý důraz na osvalení, harmoničnost tělesné stavby a konstituční ukazatele. Selekcce a výběr, především plemeníků, vychází z požadavků PK prostřednictvím chovatelů činných v Klubu chovatelů ovcí plemene Texel.

Klasifikace na výstavě ve Francii

8. POŽADAVKY OVCÍ PLEMENE TEXEL NA CHOVATELSKÉ PODMÍNKY A VETERINÁRNÍ PREVENCI

Při omezeném obsahu této příručky nelze popisovat všechny metody, postupy a zásady chovu ovcí plemene Texel. Mnohé jsou stejné i u jiných plemen. Rozdíly mezi chovem ovcí plemene Texel a chovem ostatních masných plemen ovcí jsou malé, přesto lze několik rozdílů najít. Zaměřujeme se jen na některé.

8.1. Zaměření chovu a stanovení dílčích konkrétních cílů

Při stanovení cíle chovu a požadavků na chovatelské podmínky u ovcí plemene Texel, je třeba vycházet, stejně jako u každého jiného plemene, z vlastností plemene a zaměření chovu. Na to navazuje i sestavení systému veterinární prevence. Něco lze stanovit obecně, něco musí být přizpůsobeno daným konkrétním podmínkám chovu a ekonomické možnosti chovatele.

V současné době podstatnou roli při stanovení cíle hraje hospodaření s využitím státních podpor, ať již je to hospodaření v užitkovém nebo šlechtitelském chovu. Získání dotací by ale nemělo být hlavním cílem. Tím by měla být např. ve šlechtitelském chovu produkce kvalitních chovných beranů na terminální otcovské pozici pro účely užitkového křížení, nebo v užitkovém chovu jatečná produkce F1 generace kříženců s využitím prvotřídních beranů Texel.

K naplnění stanoveného hlavního cíle lze dojít dosažením řady dílčích cílů, například mít stádo v dobrém zdravotním stavu, prosté skrytých i zjevných dědičných vad, přizpůsobené na dané chovatelské podmínky, ve výborném kondičním stavu, exteriérově vyrovnané a zdravé, s velmi dobrou plodností, se snadnými porody, velmi dobrými mateřskými vlastnostmi a mléčností bahnic, u jehňat v odchovu dosáhnout co nejrychleji jatečné hmotnosti a podobně. U jednotlivých zvířat by mohlo být cílem dosažení harmonické tělesné stavby, přiměřeně pevné kostry, pevná konstituce, tvrdých paznehtů a korektního pohybu.

Stanovení konkrétního cíle chovu je individuální záležitostí. Každý cíl by měl být co nejpřesněji definovaný a reálný. Je dobré určit i měřítko, podle kterého lze dosažení cíle snadno posoudit. Chovatelský cíl pro plemeno Texel (i pro ostatní masná plemena) je uveden v kapitole 2.2. Každý chovatel si však může tento chovatelský cíl podrobněji rozpracovat, případně si může stanovit v některých parametrech cíl odlišný.

Pro ovce plemene Texel by mohlo být například konkrétním cílem chovu obahnění stáda během šesti týdnů, dosažení 95% oplodnění bahnic, 90% oplodnění jehnic (pokud budou zapuštěny v roce jejich narození), dosažení 160% plodnosti u bahnic a 120% plodnosti u jehnic, minimálně u 80 % ovcí ve stádě dosáhnout bahnění bez asistence, odchov do 14 dnů 160 %, maximálně 5 % celkových ztrát bahnic, maximálně 10 % celkových ztrát jehňat do 100 dnů jejich věku, ve 100 dnech věku dosažení minimálně 25 kg ž. h. (v průměru pak 36 kg u jehniček a 40 kg u beránků), denní přírůstek do 100 dnů 300 g u jehniček a 350 g u beránků, produkce kvalitního jehněčího masa o hmotnosti JUT minimálně 25 kg a dle klasifikace systémem SEUROP ve třídách S nebo E, nejhůře však U, při protučnosti 2–3, živá hmotnost ve 12 měsících věku

u jehnic 50 kg (u beránek 60 kg), ž. h. při zařazení do plemenitby u jehnic 50 kg (u beranů 60 kg), ž. h. v dospělosti u bahnic 70 kg (u plemenných beranů 90 kg), brakace starších ovcí do 35 % ročně, výtěžnost vlny 55 %.

8.2. Obecné požadavky vycházející zejména z vlastností plemene

Plemeno Texel vzniklo v Holandsku, v oblasti na severu země se zvláštními půdními i klimatickými podmínkami. Domovinou plemene byla rovinatá krajina v blízkosti moře, s písčnými dunami a často se měnícím počasím. Chvilí silný nárazový, a často dost studený vítr, po kterém třeba následovalo delší období slunečného počasí – to dokázalo rychle vysušit krajinu. Jindy zase přišel příjemný, teplý déšť, po kterém tráva mohla rychle znovu růst. Aby se farmáři uživilí, bylo nutné na jedné straně dokázat udržet požadovaný stav pastevního porostu (který je minimálně nutný k obnově) po co nejdelší období, na straně druhé bujný porost rychle využít k co nejvyššímu užítku. Vybudovali náročný a důmyslný systém zavlažování polí a pastvin pomocí vodních příkopů, naučili se přebytkovou píci konzervovat a vyšlechtili **plemeno ovcí, které dokáže úžasným způsobem zužitkovat narostlou zelenou hmotu** a má takovou kvalitu vlny, která dokáže ovce ochránit před nepřízní počasí.

Po staletí se plemeno Texel chovalo v otevřené krajině pastevním způsobem **v oplůtkách**, ohraničených většinou jen zavlažovacími příkopy. Množství travního porostu, který byl vždy hlavním zdrojem obživy ovcí, záviselo na jejich počtu ve stádě a množství krmiva, které bylo v danou dobu k dispozici. Hospodář vždy dobře sledoval kolik krmiva na pastvině ještě zbývá a dokázal v pravou chvíli přemístit stádo na jinou plochu. Tím docílil toho, že „pažit“ **byl nízký a velmi vyrovnaný**. Dlouhodobým, promyšleným způsobem řízení pastvy pak nemusel tak často druhotně ošetřovat pastviny ve smyslu likvidace plevelů, a ve svém důsledku se tedy vyhnul zvyšování nákladů na produkci. Pokud to bylo nutné, měl hospodář vždy v zásobě seno i nějaké „šťavnaté“ krmivo (mrkev, jablka, siláž, senáž), které bylo možné zužitkovat i v jiném než zimním období. V zimním období, resp. v období porodů, byly ovce zavřeny pod přístřeškem s tím, že byl zajištěn dohled nad bahněním. Některé farmy jsou v tomto ohledu dnes zabezpečeny kamerovým systémem.

Plemeno Texel se tedy dlouhodobě utvářelo jedním směrem, s poměrně jasnými cíli. Pak ale přišlo období, kdy ve světě zjistili jak úžasné vlastnosti toto plemeno má a začalo se vyvážet téměř do všech zemí světa. Farmáři v různých zemích, někdy z pohledu půdních i klimatických podmínek zcela odlišných od původní domoviny tohoto plemene, si ho oblíbili nejen pro jeho vysokou adaptabilitu k různým klimatickým podmínkám, schopnosti spásat travu s velkou efektivností a šetrností k přírodním podmínkám, ale i **vysoké dědivosti utváření masných partií těla a kvality masa**, což bylo hojně využíváno ke šlechtění. Přilítím krve jiných plemen ovcí a chovem v různých, velmi odlišných podmínkách se stalo, že **Texel je plemenem snad s nejvyšším rozptylem standardu co do tělesných proporcí i vlastností**.

Právě s ohledem na velkou variabilitu v typu, je nutné vybírat zvířata podobného exteriéru a podobných vlastností. Výběr by se měl podřídit požadavkům plemene na množství a kvalitu krmiv, zejména pastevního porostu. Plemeno Texel, stejně jako

ostatní masná plemena ovcí, je nutné chovat oplůtkovým způsobem. Jen tak mohou být zajištěny jeho potřeby z hlediska životní pohody.

8.3. Obecné požadavky vycházející zejména ze zaměření chovu

Texel je plemenem ovcí, které se ve světě využívá především v otcovské pozici při heterózním křížení s jinými plemeny ovcí. Aby mohlo být toto využití vysoce účinné, nesmí se zapomínat na čistokrevné šlechtění. To je pak třeba zaměřit především na produkci vynikajících beranů – zlejšovatelů.

Ekonomika užitkových chovů je postavena na heterózním efektu a tedy prodeji všech jehňat F1 generace křížení k jatečným účelům. V tomto ohledu je výrazný anestrus plemene zároveň výhodou i nevýhodou. Jatečná jehňata lze produkovat jen v omezeném období roku, v našich podmínkách zhruba od ledna do května (tedy s tím, že období zapouštění připadá na srpen až prosinec). Mimo tuto dobu se může Texel beran pást společně se stádem s minimální šancí na to, že ovce neplánovaně zapuští.

Protože se jedná o užitkové křížení, kde z hlediska budoucího jatečného využití potomků bude velmi významně záležet na beranovi, mělo by být cílem každého rozumného hospodáře koupit vysoce výkonného, k ovcím ve stádě nepřibuzného, chovného berana. Raději dražšího, ale s předpokladem toho, že o trochu vyšší náklady na jeho pořízení svou výkonností a vlastnostmi bohatě vrátí. Pokud je to možné, měl by se kupovat beran nejen s vynikajícím původem, ale také beran prověřený, který již prokázal, že je schopen zapouštění a jeho potomci jsou životaschopní a výkonní. Významným prvkem v nynější době je, aby beran měl genotyp odolnosti ke klusavce ARR/ARR, v užitkovém chovu lze tolerovat i využití beranů s genotypem ve skupině R2. V užitkovém chovu záleží, kromě genetických předpokladů, na schopnosti tyto předpoklady naplnit. K tomu přispívá hlavně výživa. Kromě kvalitních pastevních porostů a kvalitního pastevního managementu se doporučuje využít i příkrm energetickými a minerálními doplňky.

Ekonomika šlechtitelských chovů je velmi významně závislá na kvalitě daného chovu, a to nejen na úrovni jeho šlechtitelského programu, ale i manažerských schopností plemenná zvířata dobře prodat. Nejde o to prodat je za nejvyšší cenu, ale tam, kde se efekt dlouhodobě projeví jako nejlepší. Tedy prodat je chovatelům, kteří dokáží kvalitu beranů zúročit a udělají původnímu chovateli dobré jméno do budoucna. Ze zkušeností víme, že to zdaleka není jednoduché. Ekonomika v daném roce chovatele tlačí snižovat náklady a zvyšovat momentální zisky s tím, že „co je doma, to se počítá“ a příliš se na „možný“ dlouhodobý efekt nehledí. Dobrý hospodář by měl být schopný rozlišit, zda relativně vyšší investice (například do oplocení nebo v tom, že slabší jehničky v daném roce nebude zapouštět, že „nehotové, neproověřené“ beránky v daném roce nebude prodávat, že beránky určené pro chov nebude příkrmovat) nepřinesou vyšší efekt do budoucna.

Ve světě převažují užitkové chovy s ovci všech možných typů, které jsou zapouštěny berany plemene Texel. Obecným požadavkem v užitkových chovech je mít vynikající berany plemene Texel a všechna jehňata F1 generace prodat k jatečným účelům.

Plemeno Texel se ale také chová na vybraných farmách čistokrevně, většinou s tím, že pro užitkové chovy produkují berany. Obecným požadavkem ve šlechtitelských chovech je vyprodukovat vynikající berany a do užitkových chovů je dobře prodat.

8.4. Požadavky ovcí plemene Texel na veterinární prevenci

Ekonomický význam zdraví a nemoci je určován jednak rozsahem přímých ztrát úhyнем nebo nutnou porážkou, jednak ztrát nepřímých, těžko vyčíslitelných (narušení zdravotního stavu, snížení užitkovosti, předčasnou brakací). Pokud nemoc vznikne, záleží jak na chovateli, tak na veterinárním lékaři jak se se vzniklou situací vyrovná, jaké léky a jaké metody použije. Léčení může být někdy i dost drahé. Většinou levnější je **prevence** vzniku chorob a nákaz. Tu můžeme rozdělit na termínovanou a obecnou, nebo jiným způsobem na prevenci proti bakteriálním infekcím (chlamydióza, nakažlivé kulhání, enterotoxémie), ochranu proti vnějším (zákožka svrabová, kloši) a vnitřním parazitům (tasemnice, plicnivky, gastrointestinální hlísti) a posílení organismu (vitaminy, minerálie).

Celý způsob chovu by měl vést k soustavnému posilování imunitního systému zvířat, které je nejlepším preventivním opatřením.

8.4.1. Prevence dle termínu jejího využití

A. Před porodem

Chlamydióza. U základního stáda bahnic v druhé polovině březosti se jako prevence chlamydiových infekcí aplikují antibiotika z řady tetracyklinu, např. přípravkem ALAMYCIN L.A., ENGENYCIN, TETRAVET. Jejich ochranná doba pro jatečné zpracování je převážně 21 dnů. Přípravky se injekčně aplikují i beranům.

Nakažlivé kulhání. Základní stádo, včetně beranů, se vaknuje proti nakažlivému kulhání. Používá se např. přípravek FOOTVAX v dávce 1 ml/kus (nemá ochrannou lhůtu). Termín této vakcinace je nutné přizpůsobit počasí (dle zkušeností dochází k nejvyšší frekvenci tohoto onemocnění ve stádě na podzim a na jaře, kdy je vlhké počasí a bláto).

Paraziti. Následně, asi za týden po vakcinaci přípravkem proti nakažlivému kulhání (ale ještě před porodem, nejlépe při střížích), je nutné základní stádo, včetně beranů, odčervit. Používá se např. přípravek DECTOMAC nebo IVOMEK injekčně. Jejich ochranná doba pro maso je 42 dnů. Jsou určeny na vnitřní i vnější parazity.

Enterotoxémie. Dva až čtyři týdny před porodem ovcí základního stáda, včetně beranů, se injekčně (2 ml/kus) aplikuje např. COVEXIN (dříve MILOXAN). Je to ochrana proti enterotoxémii. Hlavně je potřeba klást důraz na ošetření (vakcinace a revakcinace nově zařazených jehnic a beránků). Vakcinace slouží nejen k ochraně zvířat samotných, ale i jejich plodů. Vysoké hladiny protilátek v séru březích bahnic jsou předpokladem k zajištění požadované imunitní vybavenosti jehňat a tím i jejich ochrany. Enterotoxémie je bakteriální (vyvolává ho *Clostridium perfringens*) průjemové onemocnění jehňat, které se projevuje vysokou mortalitou (50–100 %) a nevratným oslabením jehňat, která případně přežijí, ale na základě dlouhé a drahé léčby. Nikdy se ovce proti enterotoxémii nevakcinují při současně probíhajících jiných infekčních nebo metabolických poruchách, nikdy se současně s vakcinací proti enterotoxémii neprovádí žádné další zákroky ve stádě (odčervení, úpravy paznehtů). Ovce musí být zdravé a nesmí zmoknout.

B. Po porodu do odstavu

Vitamíny jehňatům. Pro posílení životaschopnosti jehňat se jim zhruba do pěti dnů po narození aplikují injekčně vitamíny (např. MULTIVITAMIN, a to 2 ml/kus) a mikroprvky jako prevence nutriční svalové dystrofie (např. SELEVIT, v dávce 1–2 ml/ks dle stáří jehňat a jejich počtu ve vrhu).

Odběry krve. Stádo v KU je u producentů plemenných beránků nutné, v souladu s metodikou kontroly zdraví a nařízené vakcinace pro daný rok, vyšetřit. Krev se odebírá od všech ovcí základního stáda, včetně beranů. Testuje se Brucelóza mellitensis, Infekční epidimitis beranů a Maedi-visna. U beranů před klasifikací na trhu plemenných beranů je povinná genotypizace na TSE (resp. scrapie, neboli klusavku). Odběr krve a odeslání k rozborům (genotypizaci) zajišťuje privátní veterinární lékař (ne státní).

Jarní odčervení. Ovce s jehňaty se buď ponechají v ovčíně nebo v ovčíně s volným přístupem do výběhu, případně do oplůtku, ve kterém se následně nejméně 6 týdnů nebude pásť (tam se ponechají nejméně 2–3 týdny, za tu dobu se v oplůtku mohou nakazit prostřednictvím roztočů a tasemnice se mohou vyvinout). Pak se ovce s jehňaty zavřou do stáje, orálně se jim aplikuje např. ALDIFAL v dávce 1 ml/10 kg ž. h., jeho ochranná doba je 10 dnů. Účinkuje proti všem vnitřním parazitům, hlavně tasemnicím! Ve stáji se ovce s jehňaty po aplikaci přípravku ponechají 4–5 dnů a pak se vyženou na pastvinu, následně se vyveze podestýlka.

Profylaxe jehňat – enterotoxémie. V 8. až 10. týdnech věku (60–70 dnech po porodu) je nezbytně nutné očkovat ochranným přípravkem proti enterotoxémii. Používá se např. COVEXIN v dávce 5 ml/ks. Revakcinace (přeočkování) následuje za 4 týdny, a to nižší dávkou – 2 ml/kus. Ochranná doba není uváděna, jehňata lze krátce po vakcinaci využít k jatečným účelům.

C. Po odstavu jehňat, období regenerace u ovcí

Letní odčervení. Ovce i jehňata je většinou nutné odčervit i v červenci. Používá se např. ALDIFAL a ALBEX (účinná látka Albendazolum), ZEROFEN nebo FENBION (účinná látka Fenbendazolum), orálně, v dávce 1 ml/10 kg ž.hm., jeho ochranná doba je 10 dnů. Přestože jde o letní období, je třeba ovce zavřít na 4–5 dnů do ovčína a následně vyvézt podestýlku. To je ale problematické. Lze to řešit i tak, že se ovce nezavírají, ale na dané pastvině, kde zůstávají po aplikaci, se rok nepase. Pokud je předchozí koprologické vyšetření negativní, letní odčervení není nezbytně nutné.

Genotypizace plemenných zvířat. Plemenným beránkům zařazeným ke klasifikaci je nutné z důvodu genotypizace odebrat krev. Provádí se většinou v červenci. Na výsledky se čeká zhruba 2 týdny, v sezóně trhů i 2 měsíce.

8.4.2. Obecná prevence podle chovatelských zákroků

A. Preventivní kontrola stáda

Pravidelné denní kontroly ošetřovatelem (případně zootechnikem či majitelem stáda) by měly probíhat jednak **v klidu** (např. mimo dobu, kdy je zaváženo krmivo), jednak **současné s jinými běžnými činnostmi** (např. krmením, stláním, napájením, přeháněním).

Při pravidelném vykonávání takového zootechnického dohledu lze poměrně brzy získat potřebný cit pro zaznamenání změn, ale také schopnost rozhodnout o zásahu a odborné pomoci v relaci s hodnotou zvířete.

Prvním ukazatelem, kterého by si měl ošetřovatel všimnout, je **celkový vzhled stáda** (jestli se jeví zdravě, zda působí klidným bezstresovým dojmem, zda má kondici odpovídající výživě a reprodukčního období roku). Dále je třeba se **soustředit na jednotlivá zvířata** (která nějakým způsobem vybočují z celkového dojmu, ať už neadekvátním chováním, změnami v kondici, výrazu, vzhledu rouna a podobně). Zvláště důležité je všimnout si kašlání (při každé manipulaci s ovci), kulhání (při přesunu stáda), výtoku z nozder, konzistence trusu a výskytu parazitů (především tasemnice). V době sání u jehňat pak zejména projevům příměti pyskové a v přípouštěcím období u beranů stavu předkožky. Některé projevy zvířat mohou souviset, například kašlání, kulhání a průjem může vyvolat stejná bakterie (pasterella). Stejný projev ovšem mohou vyvolat také různé bakterie nebo více druhů bakterií najednou, například zánět plic může způsobit pasteurella i listerie, infekční průjem pak pasteurella nebo salmonella.

Nárazově (dle potřeby) či plánovaně se dělají **důkladné kontroly jak jednotlivých zvířat** (prohlídky, ke kterým je dobré přizvat i veterináře či jiného odborníka), **tak evidence**. Kontrolovat „v papírech“ by se měly i ukazatele užitkovosti, zejména reprodukce. Problémy s plodností, porody nebo odchovem jehňat mohou například souviset s vyšším výskytem listerií nebo klostridií v senážích nebo nevyvážené skladbě minerálních látek. Signálem problému k řešení může být horší výsledek některého ukazatele užitkovosti ve srovnání s předcházejícím srovnatelným obdobím.

Velmi důležitým preventivním opatřením proti všem nemocem a problémům je **omezování stresů** na minimum. Například stres na začátku březosti bahnic může být důvodem produkce jehňat s neúplně vyvinutými ledvinami. Stres zřejmě nutí buňky z nichž se vyvíjejí ledviny aby dozrávaly příliš rychle a tak má tento orgán málo času na růst. Snížená schopnost ledvin regulovat hladinu minerálních látek v krevní plazmě má pak za následek i dlouhodobé zvýšení krevního tlaku jehňat.

B. Prevence vzniku a komplikací v nemoci

Pro prevenci zhoršení stavu nemocných zvířat a nakažení ostatních (zdravých) zvířat jsou pravidelné kontroly zdravotního stavu stáda veterinářem (které jsou téměř nezbytné), jakož i včasné a dostatečné ošetřování nemocných a z nemoci podezřelých zvířat nejen veterinářem, ale kde je to povoleno i ošetřovatelem. Jde zejména o léčení zánětů, infekčních a traumatických lézí, výtoků, výhřezu konečníku nebo pochyv.

Prevencí vzniku a šíření nálezů jako jsou enterotoxémie, paratuberkulóza, Maedi-visna, příměť pysková, klusavka (scrapie), listerióza a další je, podle druhu nákazy, profylaktické očkování, znalost projevů nemocí, včasná diagnostika, genotypizace (podle které se může zjistit odolnost k dané nemoci, např. klusavce) a samozřejmě dodržení hygienických zásad chovu, zejména u cizích osob vstupujících do objektu používání ochranných prostředků (igelitových obleků a obuvi) a dezinfekčních rohoží a účinná deratizace v těchto objektech.

Prevenčí vzniku listeriózy, která je způsobena namnožením bakterie *Listeria monocytogenes* v nekvalitních bílkovinných senážích, je větší péče o jejich produkci a zkrmování. Do těla zvířat se bakterie většinou dostává poraněnou sliznicí oka, mulce nebo dutiny ústní. Omezit poranění sliznice oka lze například absencí tvrdých stébel plevelů nebo postavením balíku senáže na vyvýšené místo.

Nejlepší ochranou proti šíření nakažlivých nemocí je dostatečná izolace nemocných zvířat, nejlépe v jiné stáji, případně na jiné pastvině, a vlastně dobré zvládnutí celého managementu chovu včetně systému střídání a obhospodařování pastvin.

C. Prevence metabolických poruch

Prevenčí metabolických poruch (indigesci, acidózy, alkalózy, akutního nadmutí aj.) je plnohodnotná, vyvážená a dlouhodobě vyrovnaná krmná dávka. Není možné překrmovat např. dusíkatými látkami, resp. pást za rosy nebo po dešti na jeteli. Není možné zkrmovat krmiva nahnilá, plesnivá či kontaminovaná např. chemickými látkami. Není možné pást na porostech ošetřených hnojivem nebo prostředky na ochranu rostlin dříve než vyprší jejich ochranná lhůta.

Přídavek minerálních látek, nejlépe v podobě lizu, je nezbytným předpokladem dostatečného projevu sexuálního libida beranů, dobrého zdravotního stavu matek, omezení problémů při porodech a správného vývinu jehňat. Některé ovce plemene Texel mají sklony zejména k nedostatečnému hospodaření s jódem, který je těsně ovlivňován i karencí selenu. Proto je dobré ovcím i několik měsíců před porodem dávat minerální lizy s vyšším obsahem jódu a selenu. Toto plemeno si ze své původní domoviny (přímořské klima) pravděpodobně odvyklo dobře hospodařit s jódem, kterého je tam všude dostatek. Pokud se sejdou dva jedinci (beran a bahnice), kteří tuto negativní vlastnost mají geneticky zakódovanou, mohou se bahnice narodit jehňata s otokem krku (strumou), což je většinou doprovázeno zvýšenou obtížností porodu a velkou pravděpodobností úhynu jehňate již při porodu nebo do několika dnů.

Nedostatečný příjem hořčíku na začátku pastevního období při pastvě na porostu s vysokým obsahem dusíku a draslíku (který vstřebávání hořčíku blokuje) může způsobit pastevní tetanii. Prevencí je správná péče o pastevní porosty, dotace minerálních látek ve formě specializovaného lizu používaného na začátku pastevního období (obohaceného o hořčík) a postupný přechod stáda na pastvu v jarním období.

Nedostatek energie v krmné dávce může být příčinou ketózy, která se v důsledku hromadění ketolátek v krvi a některých orgánech (játra) projevuje zvýšenou únavou zvířat, sliněním, poruchami koordinace pohybu, končit může ulehnutím a ztrátou vědomí. Postihuje nejvíce starší bahnice s více plody. Prevencí je správně sestavená krmná dávka.

D. Prevence endoparazitóz (invaze vnitřních parazitů)

Mezi nejčastější endoparazitózy patří tasemničnatost, motoličnatost, slezová a střevní červivost a plicní červivost. Při prevenci endoparazitóz je nutné uplatňovat systémový přístup. Doba odčervení, jeho četnost a volba použitého preparátu je založena na znalostech místa invaze, průběhu počásí, druhu parazita a velikosti jeho invaze.

Po odčervení se doporučuje odebrat za 14 dnů vzorek (dílčí, reprezentativní) exkrementů na vyšetření na vnitřní parazity. Chovatel se tak přesvědčí, zda odčervení bylo účinné. Koprologické vyšetření je dobré udělat i při každém podezření na invazi vnitřních parazitů.

Doporučuje se preparáty střídat, zejména proto, že časem se mohou vyvinout rezistentní (odolné) kmeny parazitů. K tomu dochází nejčastěji tak, že dostatečná pozornost není věnována dávkování preparátu. Preparát se dávákuje na základě živé hmotnosti, která jednak není u všech zvířat stejná, jednak se obtížně přesně stanovuje. Nedostatečná dávka způsobí, že (malá nebo větší) část parazitů přežije a z ní se během nějaké doby vyvine odolná populace.

Účinnou prevencí je i péče o pastviny a systém využití pastvin. Velké nebezpečí číhá zejména na „mokřadech“, při kombinované pastvě s jinými přežvýkavci nebo tam, kde je možné zavlečení parazitů divokou zvěří, psy nebo hlodavci.

E. Prevence ektoparazitóz (invaze vnějších parazitů)

Ektoparazitózy nejčastěji vyvolávají kloše, vši, všenky, zákožky (způsobují svrab, prašivinu) a larvy hmyzu (především much – myiázy). Nebezpečné může být napadení infikovaným klíštětem. Ektoparazité způsobují hostiteli nepříjemné svědění, sáním krve ho mohou nakazit přenosnými nemocemi. Prevencí je ochrana proti zavlečení do chovu a vlastní způsob chovu, který nedovolí šíření parazitů uvnitř stáda.

Jakékoliv vnější zranění může způsobit problémy s myiázami (napadení ovcí larvami hmyzu). Larvy se množí v mokvajících kožních ranách. Prodělávají vývoj v rozkládajících se látkách živočišného nebo rostlinného původu. Proto samičky hmyzu kladou vajíčka do hnisavých ran nebo tkáně macerovaných močí, výkaly nebo sekrety. Srst na povrchu se slepí a vytváří krustu, kterou si zvíře nedokáže samo odstranit. Znečištěnou srst je nutné závčas ostříhat, larvy mechanicky odstranit, ránu dezinfikovat a udržovat v čistotě. Podávají se antibiotika. Mouchy či jiný hmyz může naklást larvy nejen do míst způsobených zraněním, ale i do otevřených ran po běžných zootechnických úkonech (aplikace ušních známek, kupírování ocásků, kastrace, stříž, úprava paznehtů). Infekci myiáz je nutné předcházet například načasováním „krvavých“ zákroků do období, kdy je výskyt much minimální.

F. Prevence kulhání

Prevencí proti nakažlivému kulhání je především pravidelné ošetřování paznehtů (odstranění přerostlé rohoviny), používání dezinfekčních brodidel, včasná izolace nakažených kusů a jejich léčba. Za velmi účinnou se v poslední době obecně považuje včasná vakcinace. K tomuto účelu je vhodné použít např. vakcínu Footvax, kterou ordinuje veterinární lékař.

Účinná jsou i technická opatření jako udržování suchého prostředí v místech, kde se ovce více zdržují. Například u ovčína nebo jiného přístřešku (kde vyhledávají stín) nebo na pastvině u napajedla (pokud by mělo být např. v blízkosti cisterny s vodou pro napájení bláto, je ji nutné přesunout na jiné místo). Ovce by se neměly pouštět na mokřinu. Z cesty, po které ovce často putují, by se měly odstranit ostré a vratké kameny.

G. Prevence nekrózy hrtanové chrupavky

Ovce plemene Texel, především v období podzimního sychravého počasí a v zimním období chované ve stáji, občas trpí nápadným kašláním. Jde o zánět hrtanu, který může přejít až v nekrózu (nekróza je místní odumření živé tkáně jako důsledek jejího rozsáhlejšího poškození). Zánět hrtanu (laryngitis) může být vyvolán infekcí (např. pasteurelóza, časné stádium chřipky, herpesviry aj.), může mít i jiné příčiny, například stres, nevhodná manipulace se stádem (například v horkém počasí), podráždění vdechnutými částicemi (prach, chemikálie, alergeny). Ovce kašlou i spontánně především při krmení, stlaní nebo při přechodu na studený vzduch. Doporučuje se v ovčíně nestlat slámou nebo nezakládat seno do jeslí za přítomnosti zvířat.

Při nekróze lze kašel snadno vyvolat tlakem na hrtan. Pokud je postižený hrtan výrazně oteklý, mohou mít ovce problémy s dýcháním. Nakažlivé onemocnění pasteurelóza postihuje hlavně jehňata. Diagnózu je nutné potvrdit bakteriologickým vyšetřením. Nemoc v počátečním stádiu lze léčit antibiotiky podanými všem jehňatům ve stádě. Prašné prostředí a stres mohou průběh nemoci podstatně zhoršit.

Prevenčí nakažlivého onemocnění je zabránit zavlečení původce do stáda, vakcinace (bohužel u nás není zatím žádná vakcína proti pasteurelóze registrována) a celkový management chovu zaměřený na zabránění podráždění hrtanu a omezení stresů.

H. Prevence ztrát při porodech, hlavně u jehniček!

Z praktického hlediska je významná včasná diagnostika gravidity, případně četnosti vrhu. K tomu účelu se v praxi využívá ultrazvuková diagnostika již zhruba od 30. (až 45.) dne po zapuštění.

Před porodem může dojít k výhřezu pochvy nebo děložního krčku. Vyhřezlou tkáň je nutné očistit, ošetřit antibiotiky a reponovat zpět do dutiny pánevní. Opakovanému vyhřeznutí zabrání spona aplikovaná veterinárním lékařem, kterou je však nutné před nástupem porodu odstranit. Prevencí je vyřazování postižených zvířat z dalšího chovu a celkový management chovu.

Vyskytnou-li se v chovu ve větší míře potraty, předčasné porody, velmi těžké porody nebo porody málo životaschopných jehňat, je třeba zbystřit pozornost. Mohou se na tom podílet následující patogeny: chlamydie, toxoplazma a kampylobakter. Prevencí výskytu patogenů může být včasná diagnostika nálezové situace, což je vyšetření asi 10 % bahnic a jehnic základního stáda.

U ovcí plemene Texel se osvědčilo aktivní vedení porodů, resp. asistence při nich a zaznamenávání obtížnosti porodů, z kterého se potom vychází při brakaci bahnic i jehňat. Osvědčila se také, v případě nepostupujícího porodu, aktivní pomoc ošetřovatele nebo provedení císařského řezu (zamezí se ztrátám jak bahnic, tak i jehňat).

Jehňatům musí být po narození dezinfikovány pupeční pahýly, pupeční pahýl je totiž ideální vstupní branou infekce do těla jehněte, zejména bakterií *Escherichia coli*. Příliš velká jehňata, obvykle jedináčci a většinou beránci, mohou během porodu utrpět zhmožděninou, které mohou být osudné nejen pro ně, ale negativně ovlivní i regeneraci porodních cest bahnic, zejména prvnicek. Oděrky porodních cest se při následné infekci mohou stát příčinou neplodnosti. Zajištění hygieny porodu a minimálního rušení matek by mělo být

samozřejmostí. Důsledně musí být likvidována všechna lůžka a plodové obaly (v souvislosti s platnými veterinárními předpisy asanačním ústavem). Po odvedení bahnice s jehňaty z choulou musí být z něho odstraněna veškerá podestýlka a provedena dezinfekce.

Prevenici ztrát při porodech u jehnic, zhoršení jejich celoživotní užitkovosti, zkrácení jejich životnosti, případně jejich eventuálního předčasného vyřazení z chovu, je v prvním roce jejich života nevyužívání jehniček k reprodukci, a to ani když v době pohlavní dospělosti dosáhnou požadované ž. h. 50 kg. Kritériem pro první použití jehnic k reprodukci je jejich tělesná a hlavně psychická dospělost.

I. Prevence ztrát při odchovu jehňat

Jehněti do dvou hodin po porodu, pokud není schopno samo sát, je třeba poskytnout pomoc a opakovat ji tak dlouho, pokud nezesílí a samo nesaje. Přitom je ale třeba dbát na vytvoření vztahu matka–jehně, jehňata je třeba kontrolovat, ale nenápadně. Prevencí dobrého odchovu je dobrá výživa bahnic před a po porodu, dostatečná průchodnost struků a utváření vemene, které umožní novorozěným jehňatům snadný přístup ke strukům. Bahnice s nevhodným utvářením vemene je nutné z chovu při brakaci vyřadit.

Velmi důležité je včasné rozpoznání a léčení mastitid, které mohou být výraznou příčinou ztrát u jehňat. Včasnou diagnostikou mastitid zamezíme ztrátě mléčnosti a narušení celkového zdravotního stavu jednotlivých matek. Pokud se mastitida u bahnice zjistí, je třeba aplikovat antibiotika celkově i do mléčné žlázy po dobu minimálně pěti dnů, osvědčuje se lokální ošetření mléčné žlázy absorpční masťou na základě mentolu a kafru a frekventní oddojování postižené poloviny mléčné žlázy, zvláště pokud došlo k otoku a zatvrdnutí.

V některých chovech je využíváno jarní bahnění na pastvině. Ovce se tak vůbec nechovají pod přístřeškem. Z důvodu prevence zbytečných ztrát je pak nutné stádo průběžně kontrolovat především v době špatného počasí (vlhko, silný mraz, vítr) a jehně po narození osušit. Osvědčilo se na pastvině používat kryté přenosné choulou. Matka s jehnětem (jehňaty) se do nich na první 3–4 dny po porodu zavře. Tam se také lépe vytváří vztah matka–jehně (jehňata) než na volné pastvině uprostřed stáda.

Prevencii ztrát do budoucna je brakace bahnic, které se nedokáží o svá jehňata postarat. Otázkou je, zda se vůbec vyplatí starat se o jehňata, která nechtějí sát, jsou slabá a trpí různými nemocemi. Dokrm mléčnými náhražkami (obsahujícími živočišnou bílkovinu) může být navíc nebezpečný (i když se výrobci zaručují, že dodržují veškeré předpisy) např. z pohledu šíření TSE (klusavky). Pokud se přesto podaří odchovat jehně, které bylo kojeno z lahve, nemělo by se zařazovat do dalšího chovu.

Při pastevním odchovu jehňat (zejména v systému s jarním bahněním) je třeba dát pozor na predátory (psy, lišky), kteří mohou způsobit velké ztráty.

J. Prevence ulehnutí dospělých ovcí na pastvině

Ovce plemene Texel mají jednu negativní vlastnost, která může způsobit nepříjemné ztráty jinak zdravých a vysoce užitkových bahnic, je to snadné překocení na záda, resp. neschopnost vrátit se do normální polohy, pokud se převálí na záda. Ovce, pokud jí někdo cizí nepomůže, pomalu hyne vyčerpáním. Prevencii je denní kontrola

ovcí na pastvině, zejména po deštivém počasí nebo při velké rose. Důležitější je však správné načasování stříže, bahnice v období uprostřed pastevního období nesmí být v „plné“ vlně.

K. Prevence ztrát způsobených úrazem nebo nevhodným ošetřením

O ztrátách způsobených hmyzem, který nakladl vajíčka do otevřených ran po úrazu nebo po nevhodném chovatelském ošetření (aplikace ušních známek, kupírování ocásků, kastrace, stříž, úprava paznehtů) jsme psali. Infekci myiáz je nutné předcházet například načasováním „krvavých“ zákroků do období, kdy je výskyt much minimální.

Každý „krvavý“ úraz může, pokud se do krve dostanou bakterie *Clostridium tetani* způsobit tetanus, což je smrtelné onemocnění. Prevencí je vakcinace bahnic a jehňat proti tetanu, dezinfekce všech zjištěných poranění a správné ošetření pupečního pahýlu jehňat ihned po narození.

Velmi často se v chovech stává, že stádo napadne pes nebo jiná šelma. Většinou způsobí nejen přímé ztráty pokousáním nebo stržením ovcí a zvláště bezbranných jehňat, ale také ztráty na užitkovosti způsobené stresem zvířat. Pokud chovatel zjistí, že se v okolí pastviny potulují psi nebo že nějaký predátor již ovce na pastvině napadl, měl by zapojit všechny síly, aby „pachatele“ vypátral a izoloval. V tomto případě je třeba být nekompromisní, je jasné, že pokud pes nebo jiný predátor stádo napadl, udělá to při nejbližší příležitosti znovu. Určitou ochranou proti predátorům může být pasení ovcí spolu s lamou nebo „zlým“ poníkem. Pokud by ovšem ovčák chtěl ovládat stádo pomocí ovčáckého psa (například při přehánění do jiného oplůtku), musel by lamu nejdříve zavíť nebo někde uvázat, protože by stádo před ním bránila.

L. Zamezení ztrát způsobených krádežemi zvířat

Ovce Texel má tak klidný až flegmatický temperament, že pokud leží a někdo se k ní pomalu přiblíží, může ji s pomocí ovčácké hole chytit, naložit do auta a odvézt. Ovce Texel mají tak přátelskou povahu, že se nechají od cizí osoby poměrně snadno nahnat do uličky vytvořené ze zábran u dopravního prostředku.

Proti krádežím zvířat není nikdy dost účinná ochrana. Zloději jsou často velmi vynalézaví (když se jim nepodaří ukrást ovce, odvezou alespoň lizy). Doporučuje se používat elektrické oplocení se signalizací přerušení proudu a občas stav na pastvině nebo v ovčíně zkontrolovat. Ovčácký pes stádo neuhlídá (ale může signalizovat, že se u stáda něco děje). Mít volně puštěného pasteveckého psa u stáda je velkým rizikem (když je pes uvázaný, může opět jen signalizovat přítomnost někoho cizího, aniž by ho ohrozil).

Účinnou prevencí všech nemocí je dostatečná a kvalitní výživa, vhodné ustájení a ošetřování zvířat, soustavné sledování zdravotního stavu zvířat ošetřovatelem a pravidelná kontrola zdravotního stavu zvířat veterinářem. Předpokladem šíření nakažlivých nemocí je styk nemocného zvířete se zdravými, ať již přímým kontaktem nebo zavlečením nákazy prostřednictvím pastvin nebo parazitů. Tomu by měla zabránit dostatečná izolace nemocného zvířete, promyšlený způsob chovu a dobrá péče o pastviny. Stádo však je nutné chránit nejen před nemocemi.

9. PRAKTICKÁ DOPORUČENÍ A ZÁSADY CHOVU

Ve většině pohledů jsou doporučení a zásady chovu ovcí plemene Texel stejné u všech masných plemen ovcí. Přesně definovaného cíle lze dosáhnout po uspořádání vstupů do hospodaření, výběru vhodných metod a postupů práce a stanovení limitů (resp. kritických mezí) pro jednotlivé okruhy činností.

9.1. Uspořádání vstupů do hospodaření

V chovu zvířat záleží nejen na samotných zvířatech (jejich genetické výbavě a vlastnostech získaných během života), ale i na dalších vstupech, jako jsou krmiva, voda, ustájení, zařízení nezbytné pro chov zvířat a v neposlední řadě i lidé, kteří se zvířaty pracují.

Zvířata. Není nutné zdůrazňovat, že budoucnost chovu z velké míry záleží na kvalitě beranů používaných k plemenitbě. Výběr jehnic a beránků k dalšímu chovu je třeba dělat zvláště pečlivě. Kromě klasických ukazatelů evidovaných v systému kontroly užitkovosti, kterou u nás provádí SCHOK v ČR, je dobré hledět např. i na snadnost porodů, která do budoucna zajistí minimum možných problémů při bahnění. Při zařazování jehnic do plemenitby by se mělo hledět na dlouhodobou, ne na krátkodobou ekonomiku a tedy zvážit, zda s prvním zapuštěním jehnice raději počkat, až dospějí i tělesně a duševně. Při brakaci dospělých jedinců je pak nezbytné ponechávat ve stádě jen ty nejlepší.

Krmiva a voda. Texel je specializované pastevní plemeno ovcí, proto je v chovu zásadní zajistit mu kvalitní pastvu. O pastevní porost je nutné velmi dobře pečovat. To znamená v pravý čas sklízet a v pravý čas pastviny ošetřovat. Hnojení pastvín (jednou za 3–5 let vápnění, každý rok ledek), smykování, mulčování a bodové odstraňování plevelů by mělo být samozřejmostí. V případě, že porost slábne, se vyplatí udělat přísav vhodných bylin. Nelze však zapomínat ani na ostatní krmiva a krmné doplňky. Texel je na výživu náročné plemeno. Je například třeba, aby ovce měly k dispozici vždy dostatek vhodného lizu, nejlépe obohaceného o jódu, kterého je v jejich původní domovině nadbytek a plemeno se s jeho nedostatkem těžko vyrovnává. V případě karence jódu se mohou u narozených jehňat objevit strumy, souběžně a v souvislosti s tím se zvyšuje i frekvence těžkých porodů. Jadrná krmiva se přidávají beránkům na dokrm, plemenným beranům před připouštěním a mají-li k zapouštění přiděleno více než 30 ovcí, tak i během zapouštění. Speciální granule dostávají bahnice po porodu až do odstavu jehňat a jehňata, a to v dávkách závislých na počtu jehňat ve vrhu a stáří jehňat. V některých chovech se ovcím v důležitých obdobích roku přidává speciální melasové krmivo s přísadkou minerálních látek (např. s obchodním názvem EXTRA ENERGY), případně sušené melasované cukrovarské řízky, které se těsně před použitím namáčejí.

Ustájení a zařízení pro chov. Nezbytným předpokladem úspěšného chovu je dobře odhadnout jeho intenzitu. Počet zvířat jak na pastvině, tak ve stáji by měl být v souladu s úživností pastvín a velikostí ustajovacího prostoru. Často se zapomíná na to, že ovce na pastvině také potřebují stín. Pokud není přírodní, pak je nutné vybudovat nějaký přístřešek. Ve stáji ovcím nejvíce vadí nadměrná stájová vlhkost. Ovce, speciálně ovce plemene Texel, je třeba chovat ve světlých, suchých a dobře větratelných ovčinech. Mohou být ustájeny

v kolnách i v jiných stavbách, ale je jim nutné zabezpečit vhodné podmínky. Na hluboké podestýlce je denní potřeba stelivové slámy na 1 ovci cca 1 kg.

Manipulační ohrady. Každá manipulace s ovci typu Texel jednak způsobuje ovčím stres, jednak vyžaduje mnoho úsilí a fortelu lidí, kteří s ovci manipulují. Proto je důležité používat v chovu manipulační ohrady. Ty mohou být jednak stabilní (bytelně), výhodnější však je, jsou-li sestavovány pomocí lehkých přenosných segmentů do požadovaného tvaru a rozlohy podle velikosti stáda. Manipulační ohrady tvoří dřevěné nebo trubkové hrazení, propojené třídicími brankami nebo „padacími“ stop-dvířky. Z velké (shromažďovací) ohrady přechází ovce do menší, natlačovací ohrady, která se nálevkovitě zužuje do pracovní uličky. Pracovní ulička má mít šířku maximálně 0,5 m (aby se v ní ovce nemohly otáčet) a délku dostatečnou pro 5–10 zvířat (aby bylo možné některé úkony vykonávat současně u více kusů). V odpovídajících vzdálenostech je možné zdvojit sloupky tak, aby zasunutím kolíku mezi ně bylo možné jednotlivé ovce zafixovat. Vhodná je instalace dvojdielného brodidla pro koupele paznehtů. V první části se paznehty očistí od bláta, ve druhé je léčebný roztok. Do uličky je také možné nainstalovat nášlapnou plošinu váhy nebo fixační otočnou klec.

Lidé. Pokud ošetřovatel ovcí porozumí přirozeným potřebám zvířat a zákonitostem ošetřování a spásání pastevních porostů, je-li dostatečně zkušený, umí-li pro ovce zajistit životní pohodu (samozřejmě s přihlédnutím k charakteristickým znakům plemene, použitímu chovatelskému systému a všem aspektům prostředí), je-li schopen rozlišit, zda jsou zvířata v dobrém či špatném zdravotním stavu, rozpoznat význam změn v chování a rozhodnout, zda celkové chovné prostředí je přiměřené jejich potřebám, pak může velmi dobře využít genetického potenciálu zvířat a dosáhnout vyššího ekonomického efektu z chovu ovcí. Vyžaduje to věnovat mnoho času jejich nerušenému pozorování a posuzovat jejich projevy v kontextu s existujícím stavem okolních podmínek.

9.2. Metody a postupy práce

Správný chov zvířat také potřebuje využití správných metod a postupů práce. Je třeba vědět, jak zajistit výživu a krmení zvířat, jak o zvířata pečovat, jak s nimi manipulovat a podobně. Předpokládá se, že ovce plemene Texel jsou v letním období chovány op-lůtkovým způsobem. Pracovní postupy a hlavně termíny prací ve stádě se zásadně liší podle zvoleného systému chovu z pohledu zapouštění a bahnění (jarní bahnění oproti zimnímu bahnění).

A. Pracovní postupy obecně

U ovcí probíhají činnosti opakující se pravidelně denně, dále činnosti sezónní a nárazové. Po celý rok je třeba kontrolovat zdravotní stav a chování zvířat, spotřebu a kvalitu krmiv, lizu a vody, konzistenci výkalů, apod., nejlépe jednou denně.

Průběžně se zabezpečuje, aby měly ovce co žrát, pít a bylo pod nimi sucho (nastýlá se sláma). Kontroluje se stav porostu, v případě potřeby se ovce přeženou na jinou pastvinu. Voda se jim na pastvinu vozí v cisterně zhruba jednou za týden až za dva. Záleží na počasí, je-li tepleji, voda se mění častěji. Průběžně je nutné čistit napáječky a vnitřek cisterny na napájecí vodu.

Zhruba jednou za měsíc a při každé manipulaci s ovцами je nutné zkontrolovat ušní známky, chybí-li, objednat je u příslušné organizace a ihned po obdržení je aplikovat.

Dle potřeby se opravují ohrady, sekají nedopasky, zejména v okolí ohrad, a provádějí další práce nezbytné k zabezpečení chovu zvířat, k nimž patří i veškeré veterinární úkony.

Úkolem všech ošetřovatelů je organizovat práci tak, aby se na minimum snížilo riziko poranění člověka nebo zvířete. Je třeba dávat pozor zejména na potrkání, povalení a pošlapání (zejména při splašení stáda) a při speciálních úkonech jako je například koupání ovcí, jejich stříhání nebo ošetřování paznehtů. Při práci s berany je třeba neustále hlídat, aby se nedostali za záda ošetřovatele (neměl by se k nim otáčet zády, zejména v době zapouštění). Je třeba dbát na to, aby vázání, přeprava, pohánění a zacházení se zvířaty bylo vykonáváno způsobem, který nevyvolává přílišný stres, nepřiměřenou bolest nebo vyčerpání. K tomu patří například i zasahování do průběhu porodu způsobem, který neodpovídá jeho obtížnosti. Vizitkou dobrého ošetřovatele je, když dokáže odhadnout, kdy a jak do porodu zasáhnout, zda to zvládne sám, nebo je nutné přivolat na pomoc veterináře.

Trvale je třeba vyhodnocovat a zlepšovat úroveň dodržování zoohygienických norem chovu, k nimž patří např. zabezpečení provozu izolační stáje a kafilerního boxu, zajištění včasného odstraňování hluboké podestýlky ze stáje, uplatňování zásad dezinfekce, dezinsekce a deratizace, udržování pořádku a čistoty provozu.

Samozřejmě nezbytnou pravidelnou činností jsou i zootechnické záznamy a hlášení příslušným oprávněným organizacím.

B. Metody krmení

I když užitkovost zvířat z velké části podmiňuje jejich genetické založení, **výživa je rozhodujícím činitelem**, prostřednictvím kterého může chovatel užitkovost ovlivňovat (uvádí se, že až ze 70 %). Správné krmení odpovídající potřebám daných kategorií zvířat by mělo sloužit nejen k produkci, ale i k zachování jejich zdraví a pocitu pohody (tedy něčeho navíc, nežli jen k absenci nemocí).

Ovce jsou pastevní zvířata, která přijímají potravu tak, že ji „ukousnou“ předními zuby (čtyřmi řezáky, mají je jen v dolní čelisti) stiskem na zrohovatělou skusnou destičku, kterou mají v horní čelisti. Ovce se při pasení zaměřuje na spodní část porostu. Masné (žírné) typy ovcí se vyznačují velmi dobrou schopností spásat porosty postupně (ne selektivním způsobem). Platí u nich, že čím lepší podmínky budou mít, tím vyšší užitkovosti budou dosahovat. Nejvíce to platí právě pro

Oplůtková pastva je nejpřirozenější a nejekonomičtější způsob chovu ovcí plemene Texel.

plemeno Texel. Masné (žírné) typy ovcí (speciálně Texel) se navíc vyznačují poměrně nízkou chodivostí.

Cílem v odchovu ovcí by neměl být co nejrychlejší růst, ale růst odpovídající jejich dané vývojové fázi. Krmiva v krmné dávce nemusí mít vysokou koncentraci živin, musí však mít především vysokou dietetickou kvalitu. Pastevní způsob odchovu nejlépe vyhovuje výživě i konstituci těla mladých zvířat. Proto by měla mít jehňata možnost pobývat na pastvině co nejdříve a dostatečně dlouho. Je třeba připomenout, že růst a vývin mladých zvířat není rovnoměrný. S přibývajícím věkem růstová intenzita klesá. Nerovnoměrný, podmíněný nestejnou rychlostí růstu jednotlivých orgánů a tkání v průběhu ontogeneze, je i růst jednotlivých částí těla. Jehňata se rodí již na počátku poklesu intenzity růstu těla do výšky a na počátku intenzivního růstu těla do délky. Teprve ve třetím měsíci věku nastupuje intenzivní růst do hloubky a šířky. Pokud bychom chtěli u mladých zvířat jejich růst a vývin ovlivňovat neuváženě vysokými přídávky jádra, mohli bychom je v růstu zastavit nebo jim způsobit problémy s kostrou. Nepřiměřený nárůst hmotnosti deformuje nevyvinuté kosti a celý opěrný systém, zejména končetin.

Pro dokrmování ovcí na pastvině v období před zapouštěním a během něho lze úspěšně použít melasu v malých plastových kádích.

Pro zabezpečení vysoké užitkovosti a zužitkování pastevního porostu s bohatým obsahem dusíkatých látek (a to i rozpustných, jako jsou dusičnany), se doporučuje zkrmovat melasa. Prodává se ve velkých džberech, mineralizovaná a zahuštěná. Vůbec nevádí když do džberu naprší, vrchní vrstva melasy se trochu rozpustí a ovce ji lépe slízají. Pokud nenaprší, ošetřovatel ovcím do džberu s melasou příležitostně dolévá pitnou vodu.

Minerální přídatky (kamenná sůl, specializované lizy) jsou nezbytnou součástí každodenní krmné dávky ovcí, zvířatům k dispozici by měla být nepřetržitě alespoň kamenná sůl. Vitaminy ovce dodávat téměř nepotřebují, protože jich zpravidla v pastevních systémech získávají dostatek ze zelené píce a navíc si některé z nich dokáží samy syntetizovat. Dospělým zvířatům se aplikují jen když jsou nemocná. Dávají se také pro posílení organismu jednorázově jehňatům zhruba 14 dnů po narození.

V zimním období pastvu nahrazuje seno. Doporučuje se krmit seno luční, méně již seno z monokultur jetele nebo vojtěšky. Sušením na slunci se obohacuje o vitamin D, ale ubývá z něj vitamin A a C. I proto je dobré k senu sušenému na slunci ještě zkrmovat mrkev (je to navíc šťavnaté krmivo podporující trávení), případně zkrmovat kromě sena i kvalitní polobílkovinné či bílkovinné senáže. Pokud to jde, doporučuje se do krmné dávky

přidávat cukrovarské řízky. Kupují se sušené a před zkrmováním se máčejí. Cukrovarské řízky obsahují mimo jiné i látky, které na sebe dokážou vázat některé toxiny.

Užitkovost, ale i zdraví zvířat ovlivňují toxiny. Například vstřebávání tuků (lipidů) je inhibováno aflatoxinem. Fenolové sloučeniny snižují stravitelnost bílkovin tvořením komplexů s bílkoviny a trávicími enzymy. Inhibováním mikrobiálních enzymů v bachoru snižují fenolové sloučeniny stravitelnost bílkovin a energie v bachoru. Mezi další nutriční vlivy rostlinných toxinů patří změny v minerálním a vitaminovém metabolismu. Například sodík je základní minerální živinou pro všechna zvířata, avšak jeho výskyt v rostlinách je všeobecně jen omezený. Geneticky fixovaný nízký obsah sodíku ve většině rostlin představujících výživu pro býložravce vytváří pro volně žijící zvířata problém, zvířatům chovaným pastevně je proto bezpodmínečně nutné dodávat sůl. Tento problém by mohl být ještě zdůrazněn spotřebou velkých množství sekundárních sloučenin, jakými jsou fenolové glykosidy (hydrolyzovatelné a kondenzované taniny), kterými se četné druhy rostlin proti býložravcům chrání.

Ovce jsou poměrně odolné vůči toxickým vlivům většiny alkaloidů a ochratoxinu (mykotoxinu, který se u nás často vyskytuje v zrně obilovin). Mírně citlivé jsou na aflatoxiny, zearalenon, deoxynivalenol a T-2 toxin. Fumonisy u ovcí způsobují plicní edém. V krmivech bohatých na celulózu (sláma, seno, plevy) se může vyskytovat, zejména ve vlhkém prostředí při teplotách těsně nad bodem mrazu, stachybotryotoxin produkovaný plísní *Stachybotrys atra*. Citlivé jsou na něj především mladé ovce. Kyselé krmiva (siláže) vstřebávání toxinů urychlují a prohlubují stupeň intoxikace. Významně negativní účinek mykotoxinů je v útlumu imunitního systému. Proto ovce živěné plesnivými krmivy mají vyšší sklony k nákazám než ovce dobře krmené. Při špatné výživě je i zhoršená kvalita vlnotuku (lanolínu). Na nemocných a špatně živěných ovčích roste vlna pomaleji, její průměr (síla) po celé délce je nerovnoměrný (vlna se označuje jako nevěrná) a je jemnější než vyžaduje jejich plemenný standard.

Malé zaplísnění balíku sena ještě neznamená, že jde o nebezpečnou plíseň produkující toxiny. To lze zjistit pomocí mikrobiálního testu (vzorek krmiva se může poslat např. do SVU Jihlava). Pokud ovšem balík sena napadne plíseň produkující nebezpečné toxiny, nestačí odebrat pouze viditelně napadená místa, podhoubí plísně může prorůst hluboko do středu balíku. Plíseň ke svému růstu potřebuje hlavně vlhko a kyslík.

I v zimním období, pokud není na pastvině vysoká vrstva sněhu, se zvířata pasou. V tu dobu

Při krmení a stlaní hlídá ovce pes, nedojde tak k jejich "zakrmení". Lepší je ale ovce vyhnat ven do výběhu, aby se přilíhly nenadýchaly prachu.

dokáží dokonale „vyčistit“ pastvinu od plevelů. Ideální je, mají-li ovce volný přístup jak na pastviny, tak do stáje. Cílem techniky zimního krmení je nejen ovce přiměřeně nakrmit, ale všechny potřebné úkony vykonat s co nejmenším vynaložením práce. Stádo je účelně před založením krmiva do jeslí a žlabů izolovat (natlačit pomocí psa do rohu ohrady nebo je zavřít do výběhu). Teprve po založení krmiva se stádo ke krmivu pustí. Tímto opatřením se zabrání tzv. „zakrmení vlny“ a může se předejít zbytečným úrazům. Důležitou podmínkou je, aby počet krmných míst odpovídal počtu krmených zvířat. Nejméně práce se spotřebuje při automatickém krmení (zvířatům se zakládá seno nebo siláž na delší dobu, ta si pak regulují jeho spotřebu sama podle svých potřeb).

Jehňata se ve stáji krmí třikrát nebo čtyřikrát denně, přičemž se jednotlivé dávky krmiv rovnoměrně rozdělí. Při tradičním odchovu (v době vegetace pastva, v zimě pobyt ve stáji) se jemné a dobře usušené luční seno („telecí“) jehňatům začíná přidávat v samostatných šolkách již od 2. až 3. týdne jejich věku. Od čtyř měsíců věku se seno do žlabu zakládá 2× denně a zkrmuje se způsobem *ad libitum*.

C. Metody a postupy při zapouštění

Zhruba 4–6 týdnů před zapouštěním je výhodné bahnicím kvalitu pastevní píce zvýšit, aplikovat tzv. flushing. Dotace energie se v době zapouštění může zvýšit až o 40 % nad záchovnou potřebu. „Náraz“ lepší a šťavnatější výživy vyprovokuje navození intenzivnějších reprodukčních funkcí (i vyšší počet ovulovaných vajíček, tedy i vyšší počet zárodků). Tak je možné docílit výrazně lepších výsledků březavání (podobně 3–4 týdny před bahněním lze zlepšením krmné dávky eliminovat vznik vážných poporodních metabolických komplikací).

Celkovou potřebu živin se doporučuje posuzovat a stanovovat podle aktuálních tělních rezerv zvířat. Ty lze u ovce zjistit měřením kondice zvířat, nejlépe systémem BCS (Body Condition Score). Asi měsíc před zapuštěním se doporučuje bahnicím BCS změřit (jsou-li ovce viditelně hubené, doporučuje se BCS zjišťovat o čtrnáct dní dříve). Ty ovce, které mají hodnoty BCS na úrovni nižší než 3, by se měly přehnát na lepší pastvinu (flushing). Dotace energie se může zvýšit až o 40 % nad záchovnou potřebu, a „náraz“ lepší výživy

Beran nového holandského typu (kombinace s francouzským) v postroji s barevnou křídou pro označení zapuštěné ovce.

Beran prubíř se zástěrkou zamezující zapuštění ovce.

vyprovokuje navození intenzivnějších reprodukčních funkcí, vyšší počet ovulovaných vajíček, tedy i vyšší počet zárodků. Je-li hodnota BCS měsíc před zapouštěním 3–3,5, flushing není nutné uplatňovat tak intenzivně. V období zapouštění má být BCS minimálně na hodnotě 3,5. Ovce se mají ponechat po zapuštění ještě zhruba 2–3 týdny na intenzivní krmné dávce, čímž se dosáhne lepší uchycení ovulovaných vajíček v děloze a sníží se embryonální úmrtnost.

Z hlediska reprodukce je důležité sledovat oplozovací schopnost berana, např. testací kvality semene.

Lze využít několik metod zapouštění ovcí. Většinou se jeden beran ponechává na období dvou až tří cyklů říje u stáda bahnic, může se k nim přidat i několik jehnic nebo roček. Pro zjištění jeho aktivity a identifikace zapuštěných ovcí se mu může nasadit značkovací postroj (popruh s křídou). Lze použít i několik metod přirozeného zapouštění a perspektivně i moderními biotechnologickými postupy (např. inseminací). Inseminaci však nelze aplikovat u jehniček.

D. Metody a postupy při bahnění

Bahnění u ovcí plemene Texel připadá na termín leden až duben. Jehňata se rodí většinou v choulech v přístřešku, většinou s porodní asistencí, nebo alespoň pod dohledem. Bahnit lze i venku v zimovišti, ale tato praxe se u chovatelů zatím uchytila jen ojediněle.

Během dne je nutné zkontrolovat stádo nejméně čtyřikrát, blížící se porod je pak třeba hlídat i v několikaminutových intervalech. Časté noční rušení není vhodné, protože by mohlo vyprovokovat k bahnění i ty ovce, které by se jinak bahnily až brzy ráno. Stačí, když se ovce zkontrolují zhruba v 19, ve 22 hodin a pak, pokud při této kontrole ovčák nezjistí blížící se porod, řekněme ve 4 hodiny ráno. Ve šlechtitelském chovu, protože je nutné zajistit přesnou evidenci (co kdyby se obahnily dvě ovce ve stejnou dobu), by měly být i noční kontroly častější. Ideální je využití kamerového systému, ale to je pro většinu českých chovatelů zatím příliš drahé (v zahraničí, např. v Holandsku, se s tím lze na farmách setkat).

Jehně by bahnice měla nakojit do dvou hodin po porodu a to i v případě císařského řezu

Jehňata s nízkou porodní hmotností mívají i slabý sací reflex, proto nejsou schopna přijmout dostatečné množství mleziva, tím je oslaben jejich imunitní systém. Energetický příjem je snížen, a pravděpodobnost úhynu následkem podchlazení narůstá. Především taková jehňata je třeba hlídat a v případě potřeby jim poskytnout pomoc při sání, případně jim přidat mlezivo z kojenecké lahve.

E. Metody a postupy při odchovu jehňat

Označování zvířat. Každé chovné zvíře by mělo být trvale označeno. K označování slouží jednotné předepsané typy ušních známek, každé další označování (tetováním, čipováním) slouží potřebám chovatele a může mít libovolnou podobu. Zákon stanoví dobu 7 dnů, do kdy je povinen chovatel zvíře označit. Povinná je registrace všech chovů a zvířat v ústřední evidenci ovcí, bez ohledu na počet zvířat v chovu (i jednu ovci je třeba podle nařízení registrovat).

Kupírování ocásků. Kupírování je možno provádět ihned po narození za použití emasulátoru. Většinou se však jehňatům kupírují ocásky ve věku 2–4 týdnů, a to nekrvavým způsobem s použitím kastrovací gumičky. Ta se mu s pomocí kleští navlékne na ocásek mezi 3.–4. obratlem. Pozor, dost často ošetřovatelé nasazují kroužek na ocásek příliš blízko konečnicku a v pozdějším věku pak konečník není pahýlem ocásku dostatečně chráněn. Odumření tkáně a odpadnutí ocásku nastane do 2 týdnů po nasazení kroužku. Jehňatům se ocásky kupírují především proto, aby si ocasem nezanášely nečistoty do vlny. Je to i ochrana před mouchami, ty je pak tolik neobtěžují. Skopcům a jehňatům určeným k jatečným účelům se většinou ocásky nekupírují.

Kastrace. Normálně se beránci, kteří nejsou určeni k rozmnožování, ale k jatečným účelům nekastrují (kastrace beránků měla dříve význam v případě chovu skopců na vlnu).

Odstav. Jehňata se běžně odstavují tradičním způsobem. Celá produkce mléka bahnic se využívá k odchovu. V podnicích s probíhající kontrolou užitkovosti (KU) se jehňata zhruba ve 100 dnech (v 56 a 135 dnech) váží, klasifikují a sonograficky se jim měří hloubka MLD (či kotlety za posledním hrudním obratlem) a tloušťka vrstvy podkožního tuku. Poté se jehňata oddělují podle pohlaví. Většinou to probíhá tak, že se beránci převedou do vlastního oplůtku a jehničky zůstanou s matkami. Jehňata je třeba odstavovat postupně, omezuje se počet sání, resp. prodlužuje se doba, po kterou jsou jehňata mimo matku, jehňatům se přidává seno a jádro v podobě granulované směsi. Při odstavu jehňat je účelné matky i jehňata odčervit. Ve věku jehňat 130–155 dnů se provádí předvýběr plemenných beránků a pozitivní selekce chovných jehniček. Prodej masných jehňat z pastviny nastává zhruba ve věku 150–175 dnů (při tradičním chovu koncem září).

F. Metody a postupy při manipulaci se zvířaty

Oplůtkový systém pasení je pro chov ovcí plemene Texel nezbytností. Jsou-li oplůtky oploceny uzlíkovým pletivem, ovce se o něj drbou (tím ho strhávají k zemi a lámou se kůly) a strkají do jeho ok hlavu (pak se jim vytrhávají ušní známky a ničí se uši). Z těchto důvodů je lépe u stávajícího oplocení před pletivo předsunout elektrický drát. Plemeno Texel je známé tím, že dobře respektuje elektrický ohradník. Vybudování stabilního elektrického ohrazení je poměrně nákladná záležitost, v některých oblastech ho příslušné orgány ochrany prostředí nepovolují. Pak je účelné využívat k pasení ohradníky z elektrických sítí, protože s jejich využitím je možné lépe zabezpečit kontinuální kvalitu pastevního porostu. Pokud je jich ovšem málo, je nutné je častěji přepichovat a tím se zvyšuje náročnost na práci ošetřovatele. Ovce s jehňaty by měly být na používání elektrických sítí naučené – to znamená, že se systémem by se měly seznámit nejprve v malé ohradě nebo v době deštivého počasí (to elektrický ohradník více „kope“).

Už na výstavě v Litomyšli v roce 1998 pomáhali s manipulací s ovci psi plemene border collie.

Pro manipulaci s větším počtem ovcí je výhodné využívat mobilní naháněcí uličky (použitelné i na pastvině) a vycvičené ovčácké psy. Zvířata trvale umístěná ve velkém oplůtku se velmi špatně na pastvině chytají. Pokud má ovčák **dobře vycvičeného psa**, který dokáže stádo přivést a udržet u ovčáka, případně oddělit jednu vybranou ovci nebo dokonce celou skupinu vybraných ovcí, je chytání zvířat na pastvině snadnější. Přiblíží-li se ovčák k ovci na vzdálenost délky „ovčácké“ hole („berličky“), nebývá pro něj problémem

koncem hole upravené pro chytání zvířete ovci zachytit za zadní nohu nebo za hlavu. Ovládání ovcí pomocí ovčáckých psů ovšem není jednoduché. Než se dostaví přijatelné výsledky, psa i stádo ovcí je nutné na sebe nejprve navyknout. Po určité době si pak ale nelze práci u ovcí bez psa téměř představit.

G. Metody a postupy při střížích ovcí

Pro stříž ovcí (a to nejen u plemene Texel) by měly platit následující hlavní zásady:

Dospělé ovce (bahnice) by se měly stříhat zhruba 6–8 týdnů před porodem, především z důvodu, že v tu dobu je vlna nejvyšší kvality. Plemenní berani by se měli ostříhat před zapouštěním ovcí. Jehničky a beránky je dobré stříhat ve věku půl roku po narození, další stříž jehňat pak připadá na období zhruba 2 měsíce před klasifikací.

Před stříž by se ovce neměly zhruba 24 hodin krmit, ponechávají se v malé ohradě, nejlépe pod přístřeškem (ovce se zapaří, uvolní se jim lanolin, tím jde stříhání snadněji). Ovce se nikdy nestříhají mokré (např. po dešti), a to z důvodu suchého rouna a bezpečnosti střihače i ovce.

Vlna se stříhá těsně při kůži plynulým pohybem, nepřestřihává se, na ostříhaná místa se už střihač nevrací, neměla by se narušit celistvost rouna, rouno by se mělo třdit (i když se v současné době podle toho vlna nezpeněžuje). Během roku je nutné dbát na to, aby se do rouna nedostaly nečistoty (v letním období plevele, v zimním seno při krmení).

Při stříhání by nemělo dojít k poranění ovcí, nesmí se používat zbytečné násilí, v době březosti se musí s ovci manipulovat velmi opatrně. Po ostříhání se sice běžně ošetřují také paznehty, ale tento úkon by měla plně zabezpečovat jiná osoba než střihač, ten by se neměl zabývat ani chytáním ovcí, měl by se soustředit jen na vlastní stříž.

H. Metody a postupy při úpravě paznehtů

Paznehty je dobré ošetřovat vždy před zapouštěním, při střížích před porodem, a před vyhnáním na pastvu a individuálně když ovce kulhá. Frekvence ošetřování paznehtů záleží na tom jak je obroušena ploténka (resp. rohová stěna) paznehtu. Rohovina na ploténce běžně přirůstá zhruba o 4 mm za měsíc. Hranici mezi dolním okrajem ploténky a chodidlovým segmentem spolu s patkou představuje tzv. bílá čára. Po tu by se měla přerostlá rohovina

odstranit. Používají se k tomu speciální nůžky a nože, mezi něž patří i nůž na horním konci zahnutý. Pomocí něj se pazneht čistí. Dobře je třeba očistit (ošetřit) mezipaznehtní segment a jeho okolí, právě tam se v počátcích onemocnění paznehtů objevují první příznaky chorobných procesů. Ošetřit by se měla i patka, jejíž rohovina při nedostatečném obrušování může přerůst až na celé chodidlo. Může tvořit dutiny, ve kterých je rozpadlá rohovina hnilobného zápachu.

9.3. Stanovení kritických mezí

Chov významně ovlivňuje, resp. omezuje celá řada faktorů. Je dobré se předem připravit na to, co se stane, když se některý znak (ať již se bude jednat o hmotný vstup do hospodaření nebo pracovní postup) dostane mimo kritické meze. Je třeba stanovit, co a jak často by se mělo sledovat, a hlavně jaká opatření udělat pro nápravu vzniklého stavu. Radikální změny z roku na rok většinou nejsou z ekonomického i jiného hlediska možné, a tak je třeba postup nápravy rozložit do více období. Limity pro chov ovcí plemene Texel jsou od chovatele k chovateli rozdílné. Limity mohou být obecné i konkrétní.

U zvířat je nutné si stanovit jaké znaky již nelze v chovu tolerovat, ať již jde o užitkovost, zdravotní stav nebo vzhled. Samozřejmě náročnost by se měla rok od roku zvyšovat. To znamená, že pro selekci si lze stanovit každoročně přísnější kritéria. Je třeba připravit se i na to, že může vzniknout nákazová situace, pak je nezbytné mít připravenou karanténní stáj, ochranné a dezinfekční prostředky. Nelze je shánět, až když taková situace nastane. To je pak nutné jednat rychle. Příkladem konkrétního stanovení limitu pro zvířata je: 100% zastoupení ovcí ve stádě s genotypem ARR/ARR, 100 % ovcí s více než 75% zastoupením krve Texel, nezapouštět jehnice dříve než v 9 měsících věku a 50 kg ž. h., nabízet beránky na trh až ve věku nad jeden rok při ž. h. minimálně 50 kg.

U krmiv jsou limity dány nároky zvířat na velikost a kvalitu krmné dávky. Je třeba stanovit, jaká krmiva již nelze zkrmovat, případně čím je nahradit. I u této kategorie lze stanovit konkrétní limity, např. pást na porostech s výškou maximálně 15 cm, krmit se-

nem a senází pouze kvality I. a II., důsledné uplatňování systému flushing už od poloviny srpna.

Pro ustájení a zařízení pro chov jsou limity často i součástí norem, například požadavek na ustajovací plochu na jedno zvíře, úživnost porostu (na tom je například postaveno přidělení či nepřidělení dotace z MZe), kvalitu stájového prostředí.

U lidí může kritická situace nastat například když některý ošetřovatel náhle onemocní. Dlouhodobě je nutné s ošetřovateli pracovat ve smyslu jejich vzdělávání, kritickým bodem je například úroveň jejich znalostí či zkušeností, zejména přijímá-li se nový pracovník. Konkrétním požadavkem může být například ukončené vzdělání na střední škole se zemědělským zaměřením, uživatelská znalost počítačových programů Word a Excel, řidičský průkaz na traktor a podobně.

10. VÝHODY A NEVÝHODY PLEMENE

O výhodách a nevýhodách plemene bylo psáno již v předchozích kapitolách. Zde je jakési jejich shrnutí. Některé výhody mohou být zároveň i nevýhodami, záleží na úhlu pohledu. Kladné stránky však převažují nad zápornými.

10.1. Výhody plemene

Předností plemene je zvláště vysoká kvalita masa, vysoká dědivost utváření těla a kvality masa, způsob spásání porostu a vysoké využití jeho živin (konverze krmiva) a přátelská povaha. Existuje i několik dalších výhod plemene, o kterých se málo ví nebo mluví, ale mají také velký význam, například vysoká mléčnost a dobré mateřské vlastnosti matek, obrůst vlnou, ranost a heterozygotnost.

A. Vysoká kvalita masa

Tato vlastnost byla v této publikaci několikrát zmíněna. Plemeno Texel vyniká především v kulinářské kvalitě masa, zastoupením vysoko oceňovaných partií jatečného trupu, nejnižším podílem vnitrosvalového tuku a schopností být prodáváno po delší dobu při konstantní kvalitě. Na jatka mohou být jehňata dodávána ve vyšší ž. h. než 45 kg bez obav ze zhoršení kvality masa. Za finální je jatečná kvalita považována ve věku 24 týdnů (168 dnů).

B. Vysoká dědivost utváření těla a kvality masa

I o této vlastnosti již bylo napsáno mnoho. Předurčuje být plemenem s nejvyšším využitím beranů v koncové otcovské pozici při křížení. Především dědivost utváření těla je vlastností, kterou velmi oceňují chovatelé. Je tak charakteristickou, že lze téměř nezaměnitelně poznat i křížence plemene Texel s jiným plemenem ovcí. Tato vlastnost je i ekonomicky přínosná (zejména v dobrém jatečném zpeněžování potomků).

C. Způsob spásání porostu a vysoké využití jeho živin

Plemeni Texel vyhovuje oplůtkový systém pastvy s nízkým, hustým pažitem. Dokáže plně využít porost, aniž by ho poškodil pro další obrůstání. Je to plemeno vysoce adaptabilní pro případ nedostatku krmiva, čehož lze využít při taktice zpeněžování na jatkách, Texel i jeho kříženci velmi dobře reagují na vývin intenzitou krmné dávky. Při nepříznivé ceně je tak možné jehňata nenechat přerůst a délku výkrmu prodloužit do období příznivější ceny. Dobrý hospodář ale raději využije toho, že na produkci 1 kg masa spotřebuje Texel nejméně živin ze všech plemen ovcí. Dosahuje tedy vysoké konverze živin a tím i nejnižších nákladů na krmiva, ovšem za předpokladu krmení krmivými kvalitními. Po špatném krmivu nelze přírůstky, ani kvalitu masa zabezpečit.

D. Temperament a charakter (povaha)

Významnou vlastností plemene je jeho klidný až flegmatický temperament. Je to zvíře přátelské, chytré, tvárné, učenlivé a poslušné. Aby byla povaha jako přednost zvyrazněna, předvádějí při aukcích v zahraničí plemenné berany malé děti (samozřej-

mě ne všechny berany, na toto předvádění je nutné berana nejprve naučit a s dítětem ho předem dobře seznámit). Poznámka: v praxi se nelze u beranů na tuto vlastnost plně spolehnout (občas nějaký trkne), požadavky na bezpečnost práce je třeba dodržovat. Významnou povahovou vlastností plemene Texel je i to, že dobře respektuje elektrický ohradník.

E. Vysoká mléčnost a dobré mateřské vlastnosti matek

Tyto vlastnosti jsou pro plemeno charakteristické. Pokud ovce není schopna postarat se o své potomstvo, neměla by se dále používat k chovu a její potomky, přežijí-li, se doporučuje využít pouze k jatečným účelům.

F. Charakter rouna

Ve srovnání s některými plemeny mají ovce plemene Texel výhodu jednak v tom, že se jim kolem očí nemusí během roku stříhat vlna, jednak že je vlna svou kvalitou i rozmístěním dostatečně chrání před nepřízní počasí (zvířata např. nemají úplně holá břicha a tak nejsou náchylná k nachlazení). Ovce plemene Texel se dobře stříhají (nemají kožní záhyby jako některá jiná plemena).

G. Ranost

Texel sice patří mezi raná plemena ovcí. Jehnice pohlavně dospívají již v šesti měsících věku. Pokud se ale takto mladé zapustí, jejich plodnost je zhruba o čtvrtinu nižší než u starších bahnic. Může to mít i negativní vliv na jejich vývoj a celoživotní užitkovost. Pak je ale nutné se rozhodnout (i když momentální ekonomická situace chovatele tíží), zda je i přesto zapustit v prvním roce nebo raději počkat na další chovné období. Také u beránků se s narůstajícím věkem jejich reprodukční i produkční schopnosti zlepšují. Sexuální aktivita beranů, která je vysoce sezónní a více závislá na dědičných vlastnostech plemene než na životním prostředí, se sice projeví velmi brzy, ale s nejvyšším efektem nejdříve až ve dvou až třech letech jejich věku. Tomu, že Texel patří mezi plemena s vysokou raností, by měla být přizpůsobena výživa. Mělo by se počítat s tím, že u jehnic (mezi 6. a 12. měsícem věku) je potřeba krmiv na záchovu vyšší než u dospělých bahnic, které mají ukončený růst a tukové rezervy (které se vyvíjejí v závislosti na délce světla).

H. Vysoká heterozygotnost

Pravděpodobně vzhledem k velkému rozšíření v celém světě a šlechtitelské práci založené na nepříbuzenské plemenitbě má plemeno Texel ve srovnání s ostatními plemeny ovcí snad nejvyšší heterozygotnost. Například na chromozomu 4 lze očekávat až 32× vyšší heterozygotnost u plemene Texel než u plemene Suffolk. Je to deviza pro budoucnost, může zajistit vysokou životaschopnost plemene.

I. Vysoká adaptabilita k různým klimatickým podmínkám

Díky této vlastnosti se toto plemeno stalo jedním z nejrozšířenějších na světě (s výjimkou skandinávských zemí s krátkou vegetační dobou). Ovšem za předpokladu vysoké kvality krmiv a systému pastvy, včetně velmi dobrých chovatelských podmínek.

10.2. Nevýhody plemene

Nevýhodami plemene jsou například obtížnější bahnění (zejména u prvniček), náchylnost k některým nemocem, obtížnější manipulace a kratší plodné období. Ovcím plemene Texel nevyhovují horské a podhorské oblasti s vysokou svažitostí terénu a prostředí s krátkou vegetační dobou.

A. Obtížnější bahnění, zejména u prvniček

V nutnosti asistence u porodu jsou velké rozdíly mezi typy i mezi staršími a mladými ovcemi. Zatímco u holandského typu ovcí, zavalitějšího, na nízkých nohách a s mohutnou trojúhelníkovitou hlavou, je bahnění obtížné a vyžaduje asistenci téměř u poloviny porodů, u německého typu na vyšších nohách a s užší, klínovitou hlavou je doporučena pouze kontrola porodů a nutná asistence se pohybuje kolem deseti procent. Rozdíly mezi staršími bahnicemi a prvničkami bývají také velké. Prvničky mají porody i osvojování jehňat mnohem obtížnější než starší bahnice.

B. Větší náchylnost k některým nemocem

Šlechtitelský pokrok dosažený u zmasilosti a kvality masa, snad největší ze všech ostatních plemen, nebyl vždy ku prospěchu věci. Šlechtění hlavně „na maso“ přineslo větší náchylnost k některým onemocněním infekčním (např. klusavka, příměť pysková) i neinfekčním (např. nedostatek jódu či selenu při krmení vysoce energetickými krmivky). Z praxe je známo, že se vyplatí izolace v karanténě stáji při nákupech, ale i např. při návratu z výstavy nebo trhu.

C. Kratší plodné období

Vzhledem k výraznému anestru během téměř dvou třetin roku lze ovce zapustit jen jednou do roka a v omezenou dobu (od srpna do prosince). Obdobně berani mají sexuální aktivitu jen v této době.

D. Prostedí s krátkou vegetační dobou

Na severu skandinávských zemí se ovcím plemene Texel příliš nedaří. Během dne mají k dispozici na pastvu jen krátkou dobu, doba vegetace, právě proto, že je to specializované pastevní plemeno, je pro něj příliš krátká.

E. Horské a podhorské oblasti s vysokou svažitostí terénu

Vzhledem k utváření těla nemají ovce plemene Texel rády svažité terény. Zvláště je třeba se v době zapouštění vyvarovat umístění berana k ovcím v oplůtku, kde musí během dne na svahu za ovcemi putovat nahoru a dolů. To se může beran i natolik unavit, že padne vyčerpáním. V některých částech světa se ale i ovce plemene Texel chovají na dost příkrých stráních s dobrými výsledky. Musí však v tomto prostředí vyrůstat a být na něj adaptované.

F. Obtížnější manipulace se zvířaty

Vzhledem k velikosti, síle zvířat a jejich pohyblivosti se s nimi obtížněji manipuluje. Chovatelé proto často pro manipulaci s nimi využívají ovčácké psy, speciálně psy plemene border collie.

Vše souvisí se vším. Je třeba zdůraznit, že potřebnou užitkovost plemeno Texel nezajistí samo o sobě. Záleží to na mnoha a mnoha okolnostech, ale zejména na lidech, které s ovci pracují. Texel patří mezi náročná plemena ovcí. Nesmí se u nich nic zanedbat, co lze prominout u jiných více „extenzivních“ plemen, nelze prominout u plemene Texel.

11. KLUBOVÁ ČINNOST

11.1. Stručná historie

Pro plemeno Texel byl založen na členské schůzi v Helvíkovicích dne 8. 5. 1998 Klub Texel. Jeho předsedou se stal Ing. Zdeněk Štěpánek. V roce 2002 převzal vedení klubu Milan Domáň.

Dne 25. 6. 1993 byl chov pana Štěpánka na Poplužním dvoře v Helvíkovicích (nyní chov FITMIN, DIBAQ a.s.) uznán jako šlechtitelský. V roce 28. 6. 1999 byl uznán jako šlechtitelský i chov Milana Dománě v Žernově. V roce 2001 vyšlo nařízení, podle kterého je nutné statut šlechtitelského chovu obnovit. Během roku 2005 proběhlo uznávací řízení dvou nových šlechtitelských chovů ovcí plemene Texel (chov pana Nováka z Těrlicka – Hradiště a chov pana Jaroslava Šrůtky z Nové Paky) a chystá se opětné uznání chovu FITMIN, DIBAQ a.s.

11.2. Jak pracuje klub chovatelů Texel?

Klub chovatelů Texel je organizační složkou Svazu chovatelů ovcí a koz v ČR, je dobrovolným sdružením chovatelů ovcí plemene Texel a působí na celém území ČR. Cílem činnosti klubu je zlepšování plemenné hodnoty, užitkových vlastností a efektivní produkce u populace ovcí plemene Texel. Předmětem činnosti klubu je zejména:

- propagace a popularizace chovu ovcí plemene Texel,
- navrhovat plemenný standard a chovný cíl plemene,
- koordinovat produkci a odchov plemenných beranů,
- podílet se na řízení a kontrole plemenné knihy plemene Texel.

Členové klubu volí výbor klubu, který organizuje činnost klubu a rozhoduje o podstatných záležitostech. Nejvyšším orgánem klubu je členská schůze, která se schází nejméně jedenkrát ročně.

Členové klubu se scházejí pravidelně jednou za rok na setkání chovatelů ovcí v Seči, kde jednají v samostatné sekci o tom jak dál v plemenitbě tohoto plemene i o otázkách, které je tíží ve vztahu ke Svazu chovatelů ovcí a koz, společnosti OVEKO a.s. i jiným subjektům majícím vztah k chovu ovcí.

Určitým mezníkem pro budoucnost chovu ovčí plemene Texel se stalo členské shromáždění chovatelů, které proběhlo 5. 2. 2005 na Poplužním dvoře v Helvíkovcích. V souvislosti se změnami v SCHOK a Oveku a.s. bylo nutné rozpracovat úkoly týkající se změn ve šlechtění:

1. Bylo ustanoveno, že do budoucna budou plemenní beránci produkovaní jen od matek beranů (dle metodiky SCHOK), kteří ale nemusí pocházet ze ŠCH (původní statut produkce plemenných beranů pouze ve šlechtitelských chovech byl nahrazen produkcí od vybraných matek beranů).
2. Byl změněn hlavní šlechtitel plemene, místo pana Bařiny Ing. Vít Mareš.
3. Byla zahájena příprava samostatných webových stránek přímo pod SCHOK s poddoménou www.texel.schok.cz (webové stránky www.ovce.fitmin.cz ale zůstanou v platnosti).
4. Byl změněn celý systém fungování SCHOK a OVEKO a.s., některé pravomoce a činnosti se přesunuly do krajů.
5. Byl vznesen požadavek, aby bylo povinností šlechtitele provádějícího KU poskytnout chovateli předběžná data o celkové plemenné hodnotě zvířat na základě 100 denního vážení do 10-dnů po předání podkladů o vážení.
6. Byl vznesen požadavek, aby výsledky KU za plemeno Texel byly uváděny pouze od bahnic s minimálním podílem krve 75 % Texel, bahnice s menším podílem krve uvádět jako kříženky ostatní (při sumarizaci bahnic plemene Texel bylo zjištěno, že v těchto výsledcích je zařazeno velké množství kříženek s menším podílem krve TEXEL, což zkresluje výsledky za plemeno).
7. Byly projednány a schváleny podmínky pro produkci plemenných beranů plemene Texel od roku 2006:
 - i. Za matky beranů se vybírají pouze ovce v elitních třídách a s minimálním podílem 93,75 % krve Texel.
 - ii. Produkovat plemenné berany počínaje rokem 2006 mohou chovy s počtem nad 10 kusů bahnic s podílem krve TEXEL nad 93,75 %.
 - iii. Chovatel musí mít stádo zapojeno v KU nejméně 3 roky.
 - iv. Produkci musí doporučit příslušný šlechtitel provádějící KU.
 - v. Beránci předvádění ke klasifikaci musí být v 2–3 měsíční vlně a s minimální ž. h. 45 kg.

Na jednání Klubu chovatelů Texel v Seči dne 11. 11. 2005 byl schválen Plemenný standard plemene Texel a bylo potvrzeno, že nadále platí chovný cíl uvedený v Pokynech rady PKO platný od 1. 1. 2003.

Bylo ustanoveno, že v chovech v KU produkujících plemenné berany (resp. matky plemenných beranů) musí být od roku 2006 jen plemeníci (plemeníř) s genotypem skupiny R1 (ARR/ARR).

Na jednání byly navrženy podmínky pro genotypizace bahnice hrazenou státem:

- vi. Chov v kontrole užítkovosti.
- vii. Podíl krve Texel u bahnice 93,75 % a výše.
- viii. Hodnocení bahnice za CPH minimálně u tříd E a ER.

11.3. Některé doplňující statistické údaje

Podle stavu beranů v přirozené plemenitbě (podle podaných žádosti o dotaci) k 30. 9. 2004 a podle analýzy chovu ovčí plemene Texel, kterou provedl klub chovatelů ovčí plemene Texel byla sestavena následující statistika:

- K výše uvedenému datu bylo v ČR chováno 188 plemenných beranů u 144 chovatelů, celkem 30 linií.
- Největším chovatelem plemenných beranů je Ing. Vávra Pavel ze středočeského kraje, který chová celkem 21 plemenných beranů (v KU i v užítkovém chovu) – 6 linií.
- Nejvíce beranů je chováno:
 1. v oblasti okolo Ústí nad Orlicí 76 chovatelů s 83 berany
 2. ve zbytku Čech je 21 chovatelů se 44 berany
 3. na Moravě je 47 chovatelů s 61 berany.
- Chovy s největším počtem beranů z dovozu:
 1. Ing. Vávra Pavel
 2. VChC FITMIN, DIBAQ a.s.
- Linie s největším zastoupením beranů:

1. Toxin	38 beranů	7. Tefran	10 beranů
2. Tatar	27 beranů	8. Tefax	8 beranů
3. Teofil	19 beranů	9. Tmel	7 beranů
4. Turek	15 beranů	10. Tunel	6 beranů
5. Turf	12 beranů	11. Tek	6 beranů
6. Tonak	10 beranů	12. Temark	4 berani.
- Linie s pouze 1 až 3 berany: Topol, Thor, Tony, Tefal, Tamer, Toman, Teflon, Tereda, Turban, Tristan, Titan, Tupolef, Wholystone, Tulipan, Tygr, Tobíáš, Tirol, Tristan, Tuan, Tadeáš.
- Jediný chov v ČR, který je plně genotypován, kde se chovají zvířata pouze s genotypem R1, kde v KU jsou jen ovce se 100 % podílem krve Texel je chov a.s. Dibaq v Helvíkovicích u Žamberka.
- Podle statistiky je nyní v chovech s kontrolou užítkovosti asi 868 bahnice (k 1.1.2005), z tohoto počtu je jen 181 bahnice, které splnily podmínky pro zařazení do seznamu matek plemenných beranů.
- V kontrole užítkovosti bylo 38 chovů, z nichž asi polovina produkuje plemenné berany, každoročně se tento počet mění.
- Na podzim roku 2004 bylo zařazeno do chovu v KU cca 200 ks jehnic – prvníček o podílu 93,75 a 100 % krve plemene Texel.

- V roce 2004 bylo na 37 místech v ČR klasifikováno celkem 846 plemenných beranů, z tohoto množství bylo 549 ks beranů masných plemen, z tohoto počtu bylo vyprodukováno 58 beranů Texel, což je 11 % z beranů masných plemen.

12. ODKAZY NA POTŘEBNÉ A ZAJÍMAVÉ INTERNETOVÉ STRÁNKY

Svaz chovatelů ovcí a koz v ČR:

www.schok.cz

Chovatelské kluby a chovatelé ovcí v ČR:

www.texel.schok.cz

www.ovce.fitmin.cz

www.suffolk.cz

www.ovce.net

www.merinolandschaf.schok.cz

www.sumavka.schok.cz

Servis pro chovatele:

www.oveko.schok.cz

www.ketris.cz

www.agrotrans.cz

www.ksk.cz

www.driml-napajecky.cz

www.osevauni.cz

www.wiremetal.cz

www.dops.cz

www.kamir.cz

agroservice.wz.cz

www.ekolab.zamberk.cz

www.agrokonzulta.cz

www.agroprogres-servis.cz

www.jamenska.cz

www.mikrop.cz

www.biofactory.cz

www.solnemlyny.cz

Ministerstvo zemědělství ČR:

www.mze.cz

Státní zemědělský intervenční fond:

www.szif.cz

Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond:

www.pgrlf.cz

Ministerstvo pôľnohospodárstva SR:

www.mpsr.sk

Zväz chovateľov oviec a kôz (ZCHOK)

www.zchok.sk

Státní veterinární správa ČR:

www.svscr.cz

Státní veterinární ústav Jihlava

www.svujihlava.cz

ČMSCH – ústřední evidence hospodářských zvířat:

www.cmsch.cz

Genoservis Olomouc:

www.genoservis.cz

Dotace:

www.edotace.cz

Aktuality a inzerce:

www.ifauna.cz

www.agroweb.cz

www.pet-net.cz

www.annonce.cz

www.avizo.cz

www.agronavigator.cz

www.agroporadenstvi.cz

www.agris.cz

www.agroportal.sk

Zahraniční chovatelské stránky Texel:

www.texels-schaap.nl

www.texelse-schapen.nl

www.texelsheep.nl

www.texelaarfokkers.nl

www.blauwetexelaar.nl

www.texel.co.uk

www.beltex.co.uk

www.scottishtexels.co.uk

www.wiston-texels.co.uk

www.acmc.co.uk/texel-sheep.asp

www.dansk-texel.dk

www.texelforeningen.dk

www.selmor.org

www.tiho-hannover.de/einricht/zucht/eaap/descript/650.htm

www.texel.org.au

www.premiertexel.co.nz

www.nzsheep.co.nz/texel

www.usatexels.org

www.canadiantexelassociation.org

www.tasc.ie/html/texel.htm

www.rala.is/beta/15%20Texel%20sheep.htm

www.texel.com.uy

homepages.ihug.co.nz/%7ESfindlay/yrds/stud.html

www.tumpline.com/stackyard/pedigree/html/texel.html

www.ansi.okstate.edu/breeds/sheep/texel

www.suomentexelyhdistys.fi/texel.htm

www.mondray.com

www.texelaarfokkers.nl/vanaken-poelen.htm

jas.fass.org/cgi/content/abstract/71/4/859

13. REJSTŘÍK

A

alely genu PrP	58
Animal Model – BLUP	36, 55

B

bedra a zád'	8
--------------	---

C

celkový vzhled	8
CPH – celková plem. hodnota	55, 57, 59

D

defekty anatomické	9
– fyziognomické (vzhledové)	9
dědivost užitkových znaků	54
dovoz plemenných ovcí	17
dvojbedří („super osvalení“)	19

E

efekt heterózní	59, 65
– maternální	55, 56
– přímý	55, 56
– stáda a roku	56
efekty systematických vlivů	56
ekonomika chovů	65
enterotoxemie	66, 67, 68
evidence	61, 68

F

flushing („krmný šok“)	79
------------------------	----

G

genetická korelace	37
genetický pokrok	53
– zisk	54
genotypizace	18, 67
genotypy	18

H

heterózní efekt	59, 65
hlava	8
hmotnost jehňat ve 100 dnech	56
hodnocení reprodukčních ukazatelů	61
– výkrmnosti a jatečné hodnoty	61
– zevnějšku	60
hrud'	8
hřbet	8

CH

charakteristika plemene	8
– užitkových vlastností	10
chlamydióza	66
chovatelské svazy, kluby	20, 87
chovný (chovatelský) cíl	10, 63
chovy šlechtitelské (ŠCH)	18
užitkové	65

I

inseminace	16, 41
inseminační stanice	16

J

jatečná hodnota	33, 52, 61
– jatečná klasifikace (SEUROP)	34
jatečné rozborů	50
– trupy	33, 34
– ukazatele	60
jatečně upravené tělo (JUT)	34

K

klabonos	9
klusavka (scrapie)	58, 68
koeficient dědivosti	54
koeficienty váhové	57
kohoutek	8
končetiny	9
konstituce	8, 9, 63
kontrola užitkovosti (KU)	17, 19, 39, 53
konverze (využití krmiva)	33
korelace užitkových vlastností	54
krk	8
krmiva a voda	74
křížení	5, 59
kvalita masa	35
kýta	8

L

lineární popis zevnějšku	60
listeriíza	68

M

maedi-visna	42
manipulační ohrady	75
masná užitkovost	10

metoda BLUP	55	– Německá dlouhovlnná	19
metody a postupy práce obecně	75	– Oxford Down	18, 19
– při bahnění	80	– Polská dlouhovlnná	7
– při krmení	76	– Pomořanská	7
– při odchovu jehňat	81	– Rouge de l'Ouest	33
– při zapouštění	79	– Shropshire	20
N		– Schetland	14
nakažlivé kulhání	66	– Suffolk	7, 14, 15, 18, 19, 20, 33, 51
O		– South Down	5
ocas	9	– Šumavka (Šumavská)	7, 51
odběry krve	67	– Texel	5, 6, 9, 15, 18, 19, 53
odčervení	67	– Valaška	7
odhad CPH (celk. plem. hodnoty)	55	– Vendéen	33
oplodnění	11, 31, 32, 33	– Vřesová	42
oplůtkový způsob chovu	64	– Východofříská	14
ovčácký pes	73	– Wensleydale	5
označování	61	– Zušlechtěná valaška	51
P		– Zwartbles	14
paraziti	66	– Žírné merino	19
pastruky	8	plemenitba (čistokrevná, příbuzenská)	59
plastové ušní známky	61	plemenná kniha (PK)	14, 39, 61, 62
plemeno ovcí Black Face	14	plodnost	31
– Berrichon du Cher	33	pohlavní dospělost	31
– Bleu du Maine	14, 18	– orgány	8
– Clun Forest	14, 42	porod	31
– Cotswold	5	požadavky ovcí na chov. podmínky	63
– Černohlavá masná	20	– veterinární prevenci	63, 66
– Gotland	14	pracovní postupy – obecně	75
– Hampshire	5, 14, 18, 42	praktická doporučení a zásady chovu	74
– Charmoise	34	prevence obecná	17
– Charollais	14, 19, 33, 51	– dle termínu využití	66
– Ile de France	18, 33, 34	– ektoparazitóz	70
– Jacob	14, 42	– endoparazitóz	69
– Jurská	42	– kulhání	70
– Kamerunská	42	– metabolických poruch	69
– Kamienická	7	– nekrózy hrtanové chrupavky	70
– Leicester	5, 42	– ulehnutí dospělých ovcí na pastvině	72
– Leine	7, 42	– ztrát při odchovu	72
– Lincoln	5	– ztrát při porodu (zvláště u roček)	71
– Litevská černohlavá	34	– ztrát způsobených úrazem	73
– Lublinská	7	preventivní kontrola stáda	67
– Merinolandschaf	19	produkční výkonnost	47
– Německá černohlavá	19, 33	prubíř	79

průměrné denní přírůstky	33	Texel – typy, subtypy, rázy:	
příměť pysková	68	– anglický	6
R		– barevný (Blauwetexelaar)	7
Rada plemenných knih	62	– Beltex	6, 19
referenční kniha spermatu beranů	37	– Culard („Hyper Muscle-Culard“)	37
regenerace	7	– dánský	20
reprodukce	11, 59	– francouzský	6, 19, 25
reprodukční ukazatele	11, 32	– holandský	6, 25
rozšíření plemene:	12, 13	– německý	6
– Belgie	18	– Texelaar	5
– Česká republika	15	tělesná stavba	63
– Dánsko	19	tělesné defekty	60
– Finsko	19	– indexy	28
– Francie	19	– rozměry	25
– Holandsko	12	tělesný rámec	60
– Maďarsko	19	– vývoj	25
– Německo	19	TOP chovy	47
– Polsko	20	U	
– Rakousko	20	ukazatele plodnosti	32
– Španělsko	20	– reprodukce	11, 32
– Švédsko	20	ultrazvuková diagnóza	38, 56, 57
– Velká Británie	20	ustájení a chovná zařízení	74
rozšíření plemene ojediněle	21	užitkovost plemene	43
růst a vývin	11, 22	užitkové vlastnosti	22
S		V	
scrapie (klusavka)	67	vady vylučující z chovu	9
selekční indexy	55, 57, 58	váhové koeficienty	58
spolehlivost odhadu	55	varlata	8
standard plemene Texel	8, 9	vemeno	8
stanice výkrmnost a jat. hodnoty	40, 48	vlna	9, 11
stanovení výsledné třídy	61	výběr matek a otců pro produkci	59
stupně příbuznosti	59	výkrmnost a j. hodnota	33, 34, 40, 48, 51
Svazy chovatelů ovcí Texel	37	výkrmnost jehňat	61
systém BCS (body, Condition, Score)	79	výsledky jatečných rozborů	50
syntetická populace:	7, 36	– KU a dědičnosti	39, 43, 44, 45
Š		– KU podle stád	45
šlechtění	7, 53	– výkrmnosti	51
šlechtitelská práce s plemenem Texel	51	– šlechtění	55
šlechtitelské postupy v zahraničí	36, 37	výživa	76
šlechtitelský pokrok	53	Z	
šourek	8	zaměření chovu	63
T		zevnějšek (exteriér)	60
testace kříženců	50	zmasilost	5

14. LITERATURA

- BIANCHI G. et al (2001): Lamb survival, growth characteristics, carcass weight and GR values in pure Corriedale and Texel, Hampshire Down, Southdown and Suffolk sired heavy lambs. *Archiv. de Med. Vet.*, 33, 2: 261–268.
- BUCEK P. et al (2005): Ročenka chovu ovcí a koz v České republice za rok 2004. ČMSCH, a.s., SCHOK–Praha, 113 s.
- CARSON A. F. at al (2004): The effect of management system at lambing and flock genetics on lamb output and labour requirements on lowland sheep farms. *Animal Science*, 78, 3: 439–450
- DAWSON at al (1998): Estimation of maintenance energy requirements of beef cattle and sheep. *J. Aric. Sci*, 131, 4: 477–485
- DROGEMÜLLER C. et al (2001): PrP genotype frequencies in German breeding sheep and the potential to breed for resistance to scrapie. *Vet. Rec.* 12: 149, 22: 349–352.
- ELLIS M. at al (1997): The influence of terminal sire breed on carcass composition and eating quality of crossbred lambs. *Animal Science*, 64, 1: 77–86
- FREETLY H. C. at al (1995): Relationships among heat-production, body-weight, and age in Suffolk and Texel ewes. *J. of Anim. Sci.*, 1995, 73, 4: 1030–1037
- FREKING B. A.–LEYMASTER K. A. (2004): Evaluation of Dorset, Finnsheep, Romanov, Texel, and Montadale breeds of sheep: IV. Survival, growth, and carcass traits of F-1 lambs(1,2). *J. of Anim. Sci.*, 82, 11: 3144–3153.
- HOLÁ J. et al (2005): Situační a výhledová zpráva – OVCE–KOZY 2005. MZe ČR 2005, 77 s.
- HORÁK F. et al (2001): Chov ovcí (doplňný dotisk) Brázda s.r.o. Praha, 175 s.
- HORÁK F. et al (2004): Ovce a jejich chov, Brázda s.r.o. Praha, 304 s.
- JAKUBEC V. et al (1976): Stanovení selekčních kritérií pro výkrmnost a jatečnou hodnotu u jednotlivých plemen ovcí. Dílčí závěrečná zpráva, VÚŽV Uhřetěves, 1971–1975. 54 s.
- JANDÁSEK J. et al (2003): Comparasion of the contents of intramuscular amino acids in diferent lamb hybrids. *Czech J. of Anim. Sci.*, 48, 7: 301–306.
- JANDÁSEK J. (2004): Hodnocení kvality vepřového a jehněčího masa. Autoreferát doktorské disertační práce. MZLU Brno. 33 s.
- JOHNSTON S. D. et al (1999): A comparison of sires of Suffolk and Dutch Texel breeds and ewes of Greyface, Suffolk Cheviot and Dutch Texel breeds in terms of food intake, prolificacy and lamb growth rates. *Anim. Sci.*, 68, 4: 567–575.
- JONES H. E. at al (2002): Changes in muscularity with growth and its relationship with other carcass traits in three terminal sire breeds of sheep. *Anim. Sci.*, 74, 2: 265–275
- KREMER R. at al (2004): Effect of sire breed, year, sex and weight on carcass characteristics of lambs. *Small Ruminant Res.*, 53, 1–2: 117–124
- LEYMASTER K. A.–JENKINS T. G. (1993): Comparison of Texel-sired and Suffolk-sired crossbred lambs for survival, growth, and compositional traits. *J. of Anim. Sci.*, 71, 4: 859–869.

- LITLEDIKE E. T. – YOUNG L. D. (1993): Effect of sire and dam breed on copper status of fat lambs. *J. of Anim. Sci.*, 71, 3: 774–778
- MANDIKI S. et al (1998): Influence of season and age on sexual maturation parameters of Texel, Suffolk and Ile-de-France rams. *Small Ruminant Res.*, 28, 1: 67–79: 81–88
- MÁTLOVÁ V. – LOUČKA R. (2002): Pastevní chov ovcí a koz. *Agrospoj Praha*, 150 s.
- MILERSKI M. (2000): Porovnání užitkovosti kříženců s masnými plemeny ovcí. *Zpravodaj SCHOK v ČR*, 2–3: 17–18.
- MILERSKI M. (2001): Růstová schopnost a jatečná hodnota kříženců merinových ovcí s berany Oxford Down, Texel, Charollais, Suffolk a Merinolandschaf. *Zpravodaj SCHOK v ČR*, 3: 28–30.
- MILERSKI M. (2001): Chov masného plemene ovcí Texel v různých zemích Evropy. *Náš chov*, 1: 42.
- MILERSKI M. (2001): Teoretické základy křížení. In: *Sborník přednášek z Mezinárodní konference a setkání chovatelů ovcí a koz – Chov ovcí a koz na prahu 3. tisíciletí. Junior centrum Seč 23.–24. 11. 2001*, s. 86–90.
- MILERSKI M. – MAREŠ V. (2001): Analýza růstu jehňat podle databáze KU ovcí. *Zpravodaj SCHOK v ČR*, 3: 31–35.
- MILERSKI M. – MAXA J. – JANDÁSEK J. (2004): Problematika produkce jehněčího a kůzlečího masa v ČR. In: *Sborník příspěvků Mezinárodní vědecké konference “Aktuální otázky produkce jatečných zvířat.” MZLU Brno, 17. 9. 2004*, s.119–121.
- PEETERS R. et al (1992): Milk-yield and milk-composition of Flemish Milkshope, Suffolk and Texel ewes and their crossbreds. *Small Ruminant Res.* 4: 279–288.
- PINĎÁK A. (2001): Vyhodnocení růstové křivky beranů od narození do klasifikace na nákupních trzích za období 1996–2000. In: *Sborník přednášek z Mezinárodní konference a setkání chovatelů ovcí a koz – Chov ovcí a koz na prahu 3. tisíciletí. Junior centrum Seč 23.–24. 11. 2001*, s. 35–40.
- PINĎÁK A. – MAREŠ V. (2000): Vyhodnocení kontroly užitkovosti ovcí a plemenitby ovcí v ČR. *Náš chov*, 9: 41–42.
- PINĎÁK A. – MAREŠ V. (2001): O chovu, výkrmnosti a jatečné hodnotě ovcí. *Náš chov*, 4: 43–45.
- PINĎÁK A. – MILERSKI M. (1999): Výsledky výkrmnosti a jatečné hodnoty ovcí v polních podmínkách. *Náš chov*, 10: 30.
- SCHROOTEN C. – VISSCHER A.H. (1984): Genetic parameters for growth and slaughter quality of Texel sheep. *Zeist, Report B 383*.
- SLANÁ O. a kol. (1972): Zjištění fyzikálně-chemických vlastností jako selekčních podkladů při zjištění jejich jatečné hodnoty. *Dílčí závěrečná zpráva P 11–329–050–0/2. VÚŽV Uhřetěves*, 44 s.
- SLANÁ O. a kol. (1980): Selekční programy v chovu ovcí. *Závěrečná zpráva. VÚ P 11–329–050–08–02. VÚŽV Uhřetěves* 22 s.
- SUTTLE N.F. et al (2002): Effects of breed and family on rate of copper accretion in the liver of purebred Charollais, Suffolk and Texel lambs. *Anim.Sci.*, 75, 2: 295–302.
- SÜSS R. (2001): Die Bedeutung unserer Texelschafe in Europa. *Deutsche Schafzucht*, 6: 128–130, 7: 152–154.

TAFTA V. – MURAT L. (2000): Results of Industrial interbreed of Texel and Romanian. In: Sborník EAAP–51th Anual Meeting, The Hague 2000, s. 285.

ŠTĚPÁNEK Z. (2000): Texel – nejvýznamnější a nejrozšířenější masné plemeno světa. Zpravodaj SCHOK v ČR, č. 2–3, s. 23.

ŠTĚPÁNEK Z. – DUDKOVÁ B. (2001): Chov plemene Texel na farmě Poplužní dvůr. Zpravodaj SCHOK v ČR, č. 2–3, s. 23–24.

VISSCHER A. H. (2000): Influence of the Texel breed on the Sheep Production in the Netherland. In: Sborník EAAP–51th Anual Meeting, The Hague 2000, s. 281 (+Separát referátu 6 s.).

WALLING G.A. et al (2004): Increased heterozygosity and allele variants are seen in Texel compared to Suffolk sheep. Heredity, 92, 2: 102–109.

WALLING, GA at al (2004): Mapping of quantitative trait loci for growth and carcass traits in commercial sheep populations. J. of Anim. Sci., 82, 8: 2234–2245

WYLIE A. at al (1997): Growth and carcass characteristics of heavy slaughter weight lambs: Effects of sire breed and sex of lamb and relationships to serum metabolites and IGF-1. Anim. Sci., 64, 2: 309–318

Svaz chovatelů ovcí a koz v ČR

www.schok.cz

Sídlo Brno
Palackého 1-3, PO BOX 119, 612 00 Brno
tel.: 541 243 481, e-mail: schok@schok.cz

• vedení plemenných knih ovcí

pracoviště Brno
Palackého 1-3, PO BOX 119, 612 00 Brno
tel.: 541 243 481, e-mail: pko.schok@atlas.cz

• vedení plemenných knih koz

pracoviště Praha
Maškova 3, 182 53 Praha 8
tel.: 284 680 019, e-mail: pkkoz@volny.cz

• osvětová a publikační činnost

15. BAREVNÁ PŘÍLOHA

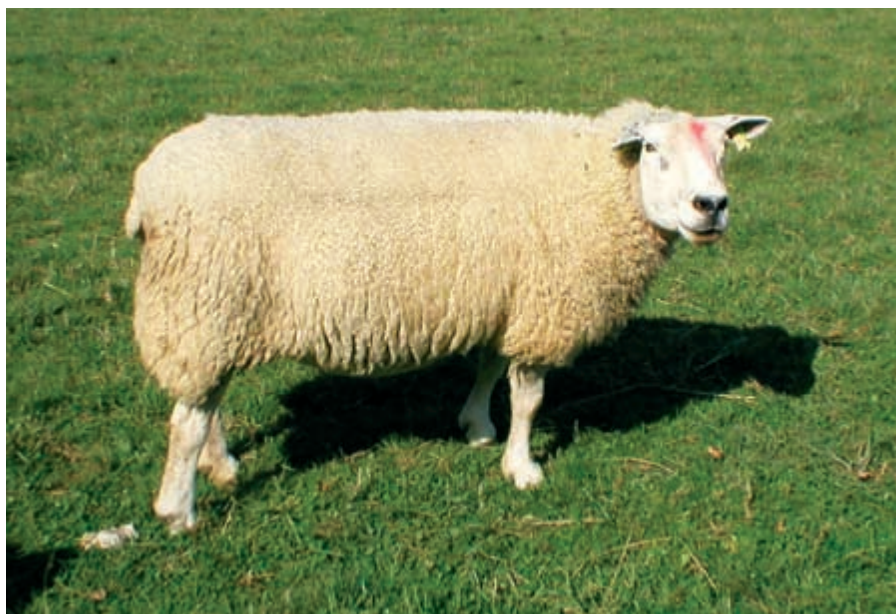
Bahnice Texel z chovu vynikajícího chovatele tohoto plemene pana Brügemanna v německém Vestfálsku.

Třídění jehnic při nahánění k odvozu z Holandska do ČR. Lehké hliníkové ohrady jsou při tom těžko nahraditelným pomocníkem.

Typický beran Texel německého typu (z chovu pana Albertera z Bavorska), linie Tristan.

Typická bahnice francouzského typu Texel z chovu Ing. Z. Štěpánka z Helvíkovic (nyní VChC FITMIN, DIBAQ a.s.).

Tento beran se zapsal do historie červeným písmem. Vyhrál nejprestižnější výstavu hospodářských zvířat, jubilejní 150. Royal Show v Anglii v roce 1999. Jedna dávka jeho semene je nabízena za 100 liber.

BELTEX. Beran Viking de la Mehaigne. Jedna dávka jeho semene je nabízena za 40 liber.

Jehnice německého typu na pastvině ve Vestfálsku na farmě pana Brügemanna. Z fotografie je patrné, jak přátelskou mají ovce povahu při setkání s neznámými osobami.

Stádo bahnic holandského a francouzského typu na pastvině v Helvíkovicích (VChC FITMIN, DIBAQ a.s.).

Beránci plemene Texel z farmy Poplužní Dvůr Ing. Z. Štěpánka v Helvíkovicích (nyní VChC FITMIN, DIBAQ a.s.) připravení na trh.

Beránci plemene Texel z farmy Poplužní Dvůr Ing. Z. Štěpánka v Helvíkovicích (nyní VChC FITMIN, DIBAQ a.s.) připravení na trh. Při pohledu zezadu vynikají především partie kýty.

Kvalita masa ovcí Texel je vynikající, má nízký obsah vnitrosvalového tuku.

Ukázka bourání JUT (jatečně upraveného těla).

Plecko s předníma nohama ukazuje na velký podíl masa v těchto partiích.

Hřbet a kotleta – jedny z nejdůležitějších partií těla, v současné době se šlechtění zaměřuje na to, aby byly co nejdelší.

Ovce Texel francouzského typu. Jsou charakteristické dlouhým krkem a dlouhým tělem.

Náladovka na pohlednici z Holandska.

Hlava berana holandského typu linie Turek.

Jehněti se ihned po narození může dát na krk visačka s číslem. Kromě toho se ale musí označit visačkou do ucha, případně otetovat.

V zimním období může být součástí krmné dávky kromě sena i senáž. Záběr je z pokusu založeného na krmení senáží krmného šťovíku Uteuša.

Kruhová zábrana na balíky sena a senáže by měla mít příčky navařené šikmo v úhlu zhruba 60°.

„Energetická bomba“ v podobě melasy obohacené o minerální látky s komerčním názvem Extra High Energy je dobrým prostředkem pro úpravu krmné dávky.

Nelze zapomínat na podávání minerálního lizu beranům, ti mají v období řfje podstatně vyšší potřebu minerálních látek, než v jiném období roku.

Texel berana zvládne i malé dítě. Zvláště na aukcích v Německu je běžné, že berana předvádějí malé děti. Beran francouzského typu linie Toxin.

„Povinné“ focení aukčních beránků na VChC FITMIN v roce 2004.

Dvě bahnice francouzského typu na pastvině.

Přehlídka beranů – typických představitelů plemene Texel.

Ovce Texel lze chovat v zimním období venku bez přístupu do ovčína. Bahnění se pak posunuje na duben a květen.

I v zimním období a po střížce se matky mohou ohřívát ve výběhu na sluníčku. Někdy je nutné odhrnout sněh, aby měly ovce přístup zároveň do výběhu a ke krmení do ovčína.

Když se narodí trojčata, je to radost i starost. Při dobré úrovni chovu se trojčata daří odchovat natolik, že z nich vyrostou zdatní jedinci.

Pokud se jehňata včas neodstaví, může být jehnička, která ještě od matky saje, téměř stejně velká jako její matka.

Závěrečná přehlídka ovčí plemene Texel na aukci v německém Ingolstadtu.

Není to pro hospodáře nádherný pohled na matky s tolika krásnými potomky?

Poznámky:

TEXEL – významné masné plemeno ovcí

Vydání první.

Vydal:

Svaz chovatelů ovcí a koz v ČR,
Palackého 1–3, PO BOX 119, 612 00 Brno,
v roce 2005.

Publikace byla vydána za finanční podpory MZe ČR.

Počet stránek 116.

Náklad 500 ks.

Neprošlo jazykovou úpravou.

Neprodejné.

Sazba a tisk:

set servis

Helvíkovice 113, 564 01 Žamberk, www.setservis.cz

TEXEL – významné masné plemeno ovcí

Restrukturalizace zemědělství a přechod na nové tržní podmínky platné v rámci EU zásadně ovlivňují význam a způsoby chovu ovcí. Kromě tržní produkce mají stále větší význam mimotržní funkce chovu ovcí. Hlavní produkcí se stává masná užitkovost. Jejím základem je plynulá produkce vysoce kvalitních jatečných jehňat, kterou je možné realizovat i v rámci EU. Produkci kvalitního jehněčího masa dosáhneme především vhodnou volbou výchozího plemene a u většiny užitkových chovů pak užitkovým křížením. K užitkovému křížení je třeba využít berany masných plemen, kteří zajišťují dobrou růstovou intenzitu a jatečnou kvalitu jehňat. Dobré výsledky se však dosáhnou pouze v odpovídajících chovatelských podmínkách spočívajících především v zajištění plnohodnotné výživy a při dobrém zdravotním stavu. V ČR se chová nyní několik předních světových masných plemen ovcí, z nichž k nejvýznamnějším a nejuznávanějším patří plemeno Texel. Publikace dává ucelený přehled o historii plemene, jeho užitkových vlastnostech, standardu a specifikách chovu. Jde o první ucelenou monografii plemene ovcí zpracovanou v České republice.

